

EURÓPA TEKÍNTETE

Jelenvaló

Természeti, Míveleti, és Kormányi
Állapotjában.

Szerkértette

DÓCZY JÓSEF,

Cziszterczi Rendű Szerzetes Pap;

Austriában a' ligetes Völgyi Sz. Kereszt, Honnában Sz. Gotthárd
Monostorának tagja.

Az egész Munkához Európa földképe járúl
Magyar nyelven.

X. K ö t e t.

Az Európai Orosz Birodalmak, Lengyel Országgal,
és Krakó Szabad városával. Az Európai Török
Birodalmak.

B é t s b e n ,

Nyomtattatott Nemes Haykul Antal betűivel.

1 8 3 0.

O r o s z B i r o d a ł o m.

Orosz Birodalom.

Rövid Története.

Orosz Ország (Russia) a' régi üdőkben tsak Scythia, és Sarmatia név alatt volt esméretes. Ki terjedett a' fejer, fekete, 's Bálti tengerig, a' Bottni, és Finni tenger öbölí. Lakosi, mint egyébb éjszaki népek szünetlen durvaságban, és hartzok közt éltek. Ezt meg unván a' Nowgorodi Slávok, a' kik leg hatalmasabb Nemzetet képeltek ezen Országban, a' Warjägerekhez követséget küldöttek, és magoknak Rurikot két testvérjével együt Vezérül ki kérték 862, a' kik is az egész Sláv nemzeteken uralkodtak, és fegyverek sikerét egész Konstantinápolig ki terjesztették. Wladimir, Rurik unokája ja' Keresztény Hitre tért 988. 's az Országot halálakor 1015. 12 Fijai közt fel osztotta. Jaroslaw a' harmadik szülött testvérein gyözedelmeskedett, és magát Nagy Fejedelemnek (Czár) nevezte. A' tartós egyenetlenségek közt a' 15 százod közepén a' Mogoli Tatárok hatalmába estek. A' követező Czárok közt gyözedelmeskedett Sándor a' Lieflandiak, és Swedek ellen, a' ki jámbor élete végett Szentnek hirdettetett, tiszteletére Newskoi Sándor egy vitézi Rendet szerzett, és I Péter Czár Pétervárában annak tiszteletére egy Templomot építetett. Nem szabadulhattak meg az Orosz uralkodók a' Tatárok bilintseiböl, miglen Basilowiz Iván azokat az Országból ki hajtotta, el oszlott tartományait öszve kaptsolta, és a' Lithuaniai Nagy Hertzeg ellen gyözedelmeskedvén, Severiát meg hodította. 1450—1505.

Ivanoviz Basilius, a' Lengyel Király ellen adott segedelem jutalmául I. Maximilián. Tsászártól Tsászári tzzimmel tiszteltetett meg 1514. a' mellyel I. Péter élt annak rendében. Egyébbként Népe'nek míveltetésére, és boldogítására, 's Országá ki terjesztésére leg nagyobb sikerrel ügyellett, a' kit is I. Péter magának az uralkodásban egészen például vett. Hasan, és Astrakan királyságait Birtokába-kerítette. 1540, Födor Alexiewiz, 1780 el vette a' Törököktől egész Ukraniát. Nagy Péter 1699 frigyét kötött a' Törökkel Karlovitzban. 1702 el kezdette Sz. Pétervárá építteni. Ama sok külföldi birtokok, és népek mellett, mellyeket az Orosz Fejedelmek lassanként meg hódítottak, leg jobb nyereségek voltak azok, mellyeket üdönkben, II. Katalintól kezdve gyűjtöttek, 1773 Lengyel Ország fel osztásával. 1774 és 1785 a' Törökök engedelmessége és kéntelensége által, Lengyel Orzágnak második, és harmadik fel osztásakor, és 1815-ben a' Frantzoknak egészen el nyomattasása után. Most pedig, 1829 be hatván egész Drinápolyba, ha nem nagyobbították is Birtokaikat; az előbbenit bátorságosabb, és izmosabb, állapotba helyheztették; határ széleiket síkere'sebb, és hasznosabb lineába vonták, és igen könnyűvé tették Birtokaik ki terjesztését, ha azt a' szükség úgy hozná magával.

I. O s z t á l y.

I. S z a k a s z.

Az Orosz Birodalom Átaljában.

Az Orosz Birodalom, melly Éjszaki Európának nagy részére, Asiának éjszaki vidékire, Afrika, és Amerika közt több szigetekre, és éjnyúgoti Amerikának némelly tájjékira ki terjed, egy kilentzed részét foglalja magába a' száraz földnek a' világon. Határa: éjszakra; a' keleti tenger, Svezia, Norvegia, és a' jeges tenger. Keletre, a' keleti nagy tenger, Délre, a' Chinai Birodalom, és Török Birodalmak, 's egy része Persia vidékeinek. Nyúgotra, az Európai Török tartományok, Galitzia, Prussia, keleti tenger, Svezia, és Norvegia. Hosz. a' $35^{\circ} 10'$ — $207^{\circ} 56'$ (az Amerikai birtokokkal 227°) szél. a' $38^{\circ} 40'$ — $78^{\circ} 4'$ ig. Földszínete $375,860 \square$ m. mellyből az Európai Birtokokra $72,860 \square$ m. esik. Lengyel Országgra $2293 \square$ m. az Asiai Birtokokra $26,620 \square$ m. az Amerikaiakra $25,000 \square$ m. A' közbe vetetlen tartományok: $301,380 \square$ m. A' véd tartományok Asiában, és Amerikában $73,290 \square$ m. Határai mindazon által ezen szörnyű ki terjedésnek tsak nem meg mérhetetlenek, és határozhatatlanok, azon kívül igen változók a' durva szomszédságok miatt; ama népetlen, és mívelhetetlen pusztaságokon, a' hol lakni se lehet, addig terjed a' határ, a' meddig azt a' szomszéd Uralkodók tehetősége terjesztheti, vagy terjesztetni akarja. A' számos míveletlen szomszéd népekkel majd itt, majd amott szünetlen tsaknem tzivakodni kell, innét azok vissza tartóztatására a' határ majd nagyobbra terjesztetik, majd szűkebbre szabattatik, a' mint azt a' környül állások kíványák.

Jegyzés. A' mi az Orosz Birodalalmaknak föld le írási tulajdonságait illeti, azok természetesen sok, és külömbféléiek, a' tartományok sokasága szerint, innét azokról minden tartománynál különös rajzolatot kellene tenni, de az a' kötetet igen meg vastagítaná, és unalmasítaná, azért azokról itt egy huzomba fogunk szollani, hogy úgy a' különös tartományoknál tsak a' leg szükségesebb ötlökkel foglalatoskodhassunk.

§. 1.

Föld alap. Égalj. Termékenység.

Föld alap. Ez a' nagy Ország külömbféle részein sok hegylántzokkal van körül véve, és által húzva. Mi itt tsak az Europaiakról szollunk bővebben, 's a' többit tsak emlíjtük. 1) Az éjszaki, vagy Orosz-lappi hegység, (a' Scandinavi hegyek folytatása) mellynek fő része Svetziából jön, 's több ágokkal egész a' Pétervári, Nowgoródi, és Wologdai határokig hat, a' hol egészen le lapol. Ez 15° foglal. Egy része Maanselkä nevet visel, nem igen magosok, noha szünetlen hóval, és jéggel fejeződik, kövesek, és ásványokkal terheltetnek. 2) A' ki terjedett Alani hegység, (Wolchonszki Erdőség, Wolga hegye) mellynek a' Waldai, és Duderhofi hegy lántz a' Pétervári, Muszkai, Tweri, és Tulai megyék közt, tsak folytatása. Tellyesek ásványokkal, vannak rajtok forrásai több értz, és folyó vizeknek. 3) A' Karpatok, mellyeknek ide tsak a' Podoliában függő kösziklás Lejtője terjed. (Lengyelországban, a' Lysa, és Katalin hegye). 4) A' Taurusi hegyek, Feodosiától nyugot felé Balbeckig, mellyek közt a' Tsatyrdág, és Tomdsir 1800 láb magas. 5) A' Kaukasus, hossza 140 m. széle 15—35 m. Nevét a' Persa Koh-Ckáf (káf hegy) szótól veszi. Asiában Jalbusnak, az az jégsörénynak hívják. Két sorban húzódik, a' magosabb hóval fedett, az Alatsónabb éjszakra, Fekete hegynek neveztetik. a' leg magosabb emelete Kasbek, 17,588 láb magas; az

örökös hó itt magosabb 515 ölnyivel, (Toise) mint a' Helvetziai, és Szabaudiai Havasokon. Itt vannak az úgy nevezett nevelkedő hegyek is. Némelly források. t. i. hegyi olajjal vegyes iszapot hánnak ki, (collykor lángal, és füsttel dörgések közt) 's ezekből nevelkednek az új dombosok. Tsak kevés lágy fák teremnek ezen hegységen, de a' völgyesek termékenyek. Jeles a' Kaukasusi, és Albani (Kaspi) szoros út. 6) Az Urali hegyek (montes hyperboræi, v. riphæi) mellyek, mint határ szélek Asia, és Európa közt, egész a' jeges tengerig húzódnak Werchoturi, vagy Jugorl hegy név alatt. 300 mfdre terjed. Leg magosabb emelete a' Pawdinskoe-Kamen, 6397 láb magos, (Ural övet jelent, v. övedzöt). 7) Az Altai hegység, két részre osztva. 8) A' Sajani hegyek. 9) A' Nertsinszki (Dauri) hegyek. 10) A' Baikali hegyek. 11) Az Ochotski hegység. (Stannowoi, Fésőhegy). 12) A' Kamtszkai hegyek, mellyek közt még most is több tűzokádó szemléltetik. A' Jelesebb Fokok: a' Tsutski, Salaginski, Kantszkai, Salagszkóji, Kanini, Domeszneszi, Aja Buxemi, és Kardzei. Déli Orosz Ország nyugoti felén egész az Ob folyóig iszonyú sivatag pusztákra akadni, mellyeknek alapa homokos, és sós, több sós tókkal, és folyókkal. Itt amott Lakosok tartózkodnak azokon, és a' marha tartásból jó hasznot vesznek. Illy puszták, a' Petsori, Jaroslavi, Doni, Kumani, Tereki, Kubani, Asowi, Kalmuki, Kirgisi, Taurusi, Nogai-taurusi, Barabai, v. Barabintzi, Ischimi, Wagai, Isetti, Obi-jenisei, Jeniseilenai, Lena-indigirski. Egy harmad része a' 60° szél. túl fekszik, innét kevesé lakhatos. A' többinek $\frac{2}{3}$ része mívelhetetlen; 's a' mívelhetőből is sokat el foglalnak az iszonyú hegyek. Herrmann C. T. szerint Európai Russiában a' mívelt föld=0, 15,022, az Erdőség=0, 42,973, a' rétság=0, 03,043, az udvarok, és kertek=0, 00,525, az utak, tsatornák, és folyók=0, 05,000, a' pusztaság=0, 23,456 mind öszve=0. 99,999 v. majd=100,000. Eg allja. Déli részén, a' 38°—50° szél. többnyire róna, és

lapány, a' déli határ hegyeket ki vévén, kevés erdővel, egy része termékeny. A' tél rövid, a' heves nyár többször a' Jassia (levegői) betegséget okozza. A' forgó szelek gyakorták. Középe, az 50° — 57° ig szél. durvább, és hosszabb telekkel mérsékli a' levegőt, leg inkább a' keleti vidékeken. Az éjszaki vidék, 57° — 67° szél. Európában szeledebb, mint Asiában. Tsak a' 60° ig jutalmazza a' termény a' fárodságot. A' tél 6—7 hónapokig tart. A' 67° — 78° ig, hosszabbak nyáron a' napok, de nyári üdö nem sok van. A' hideg nagy, és soká tart. Minden teremtményt el sugorít.

§. 2.

Tengerek. Öblök. Szorosok. Tavak. Folyók. Tsatornák.

Russiának 4 tengere van: 1) az éjszaki Nagy tenger (Oceanus Septemtrionalis); öblei, a' fejer, és kari tenger, Tseskaja, Tasi, Obi, Jenisei, Lenai, 70 Szigeti, Taimurszkaja, Khatanskata, Majgolatzkaja, és Tsaunszkaja. Jobbára jéggel borítatik. A' Fejer tengerbe folyik, a' Dwina (1200 láb széle, 71 m. folyik). A' jegesbe, a' Kola, Kowda, Wig, Onega, Mesen, Paes, Petsora, Ob, Irtisch, Czulim, Ket, Jenisei 's a' t. 2) a' déli Nagy tenger, ide folyik a' többi közt, a' Kamtsatka, Amur, Uda, Ochota, Urak. 's a' t. 3) A' Fekete tenger, mellybe folyik a' Duna a' Pruthal, a' halas Dnieper, melly az Alani hegyeken ered, a' Desna, Orel, Samara, Sula, Beresina, Dniester, és Rion. A' Teodosiai (Kaffa) út által öszve kaptsoltatik az az Asowi tengerrel, és az Astrabati szük föld szoros által a' túnya (Sivasch) tengertől választatik. Ebbe folyik a', Kuban, melly az Elbrus havas éjszaki oldalán fakad a' Kaukasusban, a' széles Don, Sosna, Choper, Woronesch, Medweditza, Donez, Sal, Manitsch, Flowta. 's t. m. folyókkal. 4) A' keleti tó (tenger), a' rigai, Bottni, és Fini öblökkel; mellybe folynak; a' Sz. Aa,

Libau, Windau, Niemen, vagy Memel. Pernau. 's t. m. A' rigai öbölbe: a' Dűna, Bűlbara. Ezen folyókat több mesterséges tsatornák kaptsolják egymással. A' Nevezetesebb tavak: 1) a' Kaspi tó (tenger). Ebbe folyik, a' halas Wolga, (a' Tatárok Ethelnek, az az: adakozónak nevezik) a' Wolchonski Erdőségben ered, 570 m. megy által. 8 fő ággal rohanik be. 70 szigetet formáll. Bele szakad: a' Kama, Tschussowaja, Belaja, Wiätka, Samara, Särpa, Twerza, Ural. 's a' t. 2) A' Ladoga tó, bele folyik; a' Woxa, Swir, Wolchow. 's t. m. 3) A' hajós Onega tó. Bele folyik: a' Witegra, Piwenza, Wodla. 4) Peipus tó, v. Tsudi tenger. 5) Az Ilmen tó. 6) A' Belojeosero. 7) Az Imandra. 8) Saima tavak. 9) A' Päjäne, v. Pevvende. 10) Az Enara. Sak. Aral (fejér tó). Bajkal, Altin, Tsanis, Piasinskoe, Isai, Seligero. A' Mesterséges víz tsatornák, mellyek több tavakat, és folyókat egybe kaptsolnak, a' Wischnei-Wolotsckok (a' Newát, és Wolgát haptsolja), a' Nowgorodi tsatorna, a' Sadoga tsatorna, a' Beresini, Mariani, Oginski, Kubenski, Katalini, 's több tsekélyebbek.

§. 3.

Termések, a' Természet három Országából.

Könnyen el lehet gondolni, hogy illy ki terjedt Birodalomnak, olly sok féle ég alatt, és vidéken majd szerentsésebb, majd pusztább tartományiban mindent, a' mit a' természet alkotni szokott, fel találni, ugyan azt lehet mondani maga értelmében a' Lakosokról is, a' Hitvallásra, erköltsi vonatra, tudományi, gazdasági, és mesteri míveletre, nyelvre, és egyéb környül állásokra tekintve. A' mi tárgyunk itt egyedül Európai Russiáról szollani, ettől fogva csak azon tartományokról fog lenni a' szó. Lengyel Országot ki vevén, mellyről különösen tettük a' tudósítást. Van Eu-

ropában az Orosz Birodalom mérsékeltt ég aljú vidékein mindenféle gabona, gyümölcs, és vetemény, a' millyen a' Magyar hazában meg terem; szinte úgy a' fa nemek is, kivált a' számos erdőkben. A' melegebb tartományokban pedig nemes déli gyümölcsökkel, és terményekkel is bővelkedik. Nints hijány az orvosi fűvekben, gyökerekben, és fűszerszámokban. Az állatok Országa annak külfömbbféle vidékein minden ajándékival kedveskedik, szárnyos, és négy lábú, szarvas, és szarvatlan, vizi, és szározi, házi, és vad állatok nagy számmal találkoznak leg több tartományban, különösök a' jeges fejer medvék, farkasok, és nyulak; a' kék, zöld, sárga, fekete, és fejer rókák, mellyeknek finom bőre igen drága; kivált a' nyuszt, nyest, hölgy menyét, tengeri nyúl, vad matska, 's más meleg, és szép szőrű állatok bőrével nagy kereskedés gyakoroltatik. A' mi illeti az ásványokat, nints értz, és kő neme, vagy föld féle, melly ezen tágos Országnak valamellyik vidékén fel nem találhatnék. Arany, ezüst, réz, tzingk értz, vas, minden féle savak, drága, és közönséges kövek. Értz, és orvos források, 's sós vizek többre mennek 200-nál.

§. 4.

L a k o s o k.

Ezeknek számát a' leg újabb Irók 59,500,000-re teszik. Az Európai Russiában 44,120,000. Lengyel Országban, 3,800,000. Asiában, 11,700,000. Amerikában 50,000. A' közbe vetetlen tartományokban 57,600,000. A' véd tartományokban 1,600,000. Sokan még Sátorok, és Kalibák alatt, föld üregekben, és putrikban laknak. 100 féle nemzet, és 40 féle (Plestsejef szerint 70 — 80 féle) találhatik ezen nagy Birodalomban. A' Papságnak, és Nemességnek, 's kereskedőknek száma nagy. Fő Nemzetek, a' Szlávok hét féle szláv nyelvel. 2) a' Finnek, 3) a' Tatárok, 4) a' Kaukasiak, 5) Samojedok, 6)

Mandsurok, 7) Mongolok, 8) Bizonytalan, és Kevertt Nemzetek, 9) Sziberiek, 10) 'Sidók, 11) Külföldiek. u. m. Németek, Frantzok, Talianok, Angolok, Swedek. 's t. m. a' Világ minden részeiből. A' Honniak természeti, és erköltsi vonatai: (száma ezeknek mintegy 24 miliom) a' termete az Orosznak külömbbféle, mivel igen el van széllyedve nemzete a' külömbbféle ég alatti vidékeken. Dolgosok, mikor reá szorulnak, egyébbként a' Szorgalomban nem nagy elő menetelt tehettek eddig, mivel tulajdonok nem volt. Most már, minek utánna sok külső tudósok, és mester emberek, 's tanúltak ott magokat le helyhezgették, a' honni nép is naponként a' szolgáltság alól jobban fel szabadítottatik, a' míveletnek is feltűnőbb látatja van. Három fő rendre osztatik a' Nép, a' Nemességre. Polgárságra, és parasztságra. Még több helyeken fenn áll a' jobbágyi, és házi rabszolgaság, a' mellyhez tsak a' Nemesnek van Igaza. A' városok száma Európában 1607 a' többi világ részein 253. A' Megyéké 552 mindannyi kerületi városokkal. A' Nemességnek, Tisztségnek, és Polgárságnak erköltsi vonatai már jó formán a' míveltebb nemzetekéhez közelít; de a' parasztság még durva, virgantz, jó katona, Religiója iránt buzgó, tud tűrni, és szenvedni, mértékletes, a' szeszes italt meg szokta, mivel hideg ég alján bor nem terem, 's azért nem olly ártalmas neki.

§. 5.

H i t v a l l á s .

Az Uralkodó Vallás a' nem egyesült Görög. De szabad gyakorlása van minden egyéb Vallásoknak is. A' Honni Vallást kormányozza a' Papi Gyűlek Pétervárban, és Muszkában. Van 4 Metropolitá, 11 Ersek, 19 Püspök, 36 Megye; (Eparchia) 216 Barát, és 53 Apátza klastrom.

A' Katholikusok (Latán, Görög, Ürmény) száma 6,100,000. A' Latánoknak 1 Ersekje, és 6 Püs-

pöke van. Az Augusta Vallásúak 2,500,000. A' Helveta Vallásúaké 83,000. A' 'Sidóké 454,000. A' Raszkolnikok, és Duchobortok Orosz Eretnekek. Vannak sok Mahometánok, Bramanok, Fetisimádók, Tűzimádók, 's egyéb tévelygők.

§. 6.

Mívellet. Szorgalom. Kereskedés.

Nagy Péter Tsászár üdejétől fogva a' tudományok, és elmés míveletek nagy előmenetelt tettek. A' két fő városban az Univerzitás, a' tudományi, mesterségi, kereskedési, orvosi, hadi iskolák, és társaságok, istenes, polgári, 's gazdasági intézetek, mellyeknek száma az Országban 500 nál többre megy, azt be bizonyítják. Az Univerzitás 7, a' Gimnazium 55. 1821. 8000 Orosz irományt lehetett olvasni. Petervárban 24 Orosz, 5 német, 2 frantz évi írások, 7 Olvasó társaság, 15 könyv nyomtatók találkoznak. Muszkában 9 olvasó Társaság, és 10 nyomtató, a' többi tartományokban 9 Orosz, 14 német, 4 Lengyel, 2 Letti, 2 eszthni, 1 frantz, 1 angol, 1 külömbféle nyelvű, és 1 musikai évi iromány jelenik meg. Egy része a' Lakosoknak a' föld mívelést, és marha nevelést űzi, a' mint azt a' vidék állapotja engedi. Péter Tsászártól fogva a' kézi mesterségek, és minden nemű fabrikák magos poltzra jutottak. Igen ügyesek fő képpen a' Bagaria, és szőrös bőrök készítésében. A' Kereskedés naponként virágzik, tengeren és szározon, minden féle honni szerekkel, és terményekkel. Vannak jeles kereskedő társaságok. Az 1829. Török háborúban nyert Győzedelem által nagy hasznot szerzett maga tengeri kereskedésének, a' Fekete tengert meg szabadítván a' Török sartz alól.

§. 6.

K o r m á n y.

A' Kormány határozatlan magán uralkodói. Az Ország el oszolhatatlan, a' korona az első szülöttet illeti a' férfiúi ágban, 's ennek fogytával a' leány ágban. A' korona örököse 16 esztendővel el éri a' Nagy Kort. A' Tsászár Muszkában szokott meg koronáztatni, 's a' tartományokban a' nemzetek hódolnak neki. A' Tsászárnénak maga a' Tsászár teszi fel a' koronát. A' Tsászari ifjú Hertzegek, és Kis Aszszonyok Russiai Nagy Hertzeg, és Hertzegné nevet viselnek: tsak a' második szülöttet külömbözteti a' Czarevits (Tsászárfi) vezeték Név.

Az Ország Tzimere: Két fejű 3 koronás fekete sas, veres órral, és lábokkal, ki terjesztett szárnyakkal, jobb körmében az arany királyi páltzát, a' balban az arany almát tartván. Mejjén egy veres pajson van Sz. György lovas képe, 's e' körül más 6 pai'sok, mellyeknek egyikében egy Zártt arany koronát látni alatt egy arany markolatos ezüst kardal; a' másokban, két álló fekete medvét, mellyek 1 veres szeket, és 2 arany királyi páltzát tartanak. A' 3-ban 1 ezüst Angyal zöld dombon, kezeiben arany kardot, és paist tart. A' 4-ben két fenn álló arany farkas körmei közt 1 aranyívet, fellül arany koronával, és egy pár ezüst nyilat tart. 5. e félett van a' koronás sárkány. A' 6-ban egy Oroszlány, melly 1 ezüst keresztet magossan fel tart. Az egész egy ezüst paisban lebeg, zártt Koronával fedve, és a' Sz. András Rendje lántzával köríttve.

A' Vitéz Rendek: Ezeknek száma nagy; 1) Sz. András Rendje, melly 3 Rendbeli. 2) Sz. Katalin Rendje, Dámák számára. 3) Sz. Anna Rendje, négy Rendbeli. 4) Sz. Wladimir Rendje: polgári, és hadi erdemek jutalmazására, 4 Rendbeli.

5) Sz. György Rendje, 4 Rendbeli. 6) A' Sz. Jánosé, egyházi Rend.

Fő Vezérlését a' dolgoknak maga a' Tsászár viszi. A' fő kormányi Collegiumok 1) az Ország Tanáts-

tsa, 4 ágra osztva, a' Törvény alkotó, Igazság szolgáltató, a' hadi, és polgári ügyekre nézve. 2) A' Kormányzó Senatus, mint leg főbb Tisztség a' Tsászár előlülése alatt. 3) Az egyházi Gyülekezet.

4) Az Országgi Ministerium. A' városoknak meg vannak magok Magistratussaik. a' falukon a' kormány minden vidékeken, és tartományokban a' nép minőségeihez van alkalmaztatva, mivel hogy olly nagy Országban a' Lakos sok féle.

A' pénz dolga a' Finantz Ministerium, a' Katonáké a' hadi Ministerium alatt áll. Az Ország jövedelme 150 miliom forint: mellyhez Lengyel Ország 8 miltomnál többet ad. A' Közönséges költség talám ennél kevesebb, de a' sok hadak 100 esztendőől fogva Russiát jó formán adósságba verték. A' Hadi Sereg (1822) majd 1 miliomra ment annyi sok tartományokban. A' tengeri erő 1824: 70 Linea, hajó, 121 ágyús. 63 Gölle, 80 Falconet, Öszve; 464 Vitorla, 5006 ágyú, 33 ezer tengeri Szolga, 9000 tengeri Katona, 3000 tengeri ágyúsok.

II. S z a k a s z.

Európai Orosz Birodalom fel Osztása.

Az egész Orosz Birodalom 51 Kormány megyére, és 11 tartományra Osztatik, mellyeknek mindenike több kerületet foglal magába, ezek, és azok neveket fő helyektől veszik. Minden Megyének meg van a' maga polgári Kormányossa, a' ki leg több megyékben egyszersmind hadi Kormányos is. Európában 40 Megyék vagynak, a' mellyekről szollani a' mi tulajdon tárunk. Átaljában 4 fő részre osztatik az egész Európai Birodalom. Ezek a' következők.

I. N a g y R u s s i a.

Ezen eredeti tartománya, és Anynya az illy nagyra nevelkedett orosz Birodalomnak, foglal magába 43,390 □ m., 23,800,000 lak. 19 Kormányi Me-

gyére Osztatik, mellyek a' kövkezendők: 1) Muszka: 474 □ m., 1,338,000 l. 13 kerülettel. 2) Smolensk: 1008 □ m., 1,326,000 lak. 12 ker. 3) Pskow. (Pleskow) 1045 □ m., 866,000 lak. 8 ker.

4) Twer: 1135 □ m 1,270,000 l. 12 ker. 5) Nówgorod: 2578 □, m., 916,000 l. 10 ker. 6) Olonez: 3587 □ m , 360,000 l 8 ker. 7) Archangel, 16,225 □ m., 264,000 l. 7. ker, 8) Wologda: 6867 □ m., 803,000 l. 10 k. 9) Jaroslaw: 672 □ m., 1,038,000 l. 10 k. 10) Kostroma: 1808 □ m., 1,456,000 l. 12 k. 11) Wladimír, 920 □ m., 1,335,000 l. 15 ker.

12) Nishegorod, 961 □ m., 1,380,000 l. 11 ker.

13) Tambow: 1271 □ m., 1,423,000 l. 12 ker.

14) Riésan: 78 □ m., 1,309,000 l. 12 ker. 15) Kalguga, 295 □ m., 1,176,000 l. 11 ker. 16) Orel; 850 □ m., 1,300,000 l. 12 ker. 17) Kúrsk 701 □ m., 1,650,000 lak. 15 ker. 18) Woronesk 1547 □ m., 1,446,000 l. 12 ker. 19) Tula 558 □ m., 1,040,000 lak. 12 ker.

A' Nevezetesebb Lakhelyek.

1. A' Muszka megyében 1. Moszkva (Moscovia); fő városa az egész Országnek, 10,000 házzal, 350,000 lakossal; az 55° 45' 45" szél. 55° 12' 45" hosz. Öt része van, a) kremel (belső erősség) magas falakkal kerítve, a' hol jelesebbek a' Tsászári vár, a' püspöki Templom, a' hol a' Tsászárok koronáztatnak, a' Sz Mihál Temploma, a' tsászári épületek, fegyver ház, és Patriarcha palotája. b) a' Kitaigrod tornyos falak közt, itt van a' nagy Templom, melly magában 20 külön Templomot formáll, a' pénz verő, az Universitás könyv nyomtatójával, a' nagy kalmár bótokkal, portéka tsűrökkel. c) Beioigorod, az Univorsitás épületeivel, gimnaziummal, és Nemes academiával. d) Semlanoigorod, töltes sánttztal körül véve. e) 50 Szlobodok: vagy iskülvárosok. 1812, a' Mosaiske szerentsétlen ütközet után, 500 helyen gyujtatott meg Moszkva, és Sz. Mihál hava 14. töl egész 20-ig égett; az ólta szekben épül. 386 Templom (1 catholicus, 3 protestans)

15 Barát, 9 Apátza Klastrom, több féle tudományi, mesterségi, orvosi, katonai, academia, társaság, és istenes intézetek találkoznak benne. Több ispotályok, és nagy Kaszárnák, a' honni nyelv, és Literatura művelői társasága, nevelő házak, könyv nyomtatók, és tarok sokat adnak díszéhez. Közép pontja a' nagy kereskedésnek, a' honnét nem csak a' városban, hanem a' körvidéki falukban is sok külömbbféle fabrikák vannak. Jeles a' nagy harang, melly 4000 Pudot nyom. 2) Troizkoi-Serwiew, város 960 lak. a' leg nagyobb klastrommal Russiában, van 9 Temploma, Tsászári palotája, Seminariuma, és könyvtára. 3) A' következő kereskedős helységek ezer Lakossal fellül. Podol (856 l.) Wolkresnek. Bronnizy. (a' Maszlaa partján) Dmitrow. (a' Jachtoma parton) 3000 lak, Bogorotsk (520 l.) Swenigorod. Klin. Wolokolamsk. 2520 l. Rusa. 2420 l. Mosaik. 4000 l. Serpuchow. Wereja. 6000 l. Kolomna 6000 l. 16 Templ. 4) A' tsászári mulató városok: Kolomenskoie Selo, és Petrowşkoi Dworez. 5) A' híres Sawa Steroszewskoi Monostor. 6) A' faluk: Kuskowo szép kertekkel. Gorenki, fűvész kerttel. Borodino, jeles az 1812 ütközetről.

2. Smolensk Megyében: 1) Smolensk, a' Dneper parton 12,000 lak. Püspöki székhely. 16 Temploma, 3 klastroma, 1 gimnazioma, katona iskolája, 's több féle fabrikája van. 1811 az oroszok vissza vonásával nagy része el égett. 2) Bielaja v. Beloi város az önnévű vizpartján. 2500 kereskedős lak. 3) A' többi helységek: Roslawl. 4000 l. Dorogobusch 4000 lak. Poretshje, 6000 l. Rakhely Smolensk, es Riga közt. Wjasma 12,000 lak. 32 Témplom. Krasnoi, a' Swinaja, és Mernika folyóknál, a' Frantzok itt vésztettek 1812. Gschatsk 2500 l. Jelenjä. Juchnow. Sytschewsk. Duchowtsina. Andrussow falu, híres a' Békekötésről 1667 az Oroszok, és Lengyelek közt.

3. Pskow megyében: (máskép Pleskow) 1) Pleskow, erős város, a' Welikaja, Reka, és Pskow folyók mellett 10,000 lak. Érseki székhely. 60 Templommal Seminariummal, 3 klastr. gimnazium. több fá-

brikákkal, és kereskedéssel. A' szomszéd Ilmen tóban jó eperlán semling halászat van. 2) Welikija-Luki, város a' Lobat partján 3500 lak. 7 Templo-ma, nyílt könyvtára, és jó kereskedése van. 3. To-ropetz, a' Toropa parton, 12,000 kereskedős lak. 4) Poráhow. 1800 l. Petschora, híres klastrommal, Ostrowsk. Nowo Rshew. Opotsko. Kholm.

4. Twer megyében: 1) Twer erős város, a' Twérza, és Tmaka be folyásánál a' Wolgába, be-tsés tsatornákkal, 24,000 lak. Püspökség, 28 Templ.tsászári várral. Van Seminarium, gimnasium, ne-mes akademia, katona oskola, leány nevendékház, több féle fabrika, és II katalin Tsászárné márvány emléke. 2) Wjschne-Wolotschok, város a' Zna, és Twérza mellett 3320 lak. ispotállal, és kereskedés-sel. 3) Ostaschkow, a' Seligero tó 70 szigetei egyi-kén, mellyből a' Wolga ered. 6220 lak. kereskedik. 4) Rschew-Wladimirow, a' Wolga parton 7330 lak. fabrikás; kereskedő város. 5) Torschok, erősség 15,000 lak. Seminariuma, és több fabrikája van.

6) Kaläsin a' Wolga mellett, 3530 lak. Sz. Nilus klastromával, híres bútsús hely, a' Seligerö tó közt. 7) Staritza, 3400 lak. 8) Subzow, 1110 lak. 9) Kor-tscheva. 10) Kashin, a' Kashinka mellett 3520 lak. 11) Beshezka' Mologa mellett 3100 lak. 12) Wesi-jegonsk 2000 lak. 13) Andraejepol; falu savanyú vízzel.

5. Nowgorod megyében: 1) Nowgorod, erős régi város a' Wolchow ki folyásához az Ilmen tóból közel, 10,000 lak. Érseki. szék. Van benne 63 Tem-plom, mellyek közt leg jelesebb a' Püspöki, 10 klastr. több fabrika, és kereskedés. 2) Staraja Russa város 2300 lak. só aknákkal, 1824 a' hadi kormány-alá vettetett, helette most kereskedik Demänsk városa. 3) Ustjuschna, v. Schelasopolskaja; a' Mologánál 2600 lak. Vas öntökkel. 4) Waldai az ön nevű tó, és nagy erdős hegység közelében 3010 lak. 5) Belosersk 2800 lak. 6) Tichwin, az új tsatornánál, 3346 lak. 7) Keresztzy 1880 lak. 8) Borovitschi a' Msta part-ján 2600 lak. 9) Tscherepowetz. 10) Kirilow 2200 l.

Badoga. m. v. a' Kowscha fakadásánál, a' hol élés házok állanak az éjszaki tartományok számára.

6. Olonez megyében: 1) Petrosavodzk, fő város az Onegató öblén 3300 lak. ágyú öntökkel, réz hámmorral, és bőr fabrikával. Közélehen van egy orvos kút derék épületekkel. Nagy Pétertől a' ki itt meg gyógyult. 2) Olonez, az olonka partján 1600 lak. Püspöki szék. 3) Kargapol, az Onega folyónál, 3040 lak. 4) Wytegra 2000 lak. fabrikáji, és hajó építője nevezetesek. 5) Ladeinoje Pole. 6) Pudoch 1100 lak. 7) Powenetz. 8) Kem. 9) Danilow, bútság, és Lecksa klastromok. Tiwdia falu márvánnyal. Woiz, fel eresztett aranybánya.

7. Archangel, megyében: 1) Archangelsk, fő város egy tsatorna mellett, 15,100 lak. Erseki szék. Van benne 10 Templ. gimnazium, hajó építő, és oskola, tengeri tisztség, kereskedő társaság, Protestans egyesült Község, héring halászat, külömbféle fabrikák, ispotály, régi rév, nagy kereskedés. 2) Mesen, az ön nevű folyó torkolatjánál 1860 l. Innét történnek vadászti utazások Kalgujew, Nowaja Semlja, és Spitzberg felé. Van réve, tengeri halászatja, és szőrös bőr kereskedése. 3) Kola, leg éjszakaiabb város az Európai Russiában; a' 68° 51' 30" szél. az ön nevű fél szigeten 1200 lak. révvel a' fejez tengeren; nagy tengeri halászattal, és réz minákkal. 4) Onega, 1800 lak. kereskedő réves hely. 5) Kholmogory 500 l. egy szigeten, hajót épít. Továbbá: Sehenkursk. Pinega. Nowa-Dwincka (erősség) egy szigeten.

A' só aknák hat számmal. Sok szigetek vannak ezen megyében, és itt már a' Sziberiaji levegő uralkodik, nem is sok lakost lelteni ezen vidékeken.

8. Wologda megyében: 1) Wologda, város az ön nevű folyónál 10,500 l. Püspöki szék. Van benne 52 Templ. 2 Klast. 1 Seminarium, gimnazium, és 16 fabrika, nagy kereskedés Sziberiába, és Chinába. 2) Nowofe Usoli, só főzővel. 3) Ustjuk Weliki, 12,000 lal. 23 templ. 5 klast. Ersekség. szá,

mos fabrikákkal. 3) Jarensk. 4) Sol - Wytschegodsk, 1620 l. só akna. 5) Totma 3000 lak. 17 Templ. 3 klast. só aknák; és kereskedés. A' többi: Griäso-vvetz. Kadnikow. Welsk. Nikolsk. Ustsysolsk 2000 l. Lalsk. Wérchawahskoi Posad. Seregovsk só akna, tsajka építő; kö pallérozó.

9. Jaroslaw megyében: 1) Jaroslaw, fő város a' Wolgánál 2800 ház. 28,000 lak. várral, 29 Templ. Püspökség. Van Seminariuma, gimnaziuma, 2 könyvtára, tudományi társasága, (Athaeneum) több fabrikája, kereskedése. 2) Rostow, erős város a' Nero tó parlján 6000 lak. Ersekség, 27 Templ. Van 3 klastrom. Seminar. több fabrika, és híres vásárok esnek benne. 4) Rybinsk, 2200 lak. a' Wolgánál; úgy 5 Uglitsch, 7000 lak. 25 Templ fa erőssége, és kereskedése van. 6) Romanow - Boris-sogliébski 4200 lak. keresk. 7) Liubim, 1500 lak. 8) Danilow, 1250 l. 9) Poschekhon 1670 l. 10) Mologa 2110 l. 11) Myschkin. 12) Proswsk, 13 Welikoje - Selo falú, 3000 l.

10. Kostroma megyében, 1) Kostroma, város az ön nevű folyó torkánál a' Wolgába, 8000 lak. lak. Püspökség, 50 Templ. 1 klast. Seminar. gimnazium. több fabrikákkal. 2) Galitsch város a' hasonló tó mellett 6000 lak. 2 vára van. A' többi helyek: Kinischna, 2250 l. Nerechta: Kologriew. Werluga. Warnawin. Unsha 1870 l. Luch. Jurgewetz-Powolskoi 2500 l. Makariew, 2850 l. Kady. Puya 1200 l. Sol Galizkaja, só aknával, 3500 l. Tschuckloma.

11. Wladimir megyében: 1) Wladimir, a' Kijasma partyán 1500 l. Püspökség, 25 Templ. 2 klast. Seminar. több fabrika van benne. 2) Susdal város, 2200 l. kereskedik. 3) Pereslawl Saleskoi, 4200 l. több műhelyekkel. 4) Murom, 5500 lak. 5) Gorochowetz, 2500 l. 6) Schuja, 1500 l. A' többi: Sudogda. Pokrow. Alexandrow. Polskoi 1650 lak. Rowrow. Wiásniki 1700 l. Ossablikewo. m. v. 2860 lak. Duratschewo 1200 l.

12. Nischnei Nowgorod megyében: 1) Nische-
gorod, fő város, a' hol az oka a' Wolgába folyik,
12,000 lak. erősség. Püspöki szék, van Seminar.
gimnaz. 52 Templ. 3 klastr. katona árvaháza, több
féle fábrikája. Vásárai igen híresek, mellyekre a'
kereskedők Persiából, Tartariából, Tibetből, Szi-
berriából el jönnek; szép márvány pompa oszlopa.
van. 2) Arsamás, város, 8000 l. sokféle kézi mű-
helyekkel, és kereskedéssel. 3) Makariew, a' Wol-
ga parton 1200 l. egy híres klastrommal. 4) Pot-
schinki a' Rudna folyónál 5000 l. tsászári ménessel,
marha kereskedéssel. 5) Balachna 4000 lak. sós
forrással. A' többi: Semenow. Wasil. Rniägenin.
Sergatsch. 2400 lak. Gorbatow. Ardatow. Lukia-
now. Pawlowa Selo, falu 6000 lak. 7 Templ. sok
vasmunkásokkal. Pogost. 3000 l. Beswodnaja. Rabot-
kima. Gorodistsche 3000 l. Nikelskoe Selo. Lisko-
wa 4000 l. Woskrekenskoi. Jarkina- Muraschkina,
6000 l. Wesna. Barnakowa, egy nagy mély bar-
langgal egy alabástrom sziklában. Ezen megyét
átáljában sok szorgalmatos kézi mesterek fából,
vasból, értzből, atzélból, és gondos marha neve-
lők, lakják.

13. Tambow megyében: 1) Tambow, fő város
15,000 l. Püspöki szék. 13 templ. 2 klastr. Semi-
nar. és gimnazium van benne sok kézi mesteri mű-
helyekkel. 2) Jelatma, város az Okánál, 5800 l.
10 templ. több fabrikákkal. 3) Temnikow, 4500 l.
4) Morschansk 5500 l. 5) Koslow 8000 l. A' töb-
bi; Lipezk 6400 l. Vas műhelyekkel, és vas for-
rással. Kebedián, a' Don mellett 3500 lak Usman
3000 l. Borissoglebsk 2400 l. Kirsanow 4000 lak.
Spask 3600 l. Kadom, 5500 l. Raskasewof, 5270 l.
Unshensk, Wyndrewsk, és Merdushewsk vashá-
morok.

14. Riäsan megyében: 1) Riäsan, fő város 5000
lak. a' Trubesch partján, Érseki szék; 20 Templ.
Seminar. gimnazium, nemes nevelőház, többféle
fabrika van benne. 2) Saraisk, város az Ossetz
folyónál 4500 lak. 8 Templ. 3) Oranienburg, vagy

Nauenburg 1200 l. 4) Donkow, a' Don parton 2500 l. 5) Kasimow, 10,000 l. Kereskedik. A' többi: Jegoriewsk. Spask. Soposhok, Riashk. Skowin. Prousk. Mikhailon. A' vas huták: Istínk Salípashk, Kirezsk, Niploshek, és Sputulsk.

15. Tula megyében: 1) Tula, fő város 35,000 lak. 25 Templ. 2 klast. Püspöki szék; Seminarium, gimnazium, az Alexandrinum, (nevelő ház) több szegányek házai, és számos fabrikák, 's nagy fegyver műhelyek találtnak benne. A' kereshedők száma nagy. Úgy Bielew erős városában is, 7000 lak. A' többiek: Alerin 1800 lak. Rashira 2400 l. Wenew 3400 l. Jepifan. Jefremow 2500 l. Bogorodizk 2000 l. Nowosil. Tschern. Krapiwna. Odoiew 3200 l. Bedilow. Borozdenki. (Dubensk, és Magsea Malowlänsk, vashuták).

16. Kaluga megyében: 1) Kaluga fő város az Oka partján 25,000 l. 2 Templ. gimnazium, több műveleti intézetekkel, több kézi mesterségi műhelyekkel, (400 vitorla szövő szék, és 1000 fonyó) és nagy kereskedelemmel. 2) Borowsk, a' Protwa parton 6000 l. kézi műhelyekkel, 's közelében egy híres klastrommal. 3) Peremüschl 1340 l.

4) Medynsk, a' Nedyinka parton, és Maloi Jaroslawez a' Lusa parton, híresek az 1812 ütközetről. A' többiek: Tarusa, Likhwin, Koselsk 5500 l. Meskhtschovsk, Mosalsk, Serpeisk. A' Faluk: Gorki, Tarutino, (1812 tsata) Több vas huták.

17. Orel (Arjol) megyében: 1) Orel, fő város, az orel, és oka öszve folyásánál, 22,000 lak. erősség, Püspöki szék. van 20 Templ. 2 klast. Seminarium gimnazium, több féle fabrik. kereskedés, hajókázása. Közelében kő bánya. 2) Siäwsk (Sewsk), Ersekség, 5000 l. van Seminar. és több fabrikája. 3) Lugan, portzellánnal, és fajánszal. 4) Briänsk 5000 l. fabrik. keresk. 5) Karatschew 6000 l. A' többi: Trühtschewsk 3500 l. Dmitrowsk. 3000 lak. Kromp. 2000 l. Maloi Arkhangelsk 1500 l. Livny 6000 l. Mzensk 6000 l. Bolchow 14,000 l. Nowa Petcherskoi klas. Jelez 8000 l. üveg, és számos vas huták.

18. Kursk megyében: 1) Kursk fő város 25,000 lak, egy város hegy allján. Érseki székhely, Seminar. gimnaz. 16 Templ. 2 klast. munkaház, több kézi műhelyek; gyümölcs nemei, nagy kereskedése, és vásárai azt igen híressé teszik. 2) Schtshigy, város 5000 l. 3) Fakesch 1900 l. A' többi: Dmitriewsk-Lgow. Rylsk. 6000 l. Bogatoi, Bielgorod 8000 l 13 Templ. 2 klast. Putiwl, 10,000 lak. Gluschkowa. Korotsch 10,000 l. Sudscha 7000 l. Oskol - Staroi 600 l. Oskol - Nowoi 2900 l. Mikhailowka 5500 l. Miropolje, Obojan 5500 l. Korenaja Pusztina, bútsús Remeteség.

19. Woronesh megyében: 1 Woronesh fő város, az ön nevű folyónál, melly itt a' Donba szakad 15,000-lak. Püspöki székhely, 18 Templ. 2 klast. Seminarium gimnaz. fűvész kert, több fábrika, hajó építő, és a' Donon a' fekete tengerre intézett kereskedés diszesíti azt. 2) Pawlowsk, erős város a' Don parton 2500 l. 3) Ostrogoshk 4000 l. itt Németek tserép pipát készítenek. 4) Korokojak, 2400 l. A' többi: Tawrow. Chopersk, erősség, és hajó építő a' fekete tengernél. Sadonsk, Semljänsk. Nishne Dewizk, Bobrow, Birjutsch, Walniki 12,000 lak. Bogutshat.

III. S z a k a s z.

K i s R u s s i a.

4137 □ m., 5,675,000 l. 4 Kormány megyét foglal magába, mellyek a' következők jelesebb Lakhelyeikkel együtt:

1. A' Kiewi: 978 □ m., 1,473,000 lak. 12 ker. Itt van: 1) Kiewi: 978 □ m., 1,473,000 lak. 3 távol fekvő városokból áll: van benne 1 Érsek, és 1 Püspök; 24 Temp. 4 klast. és bútsús hely; erősség, akademia, több jó tévő intézetek, és számos fabrikák. Fegyver háza nevezetes, úgy fagyos bora, és vásárai, mellyre sok nemzetek számossan megjelennek. 2) Radomysl, Wasilkow, Skwira, Makhnow-

ka, Lipowetz, Uman 3000 l. Zwenigórodka, Tarastscha, Boguslaw, Tscherkassy, Tsiarin, Bialocerkiew 3900 l. és 1 várral, Chodorkow 2800 l. Lisianka 2500 l. Borowiza, Trethamirow. 's a' t.

2. A' Czernigowi megye, 1190 □ m. 1,410,000 lak. 12 ker. Fő városa; Tschernigow, leg régiebb város az Európai Russiában, a' Desna partján 10,000 lak. Püspöki székhely, van felleg vára, több templ. 4 klastr. Atheneuma, több nevelő háza, könyv nyomtatója. 2) Neschin, az Oster partján, 16 ezer lak. 15 templ. felleg vár. Atheneum, több fabrik. nagy keresk. és vásár. 3) Nowgorod Ssewerski 800 lak. 4) Gluchow, a' Jesmen folyónál 9000 l. A' többi: Gorodnia, Sosniza, Koselez, Borsna, Konotop, Starodob, Nowomiasto, Mglin 5100 l. Baturin 5000 l. várral, Oster 4000 l. és Dobriank mező város.

3) Puttawa megye 850 □ m. 1,878,000 lak. 12 ker. Itt jeles: 1) Pultawa fő város, a' Poltawka, és Worskla partján 10,600 lak. sok Kozákokkal. Meg van erősítve. Püspökség. Több kézi műhelye, és ki térjedő kereskedése van. Nevezetes ütközet volt mellette 1709 (erre mutat győzedelem oszlopa).

2) Kremenschuk 8000 l. kereskedő város, úgy Lubny 6000 l. Mirgornd 7500 l. Gadärsch 2800 lak. Romen, Priluki 2600 l. Pereaslawl 3000 l. Pirjatin, Solotonoscha 5500 l. Chorol. Konstantinogvod, Kobiljaki 7000 l. Nowoi Shansharow 3800 l. Siänkow Lokhwiza 6000 l.

4) Slobodsk Ukraine megye 1118 □ m., 915,000 lak. 11 ker. és 5 szabad Ukraine Kozák Ezredi kerületekkel. Itt nevezetesebb: 1) Charchow, fő város a' Charchowka, és Lopan ága mellett a' Donnak, 15,000 lak. Püspöki székhely, van fellegvára, Universitása, természeti, és orvosi gyűjteményekkel; gimnáziuma, több nevelő, és jó tévő intézet, 10 Templ. 2 klastr. filotekniai társasága, számos fabrikáji elő mozdítják a' kereskedést. 2) Sumo, a' Psol mellett, 12,000 l. 3) Lebadjan 7000 l. 4) Bogoduchow 7000 l. 5) Walki 9800 lak. 6) Smijew 5000 l. 7) Woltschansk 2700 lak. 8) Kupensk. A' többi:

Achtyrka, 12,8000 lak. Isjum, 4300 lak. Tschugujew, 10,000 lak. fő helye a' hasonló nevű Kozák ezrednek. Bielopolje 9100 lak. Nedrigailow, 3900 lak. Miropolje 6300 lak. Khotmynsk, Krasnokutsk 4900 lak. Solotschew 4800 lak. Slawwiänsk, Starobielsk. Mind kézi műves, és kereskedő városok, fő képpen ruha szerrel, és szőrös bőrökkel. Itt vannak a' Petschenegi faluk is, mellyek Ősi lakosaiktól veszik neveket.

IV. S z a k a s z.

D é l i R u s s i a.

Ez jobbára a' XVIII, és XIX Százodban a' Töröktől nyertt tartományokból áll. 8773 □ m. 2,317,000 lak. öt Kormányi vidékre osztatik: 1) Jekaterinoslaw; 1417 □ m. 827,000 lak. 2) Cherson, 1206 □ m. 371,000 lak. 3) Tauria, 1646 □ m. 347000 lak. 4) A' Doni Kozákok vidéke, 3611 □ m. 370,000 l. 5) Bessarabia, 891 □ m. 315,000 lak. Külömbbféle alapa, ég alja, és termékenysége.

1) Jekatorinoslaw megye, melly Chersonnal, és Tauriával egy hadi (de 3 polgári) kormány alatt áll, melly 1822 fogva Új Russia fő kormányának neveztetik, a' 3 kereskedő rak városai ezen megyéknek: Odessa, Feodosia, és Taganrog, tulajdon Elöljáróikkal bírnak, a' kik közbeyetetlenül a' Tsászár alatt állanak, 's a' hadi, révi, külréndi, épületi, egészség probállási. 's a' t. tárgyokra ügyelnek. 8 kerületre válik. Jelesebb Lakhelyek: 1) Jekaterinoslawl, vagy Katherinoslawl 1787 alkottatt a' Dneper partján. 5000 lak. a' fekete tenger melléki Kozákok fő városa, Érseki székhely. Alatta kezdődnek a' Dneper sebes folyásai, 's azért itt a' portékák szekérre rakatnak Odessa felé, sok fabrikája van.

2) Bachmut 4000 lak. felleg várral, só forrásokkal, kereskedéssel. A' többi: Asow, erősség. egy Don szigeten 3000 lak. Taganrog vagy Troiz-

kaja Krepostna Taganroka, erős vár az Asowi tenger szükén, 9000 lak. 1700 ember katonai ör tisztséget, és szolgálatot tesz, több jó tévő, tudományi, és tengeri intézet van benne 3 Templommal. Réve igen iszapos. Mariupol 1800 ki költtözött Görög lakossal. Halászból, és kézi mesterségek-ből élnek. Közelében van 20 szegény falu. Nachitschewan, a' Don parton, 1780 épült 12,100 l. a' kik Ürmények. Püspöki szék, több fabrikákkal, és körében 5 Ürmény falukkal. Alaxandrowsk a' Dnepr mellett 3000 lak. erősség. Itt kezdődnek a' Dnepri sántz lineák. Werchnediäprowsk, Nowomoskowsk, Pawlograd, Slawenosersfk, Rostow, Luganskoi Sawod híres vasöntő. Itt, Chersonban, és Tauriában sok tágos, és magos halmokat lelni, mellyeket emberi kezek emeltek. Résztint temető sir halmok, résztint ki látások, a' honnét Sátoros, és Vándorló Lakosi ezen vidékeknek nyájokra láthottak.

2) A' Chersön, vagy Nikolajew megyében: 1) Cherson, (Kerssan, Tschortschan, Karantinaja Buchta) épült 1778, a' Dnepr partján 10,000 lakossal, 4 részből áll, van erőssége 5 Templ. fegyverház, pénz verő, ágyú öntő; gimnazium, hajó Tisztség, és a' déli Orosz gyarmatok Gondviselő kormánynya, több kereskedő házokkal, és egészség próbával.

2) Jelisavethgrad (Ersébetvár) az Ingul parton 12,000 lak. Sok Roskolnikok, és kereskedő Görögök. 3) Edessa, vagy Odessa. Régi híres város volt, a' mint az az első Anyaszentegyház üdejiből esméretes. Még 1796 tsak néhány vándorló kalibákból állott; Hertzeg Richelieu alkotta azt újra a' fekete tenger egyik öblén, egészségtelen vidéken. Rév-partja 5 bástya nyúlatokra van. Illy rövid üdö alatt, a' kereskedés alkalmá végett, már 36,000 külömbbféle nemzetű, nyelvű, és vallású Lakos, és kereskedő pi'seg abban; 8 Templom, iszonyú egészség próba ház, 250 portéka tsür, több tudományi, és nevendéki intézetek, számos fabrikák diszesítik azt; napról napra jobban virágzik,

és híresebbik ezen város; kivált minekutánna az 1829. 14. Sep. Béke alkúik szerént a' fekete tengeren a' szabad kereskedés minden Nemzeteknek megnyittatott. A' többi városok. Nikolajew, 1789 épült, 9000 lak. 2 Templ. Könyv nyomtatója, és több hadi, és kereskedő intézete van. Lakhelye a' Fekete tengeri Admiralitásnak, és Bugi Kozákok fő Tiszt-séginek. Newo Mirgorod, Püspöki szék, 2500 l. szőlő művelete van. Oczakow, a' Dnepr torkolatjánál, rév partja a' kereskedést virágoztatja, 1000 lak. Közel a' Tarutino falúnál a' hajdoni Olbia város omladéki közt naponként új kintsek tállatnak. Ovidiopel. Tiraspol, új város, 2000 lak. Grigoriopel, Duboksary, Olwiopel, Alexandria, Krinkow, Krylow, Petritowla. Ezen megyében, kivált Odessa körül 1805 — 1810. 12 faluk támodtak, és sok szőlők ültetettek. Katona gyarmatok is, és több más új helységek alkattak, melly által a' vidék míveltebb állapotra jut.

3) Tauria megye (Tauris). Kis Tatár Ország-nak is hivattatik, a' Nagy Tartaria külömböztetésére Asiában, a' honnét a' kis Tatárok a' XIII században ide jöttek. A' XI század végén azt a' Genuaiak birták, azután a' Welentzeiek, 's utóbb a' Törökök, most az Oroszok. Lakosi jobbára Mahometánok, de már most sok Oroszok, és egyéb Nemzetek el szaporodnak vidékein. Éjszaki része lapány, terméketlen, tsak legelője jó. A' Nogai Tatárok vándorlanak ott nyájaikkal. Az egész megye 4 kerületre osztatódik: u. m. a' Chrimia, vagy Tauria fél szigetre, a' Nogai szorosra, a' Taman fél szigetre, és a' Tsernomorszki Kozákok vidékére.

A' Krimia (hajdon Tauriai Chersonesus) déli vidéke kis Tartariának, melly a' Törököktől 1785 az Oroszokra jutott, fél sziget, és bájító tartomány. Ég alja igen kellemes, majd 9 kolnapokig élnek a' lakosok a' tiszta éggel, és meleg levegővel, minden féle termés tenyészés bövségben jön elő. A' Fekete tenger (Portus Euxinus) partja hoszába gyö-

nyörű völgysek mosolyognak; babér, olaj, füge, és granát alma fákkal ékeskedvén, és a' zöld vidéket a' leg szebb szőlő kertek, és kápri bozótok vegyítettik. A' hegyek inkább szép fekvések, mint magosságok által ketsegtetik a' szemet. Tauriában 6 város, és 3000 falu van. Fő városa Simferopol, (Akonetschet, Soltan — Sarai) 2000 lak. 2) Feodosia, vagy Kaffa, (Kyrym Stambuli) 4000 lak. fő rak helye Krimjának, rév parttal. Püspöki szék. 3) Wozpor, (Jenikale) kereskedő v. közelében sós ingoványok találkoznak. 4) Baktschisarai, a' Tschurksu folyó mellett 5800 lak. több Templ. 75 ugró kút; 5) Moschee. 5) Valaclava. 6) Sevastopol (Achtjar) 1500 lak. Püspöki szék. rév-parttal. 7) Eupatoria, (Koslow) erősség egy föld szűken a' fekete tengerben, 4410. 8) Orcapi, (Perekop) felleg várral. 9) Eskikrim. 10) Karassu (Karassubasar) 3700 lak. kereskedő v. 11) Arabat, erősség, rév-vel. 12) Kínburn, vár. Sudak, m. v. a' leg jobb borral. Kő szikla várral, és révvel. A' faluk: Nikita fűvész kerttel. Zürichthal, Sweitzer gyarmat. Saak, iszap ferdővel. Aluschra ferdő. A' Baidari szép völgy 15 faluval.

A' Nogai lapányság 5 kerületre osztatik: Mollotsanszkaja, Karsak, Aschin, Kilritschin, és Irlangats, 75 faluval. Fő várossok, Obitoschnei, vagy Nogoisk. A' többi jelesebb helyek: Meli topol, Oleschki, Orjähkow. A' sok gyarmatok közt több Németek is találkoznak.

A' Taman, vagy Tmutarakan fél szigethen hasonló nevű város (Fanagoria) fekszik 6000 lak. rév part. Itt van a' szabad Atschujew, és Bugas erősség. A' Tsernomorski Kozákok Atamanja Jekaterinodár városában lakik.

4. A' Doni Kozákok vidéke az alsó Don, és Azow tenger mellett. Magok tulajdon kormányja van az Orosz fő Uradalom alatt. 7 kerületre (Natschalstwo) osztatik, 113 Lakhelyekkel (Stanisa). Mivel fegyverrel szolgálnak, többnyire hadi formán kormányoztatnak. Fő várossok: Staroi Tserkask,

15,000 lak. egy szigeten. Mellette épül új Tserkask, melly az őt jövendőre ki pusztítja ingoványos alapa miatt.

5. Bessarabia. Itt jeles: 1) Chotim, (Chotzym) fő város, erősség, a' Dniester mellett, 25,000 lak. kereskedik. Itt 1739 az Oroszok a' Törököt megverték. 2) Orhey. 3) Soroka. 4) Faleschty. 5) Kotorbitsansk. 6) Kodrzk. 7) Gretschansk. 8) Tatar Funar. 9) Tobak. 10) Bender (Tigino) erősség, 10,000 lak, 11) Kawschani, a' Botna mellett 3000 lak. 12) Ismail, (Smil). 13) Kilibagazi, erősség 5000 lak. 14) Kili, vagy Kilia Nowa: vár, 6000 lak. 15) Akkierman, (Akerman, Bialogrod) Julia alba, erősség a' Dniester torkolatjánál a' fekete tengerbe, 10,000 lak. 16) Reny, a' Pruth be folyásánál a' Dunába. 17) Kischenau, a' Byk parton, Püspöki székhely, Akademia, Gimnazium. Itt kezdődik egy pusztaság, melly egész Tauriáig húzódik. Találkoznak több szigetek, pusztaságok, és német, Tseh, Lengyel, Frantz, Burkus, Würtenbergi, bajor, és egyéb gyarmatok, mellyek az utóbbi háborúkban sokat szenvedtek, a' faluk neveiket az 181 $\frac{2}{4}$ hadi Győzöktől vették.

V. S z a k a s z.

N y ú g o t i R u s s i a.

Melly a' Lengyel Ország háromszori Oszttályában Russiának jutott 7537 □ m. 8,389,000 l. melly 8 megyékből áll: Wilna 1081 □ m. 1,358,000 lak. Grodno, 536 □ m. 869,030 lak. Witebsk, 688 □ m. 935,000 lak. Mohilew, 918 □ m. 946,000 l. Minsk, 1832 □ m. 1,160,000 lak. Wolhynia, 1394 □ m. 1,497,000 lak. Podolia, 738 □ m. 1,280,000 lak. és Bialystock, 158 □ m. 225,000 lak. Jelesebb helyek:

1) A' Wilnai, v. Littói megyében. (11 ker.). Fő város: Wilna, (Wilensk) a' Wilenska torkolatjánál a' Wiliába, 35,000 lak. Görög Érseki, és Katholik. Püspöki székhely. 40 Templ. királyi vár a' Sz.

Kazimir kápolnájával, és temetőjével. Piaristák Collegiuma; Kath. Universitás. Fegyverház: több tudományi, és mesterségi, 's jó tevő intézetek, fabrikák, és kereskedés, 's a' t.

2) Kowno, vagy Kauen, 3000 lak. 10 Templ.

3) Troki 3500 lak. várral.

4) Janiszek, 2500 lak.

5) Friedensberg, egy hegyen, híres Kamalduli monostor.

6) Meretsch, 4800 lak.

7) Wornie, Kath. Pöspök szék.

8) Smorgonia, 4000 lak.

9) Kieydani, 5000 lak. 4 templ. gimnaziummal.

2. A' Grodno megyében: Grodnó, fő város, 5000 lak. 12 templ. 2 tsászári vár, akademia, több fabrika, kereskedés, és jó vásár van, 2 Slonim, 5000 lak. 3) Zelwia. 4) Brzesc, 2500 lak. Püspöki szék, tsászári palotával. 1794 Szuvarow itt győzedelmeskedett a' Lengyeleken. Van 'Sidó Universitása. Lida, erős vár.

3. A' Witebsk megyében: (12 ker.) Witebsk, fő város, 15,000 lak. erős várral, 14 templ. 6 klastr. 2) Polozk, 3000 lak. Püspökség, 4 klastr. 3) Dünaburg, a' Dűna partján 4000 lak. erős várral. 4) Newel, a' hasonló nevű tó mellett 2700 lak. 5) Welisch 4700 lak. Klasztizd, Kochanow, és Tsaknik faluk az 1812-ki ütközetekről híresek.

4. A' Mohilew, v. Mogilew megyében, (12 ker.) 1) Mohilew, erős város 16,000 lak. kathol. és görög Érseki szék. 17 templ. 4 klastr. 1 Seminarium és gimnazium, 's jó kereskedés van benne. 2) Mstislawl, 5000 lak. 3) Dubrowna, a' Dnepr mellett 4000 lak. 5 templ. több fabrikákkal. 4) Sklow, erősség a' Dnepr partján 2500 lak. 5) Kopys 2700 lak. 6) Orsha, 4000 lak. 7) Tschaussi 3000 lak. 8) Romanowa, a' hol 1812 ütközet volt. Valamint Daschkowa mező város mellett is.

5. A' Minsk megyében (10 ker.). 1) Minsk, a' Swiszlocz partján, 3000 lak. kathol. Püspöki, és görög Érseki szék, van 1 Apátsága, és gimnaziuma

2) Wileika. 3) Disna. 4) Borissow, a' Beresina parton; itt mentek által 1812 (15—17 Nov.) a' Frantzok, magok veszedelmére. 5) Dawidow, a' Horyn mellett 3200 lak. 6) Pinsk, 4000 lak. szörnyű posványoktól körül véve. Püspöki szék. 7) Sluzk, a' Pripetz partján, 5000 lak. 3 várral, és 1 gimnaziummal. 8) Neschwitsch, az Uscha mellett 3200 lak. 9) Bobruisk, erősség, és gimnáz. Studenzi mellett 1812 a' Frantzok meg verettek.

6) A' Wolhynia megyében: (Wolinsk. 12 ker.) fő város, Schitomir: (Zitomierz) a' Teterow partján, 5500 lak. Püspöki szék. több fabrikákkal, és kereskedéssel. 2) Nowigrad-Wolinsk, a' Slutsch parton. 3) Dubno, az Irwa folyó mellett, 5700 l. görög Apátsággal. 4) Islaslaw, Zaslav, 4500 lak. 5) Olyka 3600 lak. Lytzeummal. 6) Ostrog, a' Welija mellett régi várral, görög klastr. mellyben 365 szoba van. Vásárja híres. 7) Luzk, a' Stor folyónál, 2500 lak. Püspöki szék. 8) Wlodziwirz, v. Wladimir, a' Lug mellett, 2500 lak. Püspöki szék. több fabrikákkal. 9) Kremenec, 2500 lak. gimnaz. musikai Conservatoriummal. 10) Romanowa, tsársári siket néma' intézettel. 11) Staro Konstantinow. 12) Rowno. 13) Tschudnow. 14) Berdyczew, 24,000 lak. közép pontja a' Német Országi kereskedésnek déli Russiával, Brodyn által. A' Többiek, Labun, Liuban, Polonna Stara, Koretz, Stepan, Luboml, Radziwilow.

7. Podoliában, (12 ker.) fő város: Kaminiec, a' hol a' Smotrica a' Dniesterbe folyik, 's a' hol a' Sz. Háromság erőssége fekszik, 5700 lak. kathol. Püspök, és görög Érsek széke. 2 templ. 1 gimnaz. 2) Szarogrod, 6800 lak. 3) Bar, 2500 lak. a' hol 1768 a' frigy kötés volt. 4) Niemirow, 4 templ. több fabrik. 1737 a' Békekötés. 5) Jampol, egészség próba házzal, A' többi Brazlaw, Targowitza, Proskurow, Dunajowice, (a' Tarnawa folyó mellett, melly egy tavat formáll, mellyet majd halászni, majd vetni lehet). Letischew, Ussitza, Mohi-

Iew, Litina, Winnitza, Gaissin, Satanow, Grodek, Zinkow, Winkowce, Kmielnik. 's a' t.

8. A' Bialystock megyében (4 ker.) fő város; Bialystock, a' Biali parton, rendszeren épült, 6000 lak. várral, gimnaziummal, kereskedéssel. 2) Bielsk 1750 l. 3) Drohitzyn. 4) Mielnik. 5) Suprasl püspöki szék; Basiliánusok monostorával, és Könyvnyomtatóval, Bransk, Gonjondz, Dombrowa, Sokolka, Kleszel, Narew, Orla, Ciechanowiek, Siemiatice, Krinki, és Niemirow.

VI. S z a k a s z.

A' Keleti tengeri tartományok.

9023 □ m., 3,862,000 lak., 5 tartományt foglal magába: a' Sz. Péter várit. 849 □ m., 845,000 l. 9 ker. 2) Finlandot 6402 □ m., 1,379,000 lak. 12 ker. 4) Lieflandot 936 □ m., 754,000 lak. 5. ker. és 5 Kurlandot.

1. A' Sz. Pétervári Megye, melly a' Finlandi Öböl délkeleti részén fekszik, termékeny; bőveldik gabonával, hallal, és vaddal. Nevezetes lak.— helyek: 1) Sz. Pétervára, fő városa az Orosz Birodalomnak, és Tsászári Lakszék, a' Newa mellett, melly a' várost 3 ágatban folya keresztül, 's azokon keresztül több derék hidak vezetnek egyik város részéből a' másikba. Fekszik a' 47° 59' 30" hossz, 59° 56' 23 szél. közt.

Terjedése $1\frac{1}{4}$ □ m., 11 fő részre osztatik, 55 fertállal, 42 széles útszával 9500 házzal, 305,000 lak. minden Európai Nemzetekből, és vallásokból. Az épületek közt fel tűnnek, a' tsászári téli, nyári, és mulató paloták, oriai ekessegekkel, szállákkal, Könyv-tárokkal, tudományi, es mesterségi gyűjteményekel a). Roppant palotái vannak szá-

a) Emlézetes a' Tudom. Academiában azon pénz gyűjtemény, melly a' Persiai adóból válogattatott, (421 arany, 212 ezüst darab) 's a' mellyett a' Tsászár 1829 annak ajándékozott.

mos Nagyoknak. Az oszlop képek közt fényeskedik Nagy Péter Tsászáré, egy szörnyű termés kő Szobron, melly 17,000 mását nyom. Több fő vezérek pompa oszlopai u. m. Rumánzowé, Suwarowé, Kutusowé, Barclay de Tollé 's a' t. 150 Templomok; mellyek közt minden Nemzetnek, és vallásnak van 1 vagy 2 temploma. A' Katholikuskoknak 3 vagyon. A' 11 vallás, 15 nyelven tartja Isteni szolgálatját.

A' Templomok közt leg felségesebb az Jsák temploma, leg nagyobb az orosz Birodalomba; kívül, belől simított fini, és Sibiriai márványból, jáspissal, és porfirral ruházva. 36 Termés kő oszloppokkal ékesítve, alapa márvánnyal fedve, melyet télen 32 föld alatti kementzék melegítenek. A' Sz. Miklós temploma: a' B' Aszszony temploma, 56 termés kő oszloppokkal, szép küppal, és toronyal. A' felleg vár, mellyben a' Sz. Péter, és Pál temploma a' tsászári temetövel, és pénzverövel. A' Pénz váltó. A' Newa partján épült nagy Kai. A' Nagy portéka, és vas tsürök. A' tengeri tisztség épületei, Museum, Könyvház. Az Ország épületei. Az Universitás. A' Sok féle tudományi orvosi, mesterségi, gyűjteményes szállák, intézetek, nevelö, és tanító alkotmányok. Jó tévö, kereskedö, és a' nemzetet, 's nyelvet mívelö tarsaságok. Hajó építö, vas öntö 's a' t. Az útszákat melegítö fütö falak. A' Neweski Sz. Sándor klastroma, a' Sz. Pétervári Püspök Lakhelye, 5 templ. akademiával, Seminariummal, és Könyvtárral. A' tsászári mulató várok: Péterudvara, a' Kronstadti öblön nagy kertekkel. Orániafa, a' hasonló nevü várossal. A' tsászári nyári palota a' Krasnoe Selo falu mellett, Zarkojé Selo, Kertekkel, vadas házzal; orosz vitézek emlékeivel, és gyözelem ívzattal, mellyet Sándor Tsászár fegyveres társainak emeltetett 1817 öntött vasból. Gatschina, hasonló nevü várossal 7000 l. Tschesme, Pawlowsky, szép mulató erdővel, és fűvész kerttel. Pella, Katalinudvara; Ropscha, Kammenoi-Ostrow. 's a' szép To-

rowa falu, üveg bányával. 2) A' városok: Kronstadt, erősség; a' finni öblön, Katlan szigetén; 3 különös révvel 30,000 l. Hajó építővel, és fő Tiszt-séggel. A' rév előtt fekszik a' Kronslot vára, két körül sántolt szigeten. Kultsvár, erősség egy szigeten, a' Newa kimenetelénél a' Ladogatóból. Jamburg, a' Luga parton. Luga, Sestrabeck, tsászári hutákkal, hámorokkal, es fegyver fabrikkák. Gdow, Narva erősség, és város, sok fabrikákkal, és kereskedő rév-parttal. Híres Joala mellett a' Narowa viz rohanata. Kundánál a' finni öblön új rév-part készült 1815. 3) A' mező városok: Grosochta, puskaapor malmokkal. Alexandrowsk; portzellán fábr. Oserki: üveg, és tükör öntővel. Pétervár vidékein sok posványos található, melly esztendőnként kiszárítatik tsatornák által, és haszon vételre alkalmaztatik.

2. Finland Nagy Hertzegség. Itt az 1809 ki adatott tsászári Rendelések szerint a' kormány formája különbözik a' többi orosz tartományokétól; és minden a' Tsászártól függ. Jelesebb Lakhelyek: Helsingfors, fő város a' finni tenger öblön 8000 l. a' kormány Tanáts Lakszéke. Révvel, és többféle fabrikákkal, nagy kereskedéssel. Jeles a' hajo híd egy nyílt piatzon, melly egy részről nagy házokkal kerítettik kör néz szín formára, más részről a' szép rével, mellynek hátulján a' Sweaborg erősség emelkedik fel, 7 szigeten 3400 l. 2 derék révvel. A' többi városok: Wiborg; erős város, a' finni tenger öblön, fegyver, és portéka tsürrel. 5000l. Püspöki székhely. Rensholm, vagy Karlogorod. Nyszor, erős vár. Willmanstrand, Friedrichshamm, Serdobol. Rotschensalm, nagy portéka tsürökkel, és Kaszárnákkal. A' finni tengeri szigetek: Högländ; Löfsaloe: Seiskar, világító toronynyal. Ulea, város, révvel. Cajana, erősség, Brahestadt, Wasa, Gamla - Carleby, Ny - Carleby, Kaskö, Christinastadt, Jacobstadt. Abo (finnül Turku), szörnyű közsiklakkal be zárva 11,300 l. püspöki székhely. Sok tudományi, és mesterségi intézetek, 's fabrikák ta-

lálkoznak benne. Közelében van Cuppis, savanyú vízzel. Nystadt, Nädindal, Raumo, Björneborg. Jobbára mind tengeri, halászó, fabrikás, és kereskedő városok. Az Älandi szigetek közelében, a' bottni öböl be menetelén, Upland, és Finland közt, 3 Sor kő szírtes szigetek láttatnak, mint egy 80 számmal, 22 □. m., 14,000 Swedi származatú paraszt, halász, és vadász Lakosokkal. Äland a' fő sziget. Fuglön a' leg jobb sajt készül. Továbbá, a' városok: Tawastehuus, Kroneborg erős várral közelében. Ekänes, Lowisa, Borgo, püspöki szék, Kuopio, Torneä.

3. Esthland, vagy Reval. Fő város Reval, vagy Revel, erősség a' finni tenger öblön 15,000 l- több oskolákkal, 10 templ sok fabrikákkal, és nagy kereskedéssel. A' Baltischport vev, a' Paddis torkolatjánál a' Rogerwik tenger öbölbe. 2) A' városok: Habsal, Weisenstein, Wesenberg. 3) A' szigetek: Nargen, világító toronyal. Dagö 14 □. m., 10,000 lak. Dagerort világító toronnyal. Wrangel, Worms, Nuckd, Jobbára Swed Lakosokkal.

4. Liefland, vagy Riga (Livonia). Fő városa, Riga, a' Dűna parton, 44,000 l. van fellegvára, tsászári palotája; tsillag visgállóval, oriási pompa oszlopa, az Orosz hadi sereg győzedelme emlékeztetere, 11 templ. gimnaziuma; több tudományi, tengeri, mesterségi, gazdasági, jó tévö, kereskedési intézete, és gyűjteménye, könyvtára, és nyomtatója. Sok féle fabrikája, világító tornya. Réve 1 órrányira van, a' hol a' Dűna a' keleti tengerbe folyik. A' többi városok: Wenden, az Aa partján. Wolmár, Walk, Werro. Dörpt, vagy Dorpat; Universitással, és minden ki telhető tudományi, és műveleti intézetekkel. Lemsal, Pernau, Fellin, ezüst minával; oesel, köves, de termékeny sziget 31,000 Esthni Lakossal. Arensburg, város. Moon, és Runö szigethek, Esth, és Swed Lakosokkal.

5. Mitau, vagy is Kurland, és Semgall herztzege 509 □ m., 582,000 lak. 4 fő kapitánys. és 1 kerül. Semgalliában nevezetes: 1) Mitau, (Jel-

gava) az itt eredő Drixe patakuál, 12,000 l. több templ. 1 Kaszárnával, 1 academiái gimnáziummal; tudományos intézetekkel, és kereskedéssel; szomszédságában feküsznek: Ruhethal, Schwerdhof, és Friedrichslust mulató helyek. 2) A' városok: Seelburg, a' Dűna mellet. Bauske, Jakobsstadt, 4 templ. és Friedrichstadt.

Kurlandiában, a' városok: Goldingen, a' Rummel, és Windau parton, Windau, Libau, az ön nevű sok szigetes tónál 6000 l. ferdővel, és világító toronnyal, Pilten, Hasenpoth, Grobinen, Tukum; mind halászos, és kereskedő városok. Baldon, és Barbern faluknál kénkőves kutakat, és ferdőket lelmi. Végre a' Domesznász tengeri fok.

Ide tartozik még 2 járás Lapplandból 1200 vándorló Lappokkal: 1) Torneä Lappmark 2 faluval, a' hol nyáron a' nap 49 napokig szünetlen fénylik. 2) Kemi-Lappmark a' Manselkä hegygyel, mellynek vízei részint a' Bottni tengeröbölbe, részint a' jeges tengerbe folynak; Kusamo, Utsjoki, és Enare falukkal.

VII. S z a k a s z.

Az Asiai Kormányi megyék.

A' következő tartományokat némelyek Európához, mások Asiához kaptsolják; mellyeket mi Európához veszünk, noha Asiába ki terjednek; mivel hogy Asiában azokról azután nem emlékezünk.

Ezek a' Következendők: 1) Astrachan 15,825 □ m., 2,597,000 lak. 3 megyére osztva, Astrachan, Saratov, és Orenburg. Jelesebb városok ezen Országban: Astrachan, egy Wolga szigetén 50,000 lak. a' hová a' kereskedés, és halászat kedviért 40,000 idegen is öszvegyül. Orosz Érsek, ürmény Püspük Lakszéke, 27 templ. 26 Tatór metset, 3 klastrom. Sok fabrikák, 2000 kalmár boltok; a' Wolgában nagy halászat, és a' világnak több részeire igen híres kereskedés, virágoznak.

Krasnojarsk, Uralskoi, Gorodok, Guriew, Jenotajewsk-Tsernoijarsk, a' Wolgán-Kereskedő, és halász városok erősségekkel. Saratow 6500 l. több templ. Kusnezk 4600 l. Kamyschin (Dmitriewsk), Zaryzin, erősség. Sarepta, a' Sarpa mellett, bástyával, Wolsk, Kwalinsk, Petrows, Serdobsk, Balaschew, Atkarsk, 100 új nemét, és Swed gyarmatokkal. Ufa, erős város 6000 l. fele Tatár, 7 templ. 2 klast. az Orenburgi Püspök, és Tatár Mufti Lakszéke, Orenburg, 10 templ. 20,000 lak. igen nagy kereskedő város. Troizk, Orsk erősség, Sergiewsk, Ilezkaja-Gorodok, Zlatust, Tzarowo-Alexandrowsky, a' hol termés arany, és arany homok található, Birks, Bugulma, Buguruslan, Menzelsk, A' Kirgisek tartománya, a' hol 1822—1824 a' Korkaralinsky, és Kokschetawsky kerület állítatott fel.

2. A' Kaukasusi tartományok 5478 □ m. 1,674,000 lak. 6 megyével: Kaukasia, Grusia, Imerethi, Tserkessia, Doghestan, Schirvan. Kaukasia 22 erős várral határ vonatot képel a' Kaukasusi vad népek be ütései ellen, és a' fekete tengertől a' Kuban, Kama, és Terek hosszába egész a' Káspi tengerig huzódik. Többnyire hadi kormány alatt állanak. A' nevezetesebb helyek, és erősségek: Stavropol, Alexandrowsk, Mosdok, Schedrinsk, vagy Tshedrin, Wladi Kawkas, Useenkaja, Constantinogorsk, Karas. Itt a' hegységben sok gyarmatok vannak (Németek is). Grusia, (Grusinia, Tiflis, Georgia, felső Iberia). Fő város Tiflis. (Tphillis k'alaki, meleg város) 18,000 l. 38 templ. 2 metset. Kaputzinusok Missiója, Georg. Patriarch. kathol. Püspök. Nagy kereskedést üz. A' többi városok: Gori, Aghal-Gori, Zirka, Samtavisi, Urbnisi, Rustwa, Nikosa, Manglisi, Görög püspökségek. Telawi, Signach, Signach, Hallawar, és Medegh, erősségek.

Imirete (Imerethi, Baschatschik - Melitenia) fő városa Kotatis, a' fátzánok hazája 14,000 l. Nikorzimindar, Khoni v. Kucha, Gelariki, Dwaleti, és Radscha kerületekkel. b) Mingrelia, a' hol Isgaur,

vagy Iskurjah fő hely. c) Ghuria, Titizighe, v. Pghites várossal. d) Awkhasa; a' hol Oroszok várai: Anakria, Soghunkala, Südschukkala, és Anápa. Kereskedés itt nagy van, kivált a' Mamai révparton. Tschérkessia (Czirkassia). Ez stak oltalom vidéke az oroszoknak. Ide tartoznak: a) Terekút, melyet az oroszok birnak 5 várral. b) a' tserkessi-Kabardi tartomány. c) a' Kubani Nogai. d) a' Kis Awchasa. e) a' Suaneti, (Suanok tartománya), a' Kaukasus hegyeken. f) a' Tschegemek-(Dsiki) Balkarok, vagy régi Basianok vidéke. g) Ironistan, vagy Ossetien, a' Terek forrasi körül a' Dariel nyilatánál. h) a' Midzhegek, v. Kistiek, v. Kissetiek tartománya. i) a' Kumük Tatárok vidéke. k) a' Lesghiek v. Lesghistánok földje.

A' Daghestan megyében, a' Kaukasus keleti részen a' Káspisténger mellett magába foglalja: Schamchal, Uszmei, Tabasseran, Derbent, Ckurah, Ckubai chánság, kis Lesghisch, kerületit.

Schirwan megyében vannak: a' Bakui Chánság; Schirwani Chánság, Sehäki (Schiki, Kabalah, v. Kaballah) Chánság, Dschar Ország, Karabagh v. Schuscki Chánság, és Talischin Chánság (kerületek).

3) Kasan Ország, 11,521 □ m., 5,747,000 lak. 5 Megyére osztatik, 1 Kasan, a' hasonló nevű fő várossal, 50,000 lak. van: Görög püspöke, papi akademia, 42 templ. 4 klast. 8 Tatár metsete: Univerzitas, talár, és török könyvnyomtatója, könyvtára, sok tudományi, és mesterségi, 's jó tévő intézete; kereskedése ki terjedt. Rév-partya mellett hajó építője, és oskolája emlékeztetre méltó. 2) Jarsk, vagy Arsk, erősség. Zarewo, Rotschaisk. Tscheboksary, Swiäschk, Kosmodemjansk, Tschadrin, Zyw ilsk, Spask, Mamadisch. 's a' t. 2) Wiätka v. Wiäzk. Fő városa Wiätka v. Chlynow, az ön nevű folyók öszve folyásánál, 12,000 l. Görög Püspöki székhely, gymnaziummal, fabrikákkal, és kereskedéssel, 2) Sarapul, a' Kama mellett 6000 lak.

3) Slobodsk. 4) Kotel'nitsch. 5) Orlop. 6) Jaransk. 7) Urshum. 8) Jelabuga. 9) Nolin'sk, Glasów.

3. Permia, v. Perm. Termékeny megye, és réz, 's vas bányákkal bővelkedik, minden terményivel nagy kereskedést űz. Fő városa: Perm, Püspöki székhely 6000 lak. 2 vashutával, és révvel, 2 Kungur 6000 l. bányászattal, és kereskedéssel. Nem meszsze innét van egy fejer lág alabástrom barlang, a' hol valaha sok familiák laktanak. 3) Solikamsk. 5000 l. 5 templ. 2 klastr. sok szép termésekkel, és kereskedéssel. 4) Krasno-Ufimsk; az Ufa partján. 5) Czerdin, 6) Katharinenburg, v. Jekaterinburg, erős vár az Jset folyónál 8500 l. sok ásványi műhelyekkel, és kereskedéssel. A' Többiek: Schadrinsk, Dolmatow, Kamischlowa, Nischnei-Newiansk 12,100 lak. sok kézi mesterekkel. Irbisk, v. Irbit. Werchoturie, erősség. 's a' t.

4. Simbir'sk megye (10 ker). Fő városa: Simbir'sk, a' Wolga partján, 15,000 lak. 14 Templ. gimnazium, és derek kereskedés van benne. 2) Si-frán, 9000 l. 3) Stavropol 2350 l. erősség, fő helye a' keresztény Kalmukoknak, halászatja van.

4) Kürta Woloschka. 5) Biljarka, a' vélekedés szerint a' Bolgárok eredete. 6) Samara, az ön nevé folyónál 3500 l. kereskedéssel. 7) Singilejew. 8) Karsun. 9) Buinsk. 10) Alatir, a' Sura parton.

5. Pensa (10 ker.) Fő városa; Pensa, az ön nevé folyó mellett, 11,000 l. Püspöki székhely. 10 Templ. 2 klastr. Seminarium, gimnaz. és több fabrika díszesíti azt. Krasno-Slobodsk, új város, 4700 lak. Saransk 6300 l. A' többi városok: Kerensk, Insara, Nischnü Lomow, híres Görög Klastrommal, és vásárokkal. Moksahansk, Tschambar, Narovt'schat. Gorodistsche, Werchnü Lomow, Troizk. 's a' t.

4. Siberia 211,847 □ m., 1,605,000 lak 6 Kormányi megyékre fel osztva; Asiában fekszik, 's azért arról a' XI. kötetben fogunk rövideden szólni.

Toldalék Russiához.

Az Uralkodó ház (Orosz). Tzár I. Miklós, szül. 7. Jul. 1796. Uralkodni kezdet 1. Dec 1825; eljegyz. 13 Jul. 1817. Alexandra Feodorownát, Burkus Hertzeg Aszszonyt. Gyermekai: Sándor Kor. Hertzeg szül. 29. Aug. 1818. 2) Maria, szül. 18. Aug. 1819. 3) Olga, szül. 11. Sept. 1822. 4) Alexandra szül. 12. Jun. 1825. 5) Konstantin, szül. 21. Sept. 1827.

Testvérei: 1) Konstantin Pavlovits Caesarovits. N. Hertzeg, szül. 9. Maj. 1779. másodszer eljegyz. 24. Maj. 1820. Gr. Johanna Orudzinska Lovitz Hertzegnét. 2) Maria, szül. 16. Febr. 1786. (Sachs. Weimár.) 3) Anna, szül. 19. Jan. 1795. (Niederland.) 4) Mihály, szül. 9. Febr. 1798. eljegyz. 20. Febr. 1824. Ilona Pavlovnát, Würtenbergi Hertzeg Aszszonyt. Leányai, 1) Maria, szül. 9. Martz. 1825. 2) Katalin, szül. 28. Aug 1827. Anyja Maria Feodorowna, Eugenius Würtenbergi Hertzeg Leánya özvegy 24. Martz. 1801. I. Pál Tzártól.

A' Pénz érték, és Mértékek nemei.

A' pénz érték Orosz Országban: az Austriai pengő szerént. 1 Rubel, 1 fl. 32 kr. $1\frac{1}{4}$ fill. 1 Griv, 9 kr. 1 fill. 1 Altin, 2 kr. $3\frac{1}{3}$ fill. 1 Kopek, $3\frac{2}{3}$ fill. 1 Kopekben van 2 Denuska, 1 Denuska, 2 Poluska.

A' folyó pénzek; aranyban: Dukate, 5 Rubel. Dukate, 2 Rubel $79\frac{1}{2}$ Kopek = 4 fl. 18 kr. pengőb. Dukate, $2\frac{1}{2}$ Rubel = 3 fl. $30\frac{3}{4}$ kr. peng. Egész, és fél Tsászári arany, 10 és 5 Rubel = 15 fl. $25\frac{3}{4}$ kr. és 7 fl. 42 kr. peng. Ezüst. Rubel = 100 Kopek. Rubel, 140 Kopek = 2 fl. 10 kr. peng. Kopek 20 a' 15, és régi értékben. Griv. 10 Kopek. Palatina pénz is van. Réz pénz. 2. 1. $\frac{1}{2}$. $\frac{1}{4}$. Kopek. 10. 5 Kopek. Mind ezen pénz nemekből vannak pénz darabok sokszorozott, vagy kisebb ér-

tékkal, mellyett az említetteköl ki lehet venni. Élnék Papiros pénzél is.

A' Mértékek nemei: 1 öl (Réf) Arschine. 12 tesz 11 bétsi réfet. 100 Orosz láb tesz 96 $\frac{5}{4}$ bétsi lábot. A' Sasche = $6\frac{3}{4}$ bétsi lábhoz.

A' Werst (Orosz) mértföld = $562\frac{1}{4}$ bétsi öl. 1 ném. mértföld tesz 7 Werstet. 1 Disätine (Orosz hód) = 4049 bétsi □ öl.

Gabona m. 1 Tschetwert $3\frac{1}{8}$ austr. mérő. van benne 2 Osmín, 4 Pajok, 8 Tsetverik, 64 Garnetz. 1 Sák = Tsetverik.

Folyo m. 1 Wedro = 9 austr. pint. van benne 4 Tsetverik. 2 Osmuschki.

A' Sarokowája Botschka tart 40 Wedrot.

A' Kereskdő m. 1 Berkowetz 10 Pud, a' Pud 40 Orosz funt = 29 — $29\frac{1}{8}$ bétsi font. A' 32 Latos funt = 3 Solotnik.

I. O s z t á l y.

Lengyel Ország, Polonia, Királyság.

I. S z a k a s z.

R ö v i d T ö r t é n e t e.

A' Lengyelek, Polazi, maradéki voltak a' régi Sarmatáknak, és az akkori leg vadonyabb nemzetek számába tartoztak. Fő vezérik a' XI Században többnyire Hertzegi Rangot, és tizmet viseltek. Bizonyos Piást, a' ki, tsekély születésű lévén, magát tulajdonágai által a' Nemzetben fel tűnő képpen megkülönböztette, a' Lengyelektől 842 az Ország Kormányzására emeltetett, kinek is maradéka a' Lengyel uralkodó székben sok esztendőök által fényeskedett. Miczislaus, a' ki ezen Nemből származott 965 a' Keresztény Hitvallást nagy buzgósággal be hozta az Országba. I. Boleslaw, a' ki 100 től 1025-ig

uralkodott, vette fel a' Királyi tizmet. I. Kasimir 1030. Masoviát, és Silesiát ismét a' koronához kaptsolta. III. Boleslaw halála után az Ország 4 részre oszlódott. IV. Ulászló ismét öszve kaptsolta Nagy, és kis Poloniát. III. Nagy Kasimir azt győzedelmei által ki terjesztette; a' ki is 1343 Krakóban Univerzitást emelt. V. Ulászló (Jagello) az Oláhokat, és Moldvaiakat meg hódította. IV. Kasimir 1454 megnyerte a' nyugoti, vagy Burkus Poloniát; I. Sigmond Kéntelen volt Smolenskot Russiának engedni 1514. II. Sigmond August alatt Liefland magát a' Lengyel Oltalom alá adta. 1561. A' Kettleri egyezés ment végbe Kurlandia, és Semigallia végett. 1572. Lithuania ismét a' Lengyel Koronára jutott. Báthori István alatt Kénszerítették az Oroszok Lieflandot Lengyel országnak által engedni, mellyet III. Sigmond Gustaw Adolfnak, a' Svetziai Királynak által adott. II. Kasimir János alatt a' Kozákok egészen Kivonták magokat a' Lengyel Hormány alól. 1657. A' Welawi alkúban Brandenburggal a' Burkus Hertzegség a' Lengyelektől egészen függetlenné tétetett, 1668. Kötetett a' nagy frigy Olivánál az éjszaki Hatalmak közt. Mihály alatt a' Törökök el foglalták Kaminieket, Podoliát, és Ukrainát, mellynek nagy részét III János viszsza nyerte, a' ki is 1683 Bétsel a' Török ostromtól meg szabadítani segítette.

II. Fridrik August alatt. 1698 békesség kötötett Kárlovitznál a' Törökkel, mellyben Kaminiek, Podolia, és Ukraina Lengyel Országnak vissza adatott. 1704. Leszinszky Stanislaw Vajda Királynak választott, mellyett. 1709. Kéntelen volt ismét Fridrik Augustnak vissza engedni.

A' több századi viszontagságok, belső egyenetlen nyúghatatlanságok után végre. 1772. Lengyel Ország fel osztatott Austria, Russia, és Borussia közt. 1795. ismét újra fel osztatott, mellyben kis Poloniának a' többi része is Austriához esett. u. m. Krakó, Sandomir, Lublin. 's a' t. nyugoti, vagy új Galitzia név alatt. Az egész rész tsak nem, mel-

lyet a' Burkus nyert az eddigi osztályokban, a' száznak jutotta a' Tilsiti békekesség alkúja ereje által, melyet ez birt is Napoleon hanyatlásáig a' Varsói nagy Hertzegség neve alatt.

Az Új Lengyel Ország.

Ki törvén a' háború 1812 Frantzia és Russia közt. elejintén győzedelmeskedni látszatott Frantzia, és Lithuaniát el foglalván, a' Lengyeleknek kedvet adott Királyságok vissza állítására, melly végre Ország gyűlést tartottak Varsóban. Leg első tanácskozások az Ország vissza állítása módjára ügyelt. A' Frantzok előlátólag Lithuaniában egy kormányt állítottak fel, melly két tagból, és egy fő Titoknokból állott. De minnek utánna a' Frantz hadi sereg szerentsétlen lett, és Moskovióból ki takarodni kén-telenített, az Oroszok vissza foglalták Lithuániát, és bé hatottak Lengyel Országba.

1815. A' Bétsi öszve Lépet (Congressus) Sz. Iván havának 9-kén a' Varsói Nagy Hertzegséget Orosz Orzágnak ítélte, a' Poseni Nagy Hertzegséget Borussióának adván. Ezen alkúk erejében Lengyel Ország új Királyságra emeltetett, mellynek tzmét az Orosz Tsászár viseli, a' ki is annak új Törvénytartást (Constitutio) adott. Galitzia, és Lodomeria Austriának maradott. Krakó pedig szabad köz kormányi városnak hagyattatott az Austriai, Orosz, és Burkus Hatalmasságok oltalma alatt.

II. S z a k a s z.

F e k v é s e.

A' 36 — 40° hosz. és 50° 2' — 55° 8' szél. Határai éjsz. Burkus, és Orosz Ország; kel. Orosz Ország; dél. Gallitzia, Krakó, és Prussia, nyug. Prussia, Terjedése 2293 □ m. Földje a' Pilicaig, és Wieprctzig majd átaljában róna, és termékeny. Déli részen fekszik egy ága a' karpátnak. Leg magosabb hegyei: a' Lysa (kopasz hegy) 1820 láb magos. mel-

lyen a' Sz. Kereszti Benedeki Apátság fekszik. A' Sz. Katalin hegye, 2000 láb magos, egy Domonkosi klastrommal. Némelly vidékei, p. o. Chelmnél, Ploknál, 's a' t. ingoványosok. Eg alja egészséges, és egy arányos; de a' tél igen durva, kivált éjszaki, és keleti részein. Folyó vizeinek száma 100. Nevezetesebbek: a' Vistula, (Weichsel) melly Krakónál hajót visz; magába viszi: a' hajós Pelikát Czersknél, a' Nidowot Koszicén alól, Nidecát Nove miasto körül, a' hajós Bugot Zakroczyn előtt, a' Nursez, Narew, Suprasl, Wkra, és Bobra folyókkal, a' hajós Wieprzt, a' talp hordó Bzurát Kamionkánál, a' hajós Drmecát Thorn előtt, a' hajós Sant, és Brahet Fordonnál, mellyekkel Prussiát által úszsza, 's majd 100 mfdi utat végezvén, Dantzigtól 1 mfdre Weichselmünde vidékin a' keleti tengerbe szakad. 2) a' Warta, melly Kromolow alatt a' Gallitziai határszélén ered, Koninnál hajót fogad el; Peysernnél a' Prosnát, Schverinnél az Obrát, a' Nért, Zantochnál a' Gopli tóból jövő Notéct, a' Brahe, és Kuddow társaságában el nyeli, és Küstrinnál és Oderába szakad. 3) a' Memel (Niemen) Russiában ered, a' Szerupával, Szwarcarával, 's több más folyókkal hizván Tilsitnél Prussiábrn a' Kuri öhölbe rohanik. Számos tavai közt említésre méltók: a' Duza, és Augustowi tó, 's a' Wigri tavak; a' Dolski, Dielskoi, Bladnodi, (angolnákkal) Czartoria, Kramszko 's a' t.

§. 2.

T e r m é s e.

Az Állatok Országából: szarvas marha, ló, birk, sertvés, ketske, vad, farkas, hius, medve, párdutz, vadmatska, hölgymenyét; vidra, nyest; gerény, borz, menyét, róka, nyúl 's a' t. Méhek, kochenillbogár, sáska, (koniki) és különbbféle nemű halak.

A' Növények Országából: Minden féle gabona kivált búza, ro's, árpa, és zab; hüvelyes vetemény. u. m. borsó, bab, lentse, bükköny, haritska, haj-

dina, köles, kukoritza, manna, tsitsóka: kerti vetemény; u. m. olasz káposzta, és szeretsen repa; fő képpen Warsó körül jó eleség terem. Van gyümölcs, bor, fa, (leg több a' fenyő, tölgy, barkótza, hárs, nyír; ritkábban a' veres fenyő, bükk, és juhárfa) len, kender, dohány, komló, zikória, izats, 's a' t. Az ásványok Országából: salétrom, turfa, ezüst (Sielce, és Olkul mellett) réz, vas, ólom, galamia, zinkértz, kréta, márvány, tűzkő, horostyánkő, finom agyag, mész, só (Buskon) kő szén, kénkő. Orvos kútak: Krzeszowicenél kénköves; Nalenczewnél vasas, és Kurownál, a' Pymonti vízhez hasonló.

§. 5.

Lakosok. 1823. 3,702,300 Lélek számláltatott Lengyelországban. Aljában Lengyelek; Német mint egy 10,000; Lithuani 230,000 Görögök; Tatár 1200, 'Sidó 220 000, Rusnyák 410,000, Tzigány 800. 482 városban, 22,694 faluban, 82,730 házban. Az uralkodó Hitvallás a' Római Katholika, mellyhez tartoznak az egyesült Görögök is, és ürmények. Az 1812 történt Püspöki megyék felosztása szerint van Lengyelországban 1) Ersek Varsóban; 8 Püspök: Lublinb. Krakób Kielceb. Plockb. Wigryb 's a' t. A' klastromok száma 16-ra határoztatott, 8 Barát, és 8 Apátza klastrom. A' Monostorok jövedelmei a' Püspökségek, káptalanok, és Seminariumok tartására rendeltettek. Van Lengyelországban mintegy 4500 (világi, és szerzetes) Pap, 253 Nevendékekkel. A' nem egyesült Görögök száma 210,000, két Püspökséggel Supraslban, és Chelmben: Warsóban két Orosz Szentegyház van, ezen vallásnak Papsága a' Petervári Sinat alá van vettve.

Vannak Augustai vallásúak (150,000) a' Kalischi Consistorium alatt, Helveta vallásúak (6000). Raskolnikok (görög eretnekek). Unitariusok, Socinianusok, Filipponok; (az Augustowi Vajdaságban) Menoniták, (a' Lublini Vajdaságban). Mahometanok (1200 magok Imánnyaik alatt) 'Sidók, 300 'Sinagógá-

val, és egy Universitással, Brzeschen a' Bug mellett. A' Tudományi míveltetet elő mozdítják: 1 Universitás Warsóban; több Lytzeumok, és Gymnaziumok, Nemzeti, és Leány oskolák; a' különbbféle Religioi polgári, 's katonai, mesterségi, és tudományi, gazdasági, orvosi, és mívelleti intézetek, academiák, és társaságok. A' Monostoriak, és Piarista Atyák is több Nevelő, és tanító házakat látnak el. Vannak több újság, és évi irományok, Museumok, könyvtárak, mesterségi, és rajzolatil gyűjtemények, könyvnyomtatók, és árosok, és más egyéb eszközei az elmei míveltetnek.

A' Papság különös Igazakkal bír; a' fő Papságnak a' kormányi Tanátsban széke, és szava van. A' Nemesség igen számos, és nagy része szegény. A' Nemes Rangra ott is tsak úgy jútni, mint máshol. A' 'Sidók polgári szabadságokkal élnek, és sok féle polgári foglalatosságokat üznek. A' paraszt személye szabad, és tulajdonosa bírtokának, de igen szegény. A' szorgalom tsak nem régen kezdett munkállódni: vannak már most: vászon, gyapjúszer, bőr, selyem, szőrös bőr, lábbeli, dohány, tserép vas szer, gyánta, üveg, festő, hamúsír, szita, szappan, salétrom fabrikák; viasz fejerítők, sör főzők, és pálinka égetők.

A K e r e s k e d é s.

Lengyel Országban a' honni természettel, és mesterséges készítményekkel gyakoroltatik. Illyenek; a' len, len olaj, kender, gabona, épület fa, ló, ökör, kos, sertvés, bőr, viasz, méz, komló, fadgyú, gyapjú, toll, pálinka, posztó, árpa dara, liszt, gyánta, izats, hamúsír, szurok, 's a' t. Be vitettetik: arany, ezüst, réz, vas, ón, sárga réz, és atzél szerek, finom szőrös bőr, drága kö, bor, föszerszám, dohány, só, pálinka, boretzet, ri's. 's a' t. Jobbára Warsó a' kereskedési fő piatz, a' hol esztendőnként kétszer 3 hétig tart a' vásár, és a' hová 1800 a' Wisztula hídjá alatt 1817 hajó igetett be. A' második kereskedő város Lublin.

III. S z a k a s z.

A' K o r m á n y.

Lengyel Ország Királyság, és az Orosz Tsászárnak örökös Birtoka. A' Tsászár oda maga nevezi a' Királyi Helytartót, a' ki vagy Tsászári Hertzeg, vagy született, vagy törvényes Lengyel; 's a' ki az Országban lakik. A' nagyobb sikerű dolgok, 's törvény szabati, vagy változtatási ötlök az Ország gyűléséhez tartoznak, és a' Király jóvá hagyásától veszik erejeket. A' polgári, és hadi fő Tisztségeket tsak Lengyelek viselhetik. A' Kormány a' Király személyét illeti, az egész végre hajtó hatalom annak kezében van. Személye szent, és sérthetetlen; ő hirdeti a' hadat, és ő zár minden alkudozást; rendeli az Ország jövedelmeit, ő nevezi a' Senatorokat, Ministereket, Tanácsosokat, Elölülőket, Bírakat. A' Concordáták erejében ő nevez ki méltó személyeket a' Püspöki, és felsőbb rangú egyházi jövedelmekre. Ő Nemesít, és honnít, ő oszt Rendeket, és tzimeket. A' Törvények ki szolgáltatása egy Ország Tanácsra van bízva, a' ki Varsóban lakik, mellyben a' Király, vagy annak Helytartója ül elő. Ez a' Ministerekből, Ország Tanácsosiból, és a' királytól arra választott személyekből áll. A' kormányi, és közönséges tanátsi ágra osztódik; a' kormányiaknak tanátsló szava van, és tsak a' Helytartó véleményye ad sikert a' végzésnek. A' Törvények tellyesítése 5 Biztonságok alatt történik: ezek; a' Vallási, és Tanítási, a' belső, és kül Rendi, a' hadi, pénz beli, és kintstári Biztosságok. A' Lengyel Nemzetnek nemzeti Képviselate van: melly az Ország gyűlésben áll, melly a' Királyból, és két Kamarából szerkéztettetik öszve. Az első kamarát teszik; a' Senatus, a' másikat az Ország, és Községek Követei. A' Törvényt alkotó hatalom a' Király személyét, és két kamarát illeti. Az Ország gyűlés minden 4 esztendőben egybe kell Warsóban 30 napra; a' Király azt meg hosszabbíthatja, vagy fel oldozhatja, ő

Ország gyűlest rendelhet rendenkívül is, ha azt szükségesnek itéli. A' mit mind a' két kamara el fogad, a' Király elejbe tétetik, ha azt alá írja, meg áll, ha pedig nem, által esik. A' Senatus, mellynek tagjait a' Király nevezi, a' Tsászári, és királyi vérből származott Hertzegekből, Püspökökből, Palatinokból, és kasztellánokból áll. Az Ország küldötjei száma 77, a' Községeké 51. A' Vajdaságoknak (megyéknak) és községnek meg vannak magok Bírájik, Elöljáróik, és első folyamoti itéllő székeik különbféle nevek alatt. Udvari Tisztek: a' korona nagy Lovászmester, a' korona fő vadászmester, az Udvari Marsal, 's a' Kamarások, és kamarás szolgák.

A' Tisztos Rendek; 1) a' Sz. Stanisló Rendje, (Ponyatovszky Stanisló királytól alkottatott 1765) melly 1815 négy rangra osztatott. 2) A' fejer sas Rendje, mellyet V Wladislaw alkotott 1325. 3) A' hadi érdem Rend, mellyet Ponyatovszky Stanisló Király szerzett 1791.

A' Fenn álló Igasság szolgáltató Tiztségek: 1) a' Kormányi Biztosság az Igasság ki szolgáltatására Warsóban, uelly az Igasság szolgáltató Ministeriumot, és Felvigyázó Tiztséget képviseli, 's tudósításait az Ország Tanátstsával, Királyi Helytartóval közli. 2) A' fő Gondviselőség, vagy fő Ügyészség (generalis Procuratia) Warsóban, melly az Ország igazait védelmezi. 3) a' polgári, és főt illető (criminalis) itéllő székek.

A' Tisztviseleti perek el igazgatásával foglalkoznak: 1) a' Vajdasági Biztosságok, mellyek az Elökelések helyébe léptek, minden Vajdaság fő helyén. 2) a' Tisztviselő küldöttségek Warsóban, a' második folyamiban. Az Ország jövedelmei: a' füstpénz, fő adó, önkénti adomány ingatlan javakból, a' papiros billeg, a' takarmány portzió, posta, kártya, és Lotteria. A' hadi erő; 30,000 gyalog, és 20,000 Lovas, melly a' háború üdején megsaporíthatatik. A' Katonáságtól azok vétetnek ki, a' kiknek olly hivatalra van kedvek, és foghatósá-

gok, mellyben a' Hazának jobb szolgálatot tehetnek. A' két fő erős vár; Zamosc, és Modlin.

IV. S z a k a s z.

F e l O s z t á s.

Lengyel Ország 1816. nyoltz Vajdaságokra, 39 megyékre (Obwody) és 77 kerületekre osztatott, A' Vajdaságok a' jelesebb Lakhelyekkel együt a' következők: 1) Krakó, 212 □ m. 98,000 lak. 4 megyével, u. m. Kielce, Miechow, Olkusch, és Stobnica. Fő városa: Kielce 360 ház. 5000 lak. Püspöki székhely, Seminariummal, Lyceummal, és betegeket ápolító Apátzák klastromával. Van benne bányászati kormány, és akademia, vasszer fabrika, híres Országos vásár, nagy gabona, fa, és malom kő kereskedés. A' város melléki Sz. Katalin hegyén BernardiniFranciscanusok klastroma áll. 2) Miechow, város 1500 lak. 3) Krzanow, a' Chela partján egy hegyen. 4) Lipowice, vár. 5) Olkusch, bányász város a' Baba folyó mellett 400 lak. ólom, ezüst aknákkal. 6) Slawkow, a' Biala parton 1530 lak. ezüst aknával. 7) Pilica, nem messze a' Pilica forrásától, 1850 lak. Darakészítővel. 8) Znichow, a' Szerzetes kanonokok, és a' Kristus Koporsója vitéz Rend tulajdona, fekvése a' Jerusalemihez hasonló. 9) Slomniki, a' Szreniawa folyó mellett. 10) Xiasz. 11) Prosovice. 12) Brzeskońowe a' Wistulánál. 13) Koszyki. 14) Zarnowice, egy tó mellett. 15) Jedrzeiow, Ciszterci Rendű Monostorral. 16) Daleszyce, v. Dalszyca, mély völgyben. 17) Lagow. 18) Ostrowice. 19) Viazd. 20) Pokrzywnica a' Wrona folyónál 220 ház Ciszterci Apátsággal. 21) Wislica, a' Nideca partján, egy kősziklán szép fő Templommal. 22) Chmielnik. 23) Opatowice, a' Wistulánál. 24) Nowé miasto ugyan ott 1070 lak. gymnaziummal. 25) Skobnica. 26) Busko, só aknával. 27) Pinczow, a' Nidow partján, gymnaziummal. 1702 itt győze-

delmeskedtek a' Svedek a' Lengyeleken, és Szászakon. 28) Olesnica. 29) Kurczwecki a' Wscho-da partján. 30) Szydlow, a' hol sok 'Sidó, vashánya, és jó kereskedés van hallal, és fával. 31) O-siec, a' Wistula mellett. 32) Siewierz, egy tó szigetén, 1260 lak. erős vára, vashutája, és dara malma van. 33) Zarki 2500 lak. vashutákkal, és dara malmokkal. 34) Czynna. 35) Ivanowva, v. Ivaniska. 36) Skalmirz a' Nideca partján gyapjú szövés-sel, helységek.

2. Sandomir. 282 □ m. 356,000 lak. (30,000 'Sidó) 4 kerülettel; Sandomir, Opakow, Opoczno. Fő városa; Radom a' Radomka folyó partján, 252 ház. 1500 lak. Piaristák Collegiumával. 2) Sando-mir, város a' Wistula folytába; 616 ház. 2700 lak. Van itt hegyvár, Kanonoki Collegium; és gimna-sium. 3) Szydlowiec, v. Szydlowice, 1800 lak. vas, fa, malom, és tüzkő, mész, gabona, pálinka, bőr kereskedéssel. 4) Ilza, a' Krakói Püspöké, sok fa-zékassal. 5) Zwolin. 6) Janowiec. 7) Byczwol. 8) Siciechow. 9) Lipsko, a' Wistulánál. 10) Mag-nyszow. 11) Opoczno a' Drzewica mellett, mely a' Pilikába folyik 1450 lak. híres a' Svedek, és Len-gyelek ütközetéről 1655. 12) Drzewica, az ön ne-vű folyónál. A' Radomka partján vannak. 13) Przy-lyk. 14) Jedlinsko, gimnaziummal. 15) Glowa-czow. Továbbá 16) Wolanow. 17) Kozanow. 18) Bialoczow. 19) Przysucha, a' Radomka forrásánál. 20) Konskie, a' Drzewica partján, 3000 lak. Kard és Kotsi fabrikával. 21) Kunow, a' Kamienna part-ján, márvány töréssel. 22) Radoszyce. 23) Zar-now. 24) Pzredborz, Pilicánál. 25) Solec, a' Wis-tula mentébe, 1300 lak. régi várral, és kereskedés-sel. 26) Checiny, sok 'Sidókkal. Derék ólom, és ezüst gödrei vannak, 's a' márvány törésben 200 rabok dolgoznak. 27) Kurzelow. 28) Malógocz. 29) Krzyz, Benedeki Apátság Sz. Keresztnél az 1920 láb magas Lyca hegyen, a' hová számos bú-tsúsok szarándokoskodnak. Pléh hámorai, és üveg hutái vannak. 30) Chmielnik. 31) Staszow, a' Csar-

na mellett, melly a' Wisztulába szakad, 1800 lak. Kard, réz edény, kaptza, és posztó fabrikákkal. 32) Opatow, az Opatowka partján, 2500 lak. kik közt sok 'Sidó, és kereskedő van. 33) Kocienice, 1620 lak. nem messze a' Wisztulától, egy régi várral, réz műhellyel, és fegyver művessel. 34) Rakow. 35) Polaniec, a' Wisztulánál. 36) Studzianski falu, értz forrásokkal.

3. Kalisz, v. Kalisch 321 □ m. 533,000 lak. 5 kerülettel; Kalisch, Petriko, Konin, Sieradz, és Wielun. Fő városa: Kalisch, a' Prosna három ágai mellett, egy termékeny, és rétes völgyen, 620 ház. 7320 lak. van vára, 2 kathol. Plébániája, 1 Collegiata, ispotály Temploma, 6 klastroma, gimnaziuma; Vajdasági oskolák, 6 fizető intézete, katona nevendék oskolája, posztó, és vászon szövője, lágyirha készítője, 300 kézi mestere. Itt veretett meg 1706 Mardefeld Sved hadi vezér. 2) Chocz, város a' Prosna mellett, 900 lak. 3 Templommal, és föld műveléssel. 3) Rochwal, len művelő. 4) Zagorow, a' Warta mellett, 1000 lak. 5) Ladek. 6) Konin, a' Warta partján, 1350 lak. 3 Temploma, posztó, harisnya szövője, földművelése, és kereskedése van. Hires az 1794 ütközetről. Szinte úgy 7) Kolo. 8) Golin. 9) Wladislawow. 10) Tuciskowo. 11) Brudzewo. 12) Uniejow. 13) Dobra 2000 lak. 14) Slawiszyn, 1250 lak. 15) Kozminek. 16) Staw. 17) Opatowek, régi várral. 18) Janowiec. 19) Blaski, 650 lakosi földművesek, marha nevelők, mester emberek. Derék héti vásárjai ennek gabonával. 20) Warta, 1130 lakos. a' hajós varta mellett nagy komppal, 5 nagy vásárral. 21) Lutomirsk, a' Nér partján. 22) Szadek 1000 lak. 23) Fabianice, a' Nér mellett. 24) Lask, a' Niewolka mellett 1900 lak. nagyobb része 'Sidó. 25) Rzgów, a' Nér parton. 26) Tuszyn, 900 lak. 27) Wolbórz, a' Kujawi Püspök várával, és vadas kertjével. 28) Piotrkowo, 1690 lak., 5 klastrommal, Piaristák gimnaziumával, Lakhelye a' folyam itélő széknek. 29) Sulejow, a' Pilica mellett. 30)

Rozprza. 32) Grocholice. 32) Belchatow. 33) Sczorców. 34) Widawva. 35) Burzenin. 36) Sieradz a' Warta mellett 1530 lak. 37) Zluczewo. 38) Wieruszow, a' Proсна mellett 1200 lak. 39) Boleslawice: ugyan a' mellett. 40) Wielún, a' Liswarda partján, 1930 lak. több klastrommal, Piaristák oskolájával. 41) Paieczno. 42) Dzialoszyn, a' Wartánál 1050 lak. (800 'Sidó). 43) Praszka, 1000 lak. vas műhellyel, és márvány töréssel. 44) Krzepice, 1500 lak. 45) Klobucko, 1000 lak. 46) Brzesnice. 47) Kaminsko. 48) Radomsk, 1080 lak. vásárokkal. 49) Plawno, a' Wartánál. 50) Koniecpol, 1500 l. 51) Przyrow. 52) Mstow, a' Warta mellett, posztó szövövel, földműveléssel, mészkövel. 53) Stara Czenstochowva a' Wartánál 1700 lak. $\frac{1}{4}$ mfdre fekszik Czenstochowka, 1350 lak, a' Jasnogora hegyen, amaz erős Paulinusok Klastroma, falakkal, 4 bástyákkal, és a' B. Aszszony tsudállatos képével, a' hová sok bútsúsok szarándokoskodnak. Itt ütközet volt 1665. 54) Olsztyn. 55) Bendzin, régi várral. 56) Mrzyglod, nem meszsze a' Warta forrásától. 57) Stawkow, ezüst bányával. 58) Lelów. 59) Czeladz. 60) Naklo. 61) Kromolow. 62) Pzdry. 63) Peisern, a' Wartha mellett egy hosszú híddal, 2100 lak. (660 'Sidó). Sörfözövel, posztó, és vászon szövövel, 's marha vásárral. 64) Kazimierz. 65) Mysliwczow, a' hol ferdök vannak.

4. Lublin Vajdaság. 317 □ m. 454 000 lakos. 4 kerülettel: Lublin; Hrubieszow, Zamosc. Fő városa: Lublin, a' Bistrica folyónál, tavakkal, és motsárokkal körül véve, 1830 ház. 10,300 lak. 's egy magas hegy várral. Van benne: 12 Barát, és 6 Apátza klastrom, Piaristák Collégiuma, Püspöki szék, Lengyel Országi második folyam itéllő szék, földművelési társaság, posztó szövö, 5 híres vásár, melly 1 hónapig tart, izmos kereskedés posztóval, gabonával, és Magyar borral; itt látni még Nagy Casimir kőszikla vára omladványit. 2) Lecznó, város (Lentsno) a' Wieprz partján 1800 lak. nevezetes marha, és Országos vásárokkal. 3) Piaski,

a' Wieprz egyik ága mellett. 4) Belzycz. 5) Kurrow 1200 lak. egy szép várral, orvos vizzel, és Olesin mulató várral, 's kerttel. 6) Kasimierz, a' Wisztula mellett, régi hegyvárral. 7) Pulawi, ugyan ott 3000 lak. várral, és szép angol Kerttel, a' hol a' leg ritkább Lengyel régiségek gyűjteményét szemlélhetni. 8) Baranow, a' Wieprznél. 9) Mníchow. 10) Wawelticha. 11) Komiaka. 12) Lubartow, a' Wieprznél, szép várral, és Kaputzinusok klastromával. 13) Rava. 14) Firley. 15) Ostrow. 16) Sosiwica. 17) Rozanoka. 18) Orzechow. 20) Chelm 870 lak. Hegyivárral. Latán, és katholikus Görög Püspökök széke. Amaz Krasnoslawon lakik a' Wieprz mellett. Van itt Piaristák Collegiuma, és Agostoni klastrom.

21) Dubieka, a' Bug mellett: karavan kereskedése híres Orosz, és Lengyel portékákkal.

22) Swierce. 23) Sawin 24) Horodlo. 25) Wayslaw. 27) Regowiec. 28) Kresniczyn. 29) Tarnogóra. 30) Zorskow. 31) Turobin. 32) Urzedow.

33) Rackow a' Wisztulánál. 34) Chodel.

35) Opole. 36) Josefow, a' Wisztulánál.

37) Klúczkiewice. 38) Zulkowska, a' Bisstrzyca partyán. 39) Modliborze. 40) Zaklikow. 41) Janow, egy oszlop toronnyal. 42) Goray. 43) Bilgoray 1600 lak. 44) Zamosc, v. Nowyzamosz, a' Wieprz folytába, 3500 lak. erős várral, szép kastéllyal, gimnaziummal, és nyílt könyvtárral.

45) Krzynice. 46) Krzylow, a' Bug partján. 47) Jysowice. 48) Tomaszow 900 lak. Portzellán, fajánsz, és vászon fabrikával. 49) Tarnograd 1760 lak. 50) Hrubrieszow, á' Hultva mellett 1700 lak. Magyar horral, és mártztzal kereskedik. 31) Krasnitaw, a' Wieprz partján 1250 lak. Josefow, mező város, Görög Plébániával, és Deák oskolával.

5. Plock (Vajdaság) 290 □ m., 433,000 lak. 6 Kerülettel: Plock, Pultusk, Lipno, Mlawwa, Przasnitz, és Ostrolenka. Fő városa Plock, a' Wisztula parton, 800 ház. 6000 lak. (800 'Sidó) Püspöki székek, de a' Püspök Putulskban lakik. Itt van a'

káptalan, 11 Templom, 5 Klastrom, gimnázium; a' lakosok földművelők, és Kereskedők. Jeles az 1043, ütközetről. 2) Bielsk, város. 3) Bowrowniki a' Wisztulánál. 4) Dobrzyn ugyan ott 1460 l. Frantziskanusok klastromával. 5) Lipno. 6) Skape. 7) Kikól. 8) Rupin. 9) Koziobruk. 10) Mlawka, Missionariusok Klastromával. 11) Zuronim. szoros Rendűek Klastromával. 12) Szrénsk, a' Mlawka folyónál egy kastéllyal. Mind kis helységek.

13) Sierps, 2000 lak. Benedeki Monostorral. 14) Radzanow, a' Dzialdowska partján. 15) Biézun. várral. 16) Raciáz. 17) Suchoczyn, a' Wrka mellett. 18) Plonsk, 1520 lak. 19) Bodzanowo.

20) Czerwinsk, a' Wisztulánál, Agostoni klastrommal. 21) Wiszogrod, ugyanott 1850 többnyire 'Sido lakossal; a' kézi mesterség, föld művelés, kereskedés üzetetik. 22) Zakroczyn, a' Bug, és Wisztula öszve folyásánál; halászsok, és hajósok a' a' 350 lak. 23) Sierock, a' hol a' Narew a' Bugba folyik. 24) Nasielsk, jobbára Sidó lakja. 25) Nowe Miasto. 26) Pultusk, a' Narew partján 2120 l. Van kastélya, klastromi aikatmánya, gimnáziuma, égetője. Itt verettek meg 1730 a' Szászok 1806 az Oroszok. 27) Wyszkow, a' Bugnál. 28) Rózan, a' Narwa mellett. 29) Mukow, 30) Ciechanów, Agostoni klastrommal. 31) Niechorz. 32) Profnysz 1500 lak. két klastrommal, 33) Chorzel. 34) Janowo.

35) Myszyniec. 36) Ostrolzka, a' Narew mellett 1860 lak. Bernardinok (Frantziskan.) klastromával, hajókázással, és halászáttal. Ezen folyó jobb partján az Ostrolenkai vadony erdős pusztá húzódik. 37) Jedrciewo. 38) Czyszewo. 39) Nur, a' Bugon. 40) Brok, ugyan ott. 41) Ostrów.

42) Przasznitz, a' Walbush mellett 1420 lak. 43) Modlin erős vára a' Bugnak a' Wisztulába való be folyásánál.

6. Masovia: 321 □ m., 617,000 lak. 7 kerülettel. Warsó, Cujavia, Stanislawow, Rawa, Leuczyc, Gostynin. Fő városa a' Vajdaságnak, és egész Országának: Warsó (Warszawa) 38° 42' 30" hosz. 52°

24' 8" szél, a' Wisztula mellett, mellynek partja 588 láb magos $3\frac{1}{2}$ lengy. m. kerülete. A' belső (melly az Ó-ra, és Újra osztatik) és 5 külvárosokból áll. 220 útszája, 8000 épülete, és 122,000 lakosa van. (20,000 'Sidó) 48 jelesebb épületetei közt fel tűnnek, a' Zameck, vagy is Királyi vár, könyv tárával, a' Szászi Udvar kerttel, a' kaszárnák, a' pénzház, Tanács, Fegyver, és Posta ház. 115 Palotákat számlálni benne; 25 klastromot, 's ezen kívül 9 Templomot; mellyek közt szebbek; a' Sz. Andrásé, a' Sz. Sándoré, a' 20 Missionariusoké, derék könyv tárral, az érseki, a' Piaristáké, a' Dominikánusoké, és Basilianusoké. Van a' többi vallásúaknak is temploma. Lelni itt 6 ispotályt, 3 az Irgalmas Apátzáké. Van Kötza ház, és 3 játék szín. Érseki szék, és Primásza az Ersek Lengyel országnak. Lakhelye a' Kormányshéknék, és minden ittélő székek fő ágainak. Van Universitássa, fűvészi kerttel, tsillag visgállóval, könyvtárral (120,000 köt) képirományi, rajzolat, növényi, pénzi, orvos szeri, és minden tudományi, 's mesterségi gyűjteményekkel. Van Seminarium, Lyceum, katonai academia több féle; számos külömbbféle tudományi, és gazdasági tártársaságokkal. A' musikai Conservatorium tudós tagokból áll. 7000 mester emberek foglalatatoskodnak a' sok műhelyekben, és sokféle fabrikákban; 5 könyv, és 3 tudományi szer áros találkozik a' városban. Fel tűnnek még: a' 26 láb magos kép oszlópa III Sigmondnak, a' krakóji kapú előtt, és a' Kosciusko Vezér emélke. Több istenes intézeteket is lelni. Hasznos a' tűzkárok pottlására egyesültt intézet is. Vannak végre értz forrásai. A' Wisztula jobb partján, a' hová egy hajó híd visz, van Prága külváros 3100 lak. á' közel lévő tsatornával. Kőr vidékein szemlélni: a' Lazenka, Ujasdow, Mokatow, Willanow, Marymont (állati orvos oskolával) és Belvedere mulató várokat. 2) Nowydwór, város, 2 templommal, 630 lak. 3) Sochaczew, a' Bsura parton, 1460 lak. (több 'Sido) Kőszikla várral. Szomszédságában áll Nieborow vára, könyvtárral, kép

gyűjteménnyel, narantsos kerttel. 4) Blonie, 800 l. 5) Gora 700 lak. 5 temploma, és Piarista Collegiuma van. 6) Piaseczno. 7) Nadarzyn. 8) Czersk, a' Wisztulánál. 9) Warka, a' Pilika mellett, 2 klastrommal. 10) Groiec. 11) Gosczyn. 12) Przybyszewo, a' Pilikánál. 13) Mogilnica, 2 templommal, 14 malommal. 14) Rowemiasztó, a' Pilika partján. 2 Templommal. 15) Jarowlodz, a' Pilikánál. 16) Ujazd. 17) Brzezyn 1500 lak. 18) Jezow. 19) Rawa, az ön nevű folyó partján, erős várral, és 6 templommal, 's klastrommal, 1000 lak. 20) Biala.

21) Tarczyn, 22) Msczenów 110 lak. 23) Grodzisk. 24) Wiskitki. 25) Bolimów, papiros, 's fűrészmalmokkal, és hamúsír főzéssel. 26) Skierniewice 1100 lak. 27) Lowicz, a' Bzura partján 3400 lak. Püspöki, és más 3 Templommal, 4 klastrommal, collegiata alkottal, gimnaziummal, Piaristák Collegiummával; Lakszéke a' Gneseni Ersekségnek, és több tisztiágoknak, vannak benne külömbféle fabrikák. Vásárjai jelesek. Uradalma 40 falura, és 15 majorra terjed. 28) Glowno. 29) Strików 1250 lak. (800 'Sidó) 30) Lodz. 31) Zgierz, 2 templommal. 32) Pareczow. 33) Leczyca 1500 lak. a' Bzura parton. Egy része erős. Van benne 5 klastrom, és Piarista gimnazium. 34) Piatek. 35) Sobota.

36) Orlow. 37) Zychlin. 38) Kiernozie. 39) Osmolin. 40) Ilów. 41) Gombin 1200 lak. 42) Gostynin: Kösztikla várral, és 3 templom. 42) Dabrowiec 1150 lak. Tzinkhutákkal, és köszténbányával. 43) Krásniewice. 44) Klodawa 1300 lak. 4 templommal. 45) Gregorzewo. 46) Dombie. 47) Grabów. 48) Kutno, 2000 lak. 49) Orpichow. 50) Stanislawow. 51. Brzesz. 52) Kowal 1320 lak. 53. Wracławec, a' Wisztulánál 1360 lak. Itt lakik Káptalanynya a' Cujaviai Püspöknek, a' ki Wolborzban lakik. 54) Okaniow, szalma papiros fabrikával. 55) Wola, Warsó mellett, a' hol hajdon a' Királyok választattak.

7. Podlachia (Vajdaság) 228 □ m., 332,000 lak. 4 kerülettel: Siedlec, Lukow, Biala, és Radzin.

Fő városa; Siedlec, nem messze a' Muchowicetől 2150 lak. derék vár, gimnáziuma, és szép kenyere van. 2) Mordy, város. 3) Wegrow a' Liwjec mellett 1600 lak. 4) Liw, a' Liwycz partján régi várral. 5) Wiazowna. 6) Sokolov. 7) Kosow. 8) Radzimin. 9) Kamiénezyk a' Wisztulánál. 10) Minsk. 11) Czeezechow. 12) Glinianka. 13) Latowicz, várral. 14) Garvolin. 15) Stezica, a' Wisztula parton. 16) Maciejowicz. 17) Adamow. 18) Konstantynow. kis erős vár a' Bughoz közel 19) Biala, a' Krzna mellett 2720 lak. Radzivil. vár. 20) Lomazy.

21) Miedzyrzyce, igen erős várral a' Krzna mellett 1800 lak. Van Frantziskanus klastroma.

22) Losice a' Toczna patakánál. 23) Sarnacki.

24) Radzyn 1200 lak. 25) Wolin. 26) Parczow.

27) Sarokombla. 28) Lukow 1500 lak. Piárista Collegiummal, és szoros Rendű Frantziskanusok klastromával. 29) Terespol, a' Krzna torkolatjánál a' Bugba, szabad kereskedő város. 30) Koden a' Bug mellett. 31) Wisznice. 32) Wlodawwa a' Bugnál 1400 lakossal.

8. Augustow: (Vajdaság) 322 □ m., 466,000 lak. 5 Kerülettel- Lomza, Augustow, Seyny, Kalwary, Marianpol. Fő városa Suwalky, 3000 lak. 2) Lomza, város, a' hajos Narew partján 1110 lak. Van benne Piaristák gimnáziuma, 3 klastrom, és papiros malom. 3) Sniadów. 4) Zambrów. 5) Wysockie, 6) Mazowieki. 7) Suracz, a' Narew mellett. 8) Tykoczyn, ugyanott 2800 lak. Van Miszió háza, Bernardini (Frantzisk.) klastroma, és kereskedése. 9) Wizna, ugyan ott 1100 lak. 10) Nowogród, a' Narew bal partján, 1000 lak. 11) Kolno, 1000 lak. 12) Stawiszki. 1250 lak. Frantziskanus klastrommal. 13) Jedwabna. 14) Radzilów, a' Biebrz partján.

15) Ossowiec, ugyan ott egy kompal, mellyen az út Warsóból Königsbergre visz. 16) Wasosz, Frantziskanusok klastromával. 17) Szczuczín 1850 lak. Piaristák oskolájával, és Irgalmas Barátok klastromával. 18) Graiewo. 19) Raygrad, az Elck tónál, melly itt a' Prussia határát képeli, mély, és

4 m. kerületű, 900 lak. kik közt sok halász van. 20) Augustow, a' Netta partján, 1100 lak. derek vásárokkal. 21) Stabin a' Bibra mellett, a' Stabini pusztán, vas, és üveg bányákkal, és hámorokkal. 22) Sopaczkin. 23) Stolinka. 24) Berzniki. 25) Leipuny. 26) Wyeszeg, várral. 27) Liszkowo, a' Niemen partján. 28) Serrey, a' Pers folyónál, 1200 l. 29) Mirosław. 30) Metellen. 31) Lodszey 1600 lak. 32) Krasnopól. 33) Bakalarzewo. Filippowo. 35) Jeleniewo. 36) Przerósl, 1200 lak. 37) Punska. 38) Kalwary, a' szezupa mellett 2710 lak. 39) Seyny. gimnaziummal, és Dominikanusok klastromával; bútsús hely, mellyet igen sok ájtatoskodók látogatnak. 40) Wyszayny 1000 lak. 41) Zimno. 42) Olitta. 43) Wyszynice 1600 lak. 1640 lak. van (Dominikanusok klastromával) Wirballenben. 44) Wilkowitzen 1810 lak. 45) Staropol (Marianpol) a' Szezupa partján, 1180 lak. van klastroma. 46) Balwierzyski, a' Memel parton 1000 lak. várral. 47) Poniemon. 48) Prenu, a' Niemennél 1200 lak. üveg hutákkal, és papíros malmokkal. 49) Sapiezyski, 50) szakí. 51) Jansburg, a' Memel parton. 52) Nowe Miasto, a' Szez'upánál 2310 lak. (1800 'Sidó) Karmelita klastrommal, sörfőzővel, eé nagy kereskedéssel Orosz Országba. 53) Pilwyszki. 54) Wygry klastroma a' Kamalduliaknak most a' Wygry megyés Püspök Lakszéke. 16 Remeteségekkel, és egy gimnaziummal.

III. O s z t á l y.

K r a k ó s z a b a d v á r o s a.

Krakó városa 1814, a' Bétsi Egybe lépet alkalmaztosságával szabad, és független lett, az Austriai, Orosz, és Prussus oltalom alatt; és 1815 új formájában állott fel. Fekszik a' Wisztulának éjszaki partján a' $36^{\circ} 48'$ — $37^{\circ} 48'$ k. h., és $49^{\circ} 58'$ — $50^{\circ} 6'$ és szél. közt Határai: Austria, Russia, és Borussia, Kerülete $20 \square$ m. 108,000 lak. 2 szabad, es 2 mező várossal, 70 faluval, és szállással. A' Lakosok többnyire Lengyelek, 7500 'Sidón kívül. Minden Hit vallás szabadon gyakoroltatik, de a' Romai katholika uralkodó, mellynek fő kormányosa egy Püspök 16 főből álló Káptalannyával. A' Püspököt a' káptalan, és Senatus teszi valószba, 's a' Tsászár valosztja. A' megyében vannak 50 plébániák, 16 Barát, 10 Apátza klastromok. A' város részre hajlatlannak hirdettetett, idegen hadi népet oda senki nem tehet; szabad kereskedéssel, és hajózással él, mellyekre Lengyel Országnak igaz engedtetett. Tüzellő fa, szén, és minden az élelemre szükséges dolog szabadon ki botsájtatik oda a' 3 Fejedelmek részéről. A' Törvény előtt a' Polgárok egy sorsúiak. A' Parasztok magok igazaikban meg maradnak. Van egy Universitása, 2 gimnaziuma, és egy tudományos társasága.

A' mi továbbá illeti a' földnek tulajdonságait, és Lakosoknak minőségeit, ide is tartozik, a' mit Lengyel Országról átaljában mondottunk; mivel hogy ez annak egy része.

§. 2.

K o r m á n y.

A' Törvény szerző hatalom a' Nép kép viselői Gyüleke keziben van, melly esztendőnként egybe gyűl, 4 hétre, a' Senatus Tagjai választására, Törvények alkatása javallására 's a't. A' 28 Községek követjeiből, a' Senatus 3 Tagjaiból, a' káptalan 3 Praelatusaiból, az Universitas által küldött 3 Doktorokból, és 6 Tisztséget viselő Béke Bírókból áll. Az Elölülő a' a' Senatus által küldött tagokból választatik. A' törvény váltóztatás tárgyában előbb a' Senatust kell meg kérdezni, és tsak annak ítéllete szerint lehet tovább lépni.

A' végre hajtó hatalom a' 12 tagból, és 1 Elölülőből álló Senatusnál van. 8 Senator örökös, 4 esztendőnként változik, 3 at (és az Elölülőt) a' nép, 4-et a' Káptalan, és Universitas választ. Az Elölülő 3 esztendeig szolgál, de ismét választódhatik. A' Senatus tsak nem minden Igazakkal bír, mellyekkel egy Törvényes Fejedelem szokott bírni.

A' kerületekben Béke Bírák vannak, a' Senatustól választva 3 esztendőre; a' kik a' tartomány köz Intézetire, és Bányákra ügyellenek. Két Itélő szék van, az első 3, a' második (Fólyam) 4 tagokból áll, a' kik örökösök. Minden Községnek van maga által választott Bírája, a' ki a' Kormány Rendeléseit tellyesíti. Különös esetekre van egy leg főbb ítélő szék, melly 5 Nép képviselőből, 3 Senatorból, a' Két ítélő szék Elölülőjiből, 4 Béke Bírákból, és 3 Polgárból, kiket a' Vádolt rész választ, áll. A' belső bátorságra, és kül Rendre a' Honni Katonaság ügyell.

§. 3.

L a k h e l y e k.

Krakó városa, három dombok közt, mellyeknek egyike Sz. Bronislawváé (Sz. Hyatzint Testvére) Kosciuszko 120 láb. magas emlékével, a' másik

Cracus, a' 3-ik Wanda nevű, a' hol a' Rudawa a' Wisztulába folyik. 4 városból áll; Krakó, Kasimir, Stradom, és Kleparzból. 1772 épületiben 25,000 Lakos találatik. (5300 'Sidó). 11,400 rendes □ ölet képel piatza; vára, melly kastély várhoz hasonlít, pusztá, 38 (valaha 65) Templomai közt leg jele- sebb a' Püspöki, a' várban, 50 oltárral, 20 edné- hány kápolnákkal, és leg több Lengyel Királyok temetőjével. Itt nyúgosznak Sobjeszky III. János; Sz. Stanislaw, Hertzeg Ponyatowsky József, Ko- sziuszki, és Dombrowszki Ezredesek; sok Püspö- kök, Kanonokok, és Ország Nagyai. Az Universi- tás Temploma Sz. Annánál, Kopernik márvány em- lékével. Van a' Protestansoknak is Temploma. Püs- pöki szék, 's a' Püspök Severia Hertzege. Az Uni- versitásnak nagy könyvtára van, 30,000 köt. (4000 kézírás) fűvészt kertel, és termési tárral. Van 2 gimnázium, 6 elő oskola, musikai egyelem, tsillag vi'sgálló, 5 könyvtár, tudós társaság; posztó 's t. m. fabrikák. Pénzváltó, kereskedő Collegium, 2 szabad országos vásárok. 2) Claratomba, v. Mogila, vá- ros, a' Wisztula, és Monuszka partján; 146 ház. 1660 lak. izmos Cziszterczi Apátsággal, melly a' gimnáziumot el látja. 3) Chrzanow, a' Cholka mel- lett 200 ház. 1230 lak. Jó gazdasággal. 4) Trzebi- nia. 5) Krzeszowice, a' Rudawa partján, 400 ház. 700 lak. m. v, Vannak itt: márvány törések, kén- kö, és vas ferdők, kőszén, vas huták, és tizinkhu- ták. 6) Nowagora 170 ház. 7) A' faluk: Czerna, márvánnyal. Swoszvice, kénköves ferdővel. Ja- worznica tizinkhutával.

Béke Bírák vannak: Krakóban: (5 községre, 6 Bíróval, a' kik egymással változnak). Mogilában, (3 községre, 3 Bíróval), Chrzanowban, (4 község- re 3 Bíróval). Krzeszowiceben, (5 községre, 6 Bi- róval),

Toldalék Lengyel Országhoz.

A' Pénz értéke, és Mértékek nemei. Lengyel Országban a' Warsói érték, és mérték nemek folynak.

A' Pénz érték: 1 Dukate 4 fl. 17 kr. $\frac{4}{7}$ fill. p. 1 Tállér 1 fl. 25 kr. 2 $\frac{6}{7}$ fill. p. 1 Lengyel forint 14 kr. $1\frac{1}{7}$ fill. p. 1 Szosták, 2 kr. $3\frac{3}{7}$ fill. p. 1 garas $1\frac{9}{10}$ fill. 1 garasban van 3 Schilling. 1 Schillingben 6 Pfennig.

Mértékek: 4 Varsóji Réf = 3 bétsih. Gabona m. 1 Korzec = $1\frac{1}{2}$ austr. méröh. 1 Korzechen van 4 Wiert. 32 Garniec, 128 Kwart. Folyó m. 1 Stangiew = $4\frac{4}{5}$ austr. aköh. Van benne 2 Beczka, 72 Garniec, 288 Kwart. 100 Warsói funt = $73\frac{3}{8}$ bétsi fonth.

Toldalék Russiához.

A' Termések közt: Első volt Orosz Ország a' hol kevés évek előtt a' Plátina ásvány találtatott olly bővséggel, hogy abból folyó pénz verettetnék Újonnan Dec. 12 kéről 1829 parantsolja egy Ts. Ukás, hogy Platinából új pénz darab, hat ezüst Rubeles, veretessék. A' ngaysága ezen Platina tallérnak egyezni fog a' fél ezüst Rubelével. és Kitsin híján öt Szolotnik tiszta Platina lesz benne.

Most már Orosz Országban gyemánt is van. A' leg első Orosz gyemántot Jun. 22-kén, 1829, az Uralnak nyugoti oldalán egy 13 észkendős gyermek, Popoff Pál lelte a' Polier Grofné arany mosásában. A' leg első útmutatást Dorpati Professor Engelhardt Moritz Urnak lehet köszönni, a' ki midőn 1826, az Urál hegyeket tudományos szélből be járta, az Igazgató széket figyelmetessé tette a' Gyemántok ottani lappanghatóságára. A' Következő esztendőre Rendelések tétettek a' keresésre, de azok helett gazdag arany fővény területeket leltek. 1829 a' híres tudós Báró Humboldt az Urál hegyéhez utazván, egy hegyi Kristályban (mellyett a' fent nevezett gyermek talált) az első Uráli Gyemántot fel fedezte. Azolta találtak többeket is, mellyek az ahoz értök itéllete szerint, a' Brasiliaiaknál nem alább valók. (Magyar Kurir. N. 7. Jan 22 1830).

A' folyó (1850) esztendőben Orosz Ország a' következő új jeles Alkotmányokkal díszítetett:

Tangarog városában I. Sándor Tsászárnak egy értz Emlék szobor emeltetett 13. Oct. melly 75,500 Rubelbe került.

Pétervárában az Igazgató szék hajó kormányos és építő oskolát állít az Orosz tengeri kereskedés nagyobb virágoztatására.

Novgoród, Tula, Pultava, Polotzk, Tamboff, és Ersébetvár városokban Miklos Tsászár parantso-latjából Kadét oskolák állítatnak 400 Nemes Ifjak számára a' hasonló nevű Kerületekben lakozó Fa-miliákból.

A z

Európai Török Birodalmak.

(Hozzá alkalmaztatott Földképpel).

Az újonnan alkotott Görög Fejedelemséggel.

E l ö s z ó.

Több kötetekben, mellyek bennünket kevesebbé illetnek, és a' mellyekben az kevesebb hijány nélkül meg történhetett, eszre fogják venni a' TT. Olvasók, hogy azokat jóval is rövidebbre szabtam az első népnél, nyoltzadiknál, és kilentzediknél, azoknak kedviért, a' kik a' munkát kívánnák magoknak meg szerezni, de annak ára nevelkedése miatt meg nem szerezhethnék, ha a' munka nagyobbra terjedne, a' mi szükség képpen több költségekkel lenne öszve kaptsolva. Nem kétlem, örömet látták volna többen, a' kik a' föld le írási ötölök rajzolatiban gyönyörködnek, és izmosabb munkák meg szerzésére el vannak az égi gondviselés-től láttva tehetséggel, ha mind annyi kötetben tovább mulattam volna vágyokat, és a' szép elmét élesztő tárgyakat, mellyeket a' sajtó alól ki hagytam, meg kéméltem volna; de panaszai tsak néhány TT. Olvasóknak is a' kötetek ára nevelkedése iránt arra bírt, hogy inkább őket kémélleném, mint magamnak kedveznék. Fel tetszett különösen némelyleknek a' II. kötet ára nevelkedése. De arról nem lehetett következtést hozni a' többire, leg inkább mivel az egész munkának ára már akkor az előre fizető TT. Olvasókra nézve meg volt határozva, 's hasonló képen az íveké is. Azon kötetnek természetesen nagyra kellett nevelkedni, mivel sok, és nagy Országokat foglal magába, 's a' mellyeknek mindenikéről sokat lehet írni. Azon okból, és mivel bennünket jobban illetnek, nagyobbra nevelkedett az Austriai, és Magyar Birodalmak VIII. és IX. kötete. De azért még az Eu-

rópai föld képpel öszvevéve se halladja fel a' Munka meg határozott mérsékeltt árát. Továbbá ezen készített rövidettés azt vonta maga után, hogy a' Török Birodalmakat az I. kötetben jelentett felosztás határán kívül ezen X. kötetbe kellett iktatni Orosz, és Lengyel Ország mellé; hogy a' XI. kötetben a' többi világ részei rövid leírása mellett helye lenne a' föld leírasi közönséges elő esmereteknek, és rendszabásoknak; mellyek a' jelentett felosztás szerint a' XII. kötetbe voltakidézve; de a' melly ez által ismét igen nagyra nevelkednék, a' minthogy több TT. Olvasók kívánnák ottan magyarázatját olvasni több szavaknak, mellyek a' munka folytában mintegy esmeretlen, új, és idegen köntösben látszanak meg jelenni. Ezek kívánságának eleget akarok kevesebb költséggel tenni. Nem lehet igen rövid lajstroma is annyi Országok jelessebb helyeinek, melly oda fog járolni; Neveikkel azon TT. Olvasóknak, a' kikéről tudósítást veszek annak üdejében.

Tsak fátyollal borított könnyes szemekkel vándorol a' tudós útas ezen felséges tartományokba, a' hol minden lépés halhatatlan üdökre, és tettek-re emlékeztet; a' hol számtalan Hősök magok közt, és ellenségeiken diadalom zászlóit emelték, a' hol az egy rétűségnek őszinte érzeményeiben a' bölts gondolkozás módja, tudomány, és erkölts fényeskedett. Előbb hogy sem Róma uralkodó Tekintét a' Nemzetek közt magosra emelte volna, kezdett Görög Ország, melly a' mostani Török Birodalomnak színe volt, ingadozni. Meg hódította a' lassanként hatalmát terjesztő Világ Aszszonya Görög Országot is, a' hová a' 4 század elején. K. U. szül. u. Nagy Constantin Tsászár uralkodó székét által tette a). Theodosius alatt a' Tsászári birodalom a' nap nyugotira, és keletire osztatott, 395 — 408, 's attól fogva a' két Ország egymástól független lett.

a) Úgy gondolják némelly Írók, hogy talám N. Constantin, áltai, tévén Tsászári székét Byzantba, és két Fijai közt a' Birodalmat fel osztván, mint egy alkalmat kezdett volna a' Római Uradalom hanyatlására. De tudva van N. Constantinnak története, maga felséges viselete, szent Religiója, és, érköltsös élete mellett. Országai Boldogságára ügyellő fáradhatatlan buzgósága. Ö ezt a' leg tökéletesebb tárgyra tselekedte, mellynek ki fejtése nem tartozik ide. Tsak így volt sorsa minden nagy Birodalmaknak ezen a' Változások alá vettetett föld gömbön. A' mindeneket böltsen kormányzó Egek ura maga tárgyára, és a' halandók valódi boldogítására a' hasonló ügyeket jobbnak találta.

I. O s z t á l y.

Európai Török Birodalom.

I. S z a k a s z.

R ö v i d T ö r t é n e t e.

Azon tágos Birodalmakat, mellyeken most a' Török részint közvetlenül, részint közbe vetve, uralkodik, külömbféle nemzetek birták külömbféle nevek alatt, mellyek most tsak a' Tudósoknak esmeretesek. A' Görögök, és Rómaiak leg tovább, és leg fényesebb hatalommal vezérlették ezen szép tartományokat. Minek utánna a' Római Birodalom egészen el hanyatlott, 's a' Vándorló népek hatalmába került, a' Görögök vették kezekbe gyeplőjét a' keleti Birtokok vezérlésének, de itt is végre a' belső egyenetlenségek útát nyitottak az Osmannok erőszakjának. Ezen Nemzetnek eredete homályhan fekszik, tsak az bizonyos, hogy ezeknek Országát I. Osman Emir, Ertophruls fija, alkotta, a' kitől nevét is vette. Vitéz seregével által hatván az Olympi szoros utakon a' Görög Tsárszáság birtokaiba 1299, azokból több tartományokat el foglalt. Ez nevezte magát első Sultánnak, az Osmanok Padischájának, (Tsászárijának) megholt 1326. Fija Orckan, a' ki jobb lábba állította hadi seregét, be vette 1330 Nikomediát, Nicaeát, több tengeri városokkal, egész Bithyniát, mellynek fő városába Lakszékét helyhezette, és Mysiát. Először tsak mint segéd népek jöttek által a' Byzanti Tászárhör; azomhan mihelyest alkalmatosságra kaptak, meg szállották Sestost, és Gallipolit; ettől fogva gondatlan frigyeseik részére szabadulás nem volt, és előre lehetett látni Konstantinápol ve-

szedelmét, és a' Byzanti Uradalom hanyatlását. I. Murad, a' ki 1389 a' Jantsárok karát fel állította, meg győzte kis Asiában a' Seldschuki Emireket, Bulgáriának, és Serviának Fejedelmeit Európában. El terjesztette győzedelmeit Ciliciába.

Drinápolyt be vette 1389. véröntő volt a' tsata Kasovánál Serviában, a' hol Murad maga is el esett. I. Bayezid Serviának Urait adó fizetővé tette, Silistriát, Nicopolist, és Widint el foglalván, Bulgaria birtokába jutott. Basái azomban az Adriai tenger keleti partján, Albániában, Bosniában, és Slavoniában mindent el pusztítottak, és mélyen bé hatottak dél felé Görög Országba egész Peloponnesig. Ennek halála után meg tsükkent hatalmuk, és bátorságok az Osmanoknak, noha győzedelmeiket némelly szempillantatokra egész Német Országig vilámtották is; és sok viszontagságokon mentek által. Nagy Ostromlójok volt a' többi közt Hunyady János, és Castriota György (Skanderbegh). Miglen végre 1453 Pünkösd hava 20 - kán II. Muhamed Konstantinápolyt be vette, és így a' Bizanti Tsászári Uradalomnak véget vetett. Naponként terjesztették ezen rettentő hadi nemzetek mindenféle uradalmokat, noha változó szerentségével. 1522 Rhodust is el foglalták II. Suleymann alatt. 1521 Belgrád meg adta magát 1526. Kis Asszony hava 29 - kén Mohátsnál majd az egész Magyar nemzet virágját el törülték, 's azután el terjedvén Magyar Orzágnak nagy vidékein egész Bétsig fel hatottak 1529. Ezen Suleym alatt tűnt fel szigeth várában 1566 ama halhatatlan nevű Zrinyi Miklos, a' hol is Suleyman szomorúságában meg holt, a' ki vitézei által Asiában, és Afrikában annyi tartományokkal nagyobbította Birtokait. A' 17 század végén szabadult meg végre Magyar Ország egészen a' Török igától; ugyan ezen időtől fogva sok veszteséget szenvedett az Osman Birodalom a' Persáktól és az Oroszoktól, a' kik azt különbbfele vidékein Asiának, és Európának leg szebb tartományaitól meg fosztották. Nem ritkaság Török Országban, hogy a' tartományi Basák is fel támodnak a' Tsászar

és Kormány ellen, a' kik, ha kézre kerülnek, többnyire életekkel lakolnak. Úgy támadott fel Servia ezen századnak első fertálljában, melly le nyomtatván, el vesztette régi szabadságait, és 4 kerületre (Sandschakságra) osztatott a). A' régi Görög Ország, és szigetek Lakosi is fel keltek Török uraik ellen 1821. és számos vérengző tsaták, sok szenvedések után, annyira vitték dolgokat az idegen Hatalmasságok közben járása által, hogy a' Török Uradalomnak hatalma azokon bizonyos határba zárattatnék, és a' Görög Nemzet, a' melly már 3 esztendőtl fogva maga Tanátsa, és Elölülője által vezéreltetik új Görög Országot képelne; a' mellynek mivel még se alapa, se Fejedelme, se határja, se Törvénye nints meg szabva az Európai Hatalmasságok által, azokat itt, mint Török Birodalmi tartományokat, irtuk le, alább fel jegyezvén, a' mi ezen tárgyban a' fő Hatalmasságok által végeztetet mind eddig. A' mostani Sultan II. Mahmud Han, 1808. 28. Jun. ült a' Tsászári Székre. Sok régi tévelgéseket meg jobbitott népében, és a' míveletnek nagy barátja. Hadi seregeit Európai lábura, ruházatba, fegyverbe, es karba állította. A' Jantsárok karát, és nemzetét egészen ki irtotta. 1828 hadba keveredett az Oroszokkal, a' kik is leg sikeresébb erősségeit el foglalván Várnával együt, és Balkánon által hatván Drinápolba mentek. A' siettetett Bekesség kötés 14 Sept. 1829. nagy áldozatba került a' Törököknek; mellynek tzikkelyei a' föld le írásban némelly új változásokat okoznak; mellyeket itt rövideden emléttenünk kell.

Bék alkúk, mellyek Orosz Ország, és az Ottomání Udvar közt Drinápolyban, Sept. 14-kén 1829. Oktob. 28-kán alá íratlak, a' két Hatalmasságoknak meg Hatalmazottjai közt ki tseréltettek, és a' Sultántól alá íratlak. (Magyar Kurir N. 33. Oktob. 23. 1829. és N. 47. 11. Dec. 1829-). 2 Tzikk, Ó Fel-

a) De 1829. a' Drinápolyi Békékötésben ismét vissza tétetett régi állapotjába.

sége, az Orosz Tsászár vissza adja a' fényes Portának 1. a' Moldvai Fejedelemséget határjaival, úgy a' mint azok voltak kezdete előtt ezen háborúnak, mellynek e' jelen való alkú véget vet. 2. Az Oláh Fejedelemséget, a' Krajowva Bácságot, minden kivétel nélkül, Bolgár Országot, és a' Dobrudsai földet a' Dunától fogva a' tengerig, Silistria, Hirsova, Matsin, Isaktsa, Tultsa, Babadág, Bazardsik, Várna, Pravady, és a' több városokkal, helységekkel, falukkal, mellyek abban fekszenek. 3. Az egész Balkánt, melly Emine — Burutól Kazanig nyúlik, és az egész földet Balkántól fogva a' tengerig, Selimno, Janboli, Aidos, Karnabad, Missivria, Ahioli, Burgas, Sizebolis, Kírkilisse, Lilé — Burgas, és Drinápoly városokkal. 4. Végre minden városokat, és falukat, 's általjában minden helységeket, mellyeket az Orosz Seregek Rumeliában el foglaltak. 5. Tz. A' Prulh, attól a' ponttól kezdve, a' hol ez a' víz a' Moldvai földhez ér a' Dunába való szakadásáig, fogja ennek utánna is állandóan a' két birodalom határját képelni. Ettől a' helytől tovább a' határ vonat a' Duna folytában megy a' Sz. György torkolatig, úgy, hogy minden ezen folyó víznek ágaitól formált Szigetek Orosz Országnak birtokában fognak hagyatlatni, a' jobb part, mint ez előtt, az Ottoman Portánál marad, a' melly mindazon által azon ponttól, a' hol a' Sz. György Ág a' Sulineh Ágtól el válik, két óra járásra a' víztől laktalan maradjon, és oda semi némű meg telepítés ne helyezettessék; az Orosz udvar birtokában maradó szigeteken szinte úgy semmi telepítés, vagy erősség ne tétessék, ki vévén az egészség próba házokat. Mind a' két Udvar kereskedő hajóji szabadon járhatnak a' Dunán, egész folyásában, és a' kik Ottoman Zászlót viselnek, szabadon bé mehetnek a' Kili, és Sulineh torkolatokba. A' Sz. György torkolatja közös marad a' két udvar kereskedő, és hadi hajójinak; de az Orosz hadi hajóknak nem lesz szabad túl menni víz ellenébe azon a' helyen, a' hol a' Pruth a' Dunába szakad.

4. Tz. Minthogy Georgia, Imeretia, Mingrelia, Guriel, és több más tartományjai a' Kaukazusnak sok évek oltá, és örök üdökre egyesítette vagynak az Orosz birodalommal, és minthogy ez a' Birodalom Persiával Turkmantsáiban Febr. 22. 1828. kötött alkú által az Erivani, és Nakitseváni Khánságokat magának nyerte, a' perlekedések, és bé ütések el távoztatására, és barátságos bátorság fenn tartására, meg állópítottatott, hogy az a' Linea, melly Gurielnek mostani határától, fekete tengernél kezdve, Imeretianak határáig, és egyenesen azon Egyesülő pontig mégyen, a' hol az Akaltziki, és Karsi Basaságoknak határai Georgiáéval öszve jönnek, határ linea légyen a' két Udvar Asiai Birtokai közt úgy, hogy Akaltzik városa, és Akalkalaki vára éjszakra, és ezen a' lineán belől essék olyan távolságra, mellynek két óra járányinál kevesebbnek nem szabad lenni. Ezen linea déli, és nyugoti része a' fényes Porta birtokában, az éjszaki pedig, és keleti az Orosz Udvarában marad a' fekete tengeri Révpartokkal a' Kubán torkolatjától fogva a' Sz. Miklósi Révig bé rekesztőleg. Vissza adatik tehát a' Portának az Akaltziki Basaság többi része, a' Karsi Basaság, a' hasonló nevű várossal együt, a' Bajazidi Basaság ugyan azon nevű várossal, az Erzerumi Basaság Erzerum városával, és minden helyekkel, mellyek a' fennt ki jegyzett Lineán kívül esnek.

5. Tz. A' Moldva, és Oláh Fejedelemségek minden szabadságaikat, mellyek nekik az előbbeni, vagy a' két Udvarok közt tett Alkúszerzések következtetésében, vagy külömbbféle Chatti Scherifekben meg engedtettek, megtartják. Illyenek a' szabad vallási gyakorlások, tökéletes bátorságok, független igazgatások, és tellyes kereskedési szabadságok.

6. Tz. Serviának régi szabadságai (hasonló Moldváéhoz; és Valachiáéhoz) az Ackermanni béke alkú szerént azonnal vissza adattatnak, és nevezetesen a' Serviától el választott hat Kerületek egy-szeriben vissza térítetnek.

A' 7. Tz. Az Orosz Jobbágyok az Ottomani Birodalomnak egész kerületében szabadon kereskedhetnek vízen, és szározon, a' meg határozott vámpénzt le fizetvén, mind egyéb alkalmatlanságtól szabadok lesznek. A' Fekete tengeri kereskedeés, és hajózás egy átaljában semmiakadált nem fog találni. A' keresztül járás a' Konstantinápolyi tsatornán, és a' Dardanellák szorosságán nyíltanak, és szabadnak esmertetik minden olyan Hatalmasságoknak kereskedő hajóira nézve, mellyek a' fényes Portával békességben élnek.

A' 8. Tzik. A' fényes Porta tökéletesen reá áll a' Julius 6-kán 1827. Orosz Ország, Nagy Britannia, és Frantzia közt Londonban szereztetett Alkúk el fogadására. Hasonlón a' Mart. 22. 1829. ugyan azon Hatalmasságok között, a' nevezett alkúk alapjára, közös egyetértéssel szerzett alkotmányra is, mellyben amaz alkúnak végre hajtását illető környül állásos rendelkezések foglaltatnak. Ezekről alább lesz a' szó.

Moldva, és Oláh Országra nézve különös kötések tetettek a' Drinápolyi Béke alkúk alkalmatlanságával, mellyekben meg határoztatik, a' Hospodárok egész életükig tartó méltósága. (Ki vévén ön le mondásokat, vagy érdemlett le tételeket). Tartományaikat a' belső dolgokra nézve szabadon igazgatják Divánnnyok tanátsával, a' szabadságok meg sértése nélkül. Minden a' Duna bal partján közelebb fekvő szigetek a' két Országoknak alkotó részei, és a' Duna vizének méjje, kezdvén annak az Ottomán Birodalomba való bé jövetelénél, a' Pruthtal való egybe szakadásáig formálja a' két Fejedelemségek határát. A' Porta a' Duna bal partján semmi Erösséget nem tart, és semmi telepedést Musulman alattválónak meg nem enged. A' Duna bal partján fekvő Török városok környékeikkel Oláh Orzágnak vissza adatnak, véle egyesítettnek 's az előtt ezen parton állott várak, és erösségek soha fel nem építettnek. Mindenik Ország (független lévén belső kormányokra nézve) álíthat egés-

ség probálló házakat, kordonokat, és a' bátorság fenn tartására fegyveres őrseréget. Minden egyéb pénz, termési, munkai szolgálattól, és adótól szabadok lesznek, a' Charads, Idije, és Rekiabje, pottó, és Hospodár változási summáján kívül. A' kintstárnak tartozó adótól 7 esztendeig szabadok lesznek. Meg erősítetnek mind azon Igazgatási Rendszabások, mellyek az Oroszok ott létében a' nép kívánságára be vitettek, a' mennyire azok a' Porta fő Uradalmi igazát nem tsorbitják.

Foglalatja a' Mart. 22. 1829. a' külső Ministéri Hivatalban Londonban tartott Értekezés Jegyző könyvének, azon pontokra nézve, a' mellyek a' Görög tartományok le írását illetik. Alá íratott a' Jegyző könyv (Protocolum) ugyan azon három Hatalmasságoknak, kik közt a' Jul. 6 -ki 1827 Londoni alkú szereztetett, meg Hatalmazottjai által.

A' Száraz föld, és Szigetek Határának ki szabása. Tétessék fel javallatúl a' Portának, hogy a' szárazföldi határ a' Voloi tenger öböl be menetelénél kezdődjék, innen azután megy az Othrix (Hegy) tsútsáig, és követi ennek a' bértznek menetét az Agraphától keletre fekvő tsútsig, a' melly pontnál ezen hegy a' Pindus lántzával egyesül. Ettől a' hegytetőtől le megy délre Leontitostól, melly Török Országnak marad az Aspropotamos völgyéig; Innen, Keresztül hasítván a' Makrinoros hegylántzot, és a' hasonló nevű szoros utat, melly az Artai síkságról jön, Görög Országba ejtven, fut az Ambrakiai öblön keresztül a' tengerbe. Mind azon tartományok, mellyek ezen Hátar-Lineának délre esnek, az új Görög tartományhoz tudassanak. A' Moreával határos szigetek, Euboea, vagy Negroponte, és a' Cyclades név alatt esmeretes szigetek; ezen tartománynak egy részét tegyék.

Az Adó. Tétessék fel javallatúl az Ottomán Portának a' három Udvaroknak nevében, hogy a' Görögök neki esztendőnként adót fizetnek, mellynek öszveséges summája 1,500,000 Török Piasterre mennyen.

Fő Uraság. Görög Ország a' Portának fő Urasága alatt olyan belső Igazgatás módjával fog bírni, melly a' Vallásbéli, és kereskedési szabadságnak az Országban, mint szintén a' tsendességnek zálogául leg alkalmasabb. E' végre az Igazgatás, a' mennyire tsak lehet, a' magán Uralkodás formájához fog közelíteni, és egy keresztény Fejedeleme re bízattatni, a' kinek hatalma az első szülöttség rende szerint firól fira szálljon.

Ezen Fejedelmet semmi esetben sem lehet olyas Házok Hertzegeiből választani, a' kik azon három Országokban, mellyeknek követei a' Jul. 6-ki 1827. alkút alá írták, uralkodnak, és az első választás a' három Udvaroknak, és az Ottoman Portának egyet értésével fog meg esni. Hogy Görög Orzágnak jobbágyi volta a' Porta erant ki jelentessék; abban kell meg egyezni, hogy az esztendei adónak fizetésén kívül, minden Görög Országi Fejedelem, ha az örökös Hatalom reá jut, tartozik a' Portától a' bé helyheztetést (Investitura) meg nyerni, és midőn a' hatalmat által veszi, a' Pótlék adót egy esztendőről meg fizetni tartozik. Abban az esetben, ha ki hal az Uralkodó Ház, az új Fejedeleme nek választásában a' Porta részt fog venni, valamint az elsőnek választásában is részt vészen. A' többi Tzikkelyek azokról szóllanak, a' kik igazaik keresésére botsájtathatnak, a' Kárpotlásra nézve. Az utolsó értekezések a' meg kegyelmezésről, és ki költözés jussairól szóllanak.

II. O s z t á l y.

Az Európai Török Birodalom.

Á t a l j á b a n.

I. S z a k a s z.

F e k v é s e.

Az egész Török Birodalom ki terjed Európában, Asiában, és Afrikában, 'a' $34^{\circ} 37'$ hosz. $23^{\circ} - 48^{\circ} 18'$ szél. ig. 41,344. □ m. Az Európai Birodalomra, mellyről tulajdon képen itt a' szó van, esik: 8445 □ m. Határai: éjszakra, Orosz, Erdély, Magyar Ország, és Gállitzia; nyugotra: Illyria, Dalmatzia, az adriai, föld közti, és ioniaji tenger. Délre; a' föld közti tenger; keletre Orosz Ország, a' fekete tenger; a' Konstantinopolyi tenger szorosa, a' márvány tenger, a' Dardanellák, és Archipelagus. Föld alapa; igen hegyes. Fő hegysége az Emineh Taph, vagy Balkán, az az magos hegy (Hämus) a' Duna déli részén; a' 39° h. 48° Sz. alatt a' Dinari havasoktól el válik, mellyek Bosniát Dálmátziától választják; nevei: Schartag, azután Orbelos, Egrisu, Dupindscha, innét két ágra osztódik, mellynek éjkelet-része a' Bálkán nevet meg tartja, és Emineh-Durum név alatt a' fekete tengernél végződik, a' dél keleti Despoto ág pedig az Egeumi tenger partján le lapol. Ágai, a' Strandschea, a' Matzedoniai hegység a' Monte Santo-val (Athos Ajosoros) 7. m. 20 görög klastrommal, 400 kápolnával, remeteséggel, és tzellával. Montenero, (Czerna Gora). A' Görög hegyek: Monte della Chimera (Acroceraunii mon-

tes); Lacha, Elympo (Olympus), Kissavos (Ossa) Petras, (Pelion) Messovo, (Pindus), Cumayta (Oeta), Thermopylae szűk út. Lukura, (Parnassus) a' Coryciani skalaktitkő barlanggal; Sagara, (Helikon). A' Morea fél szigeten: Monte Maina, (Taygetus) Matapan, (Taenarium), és S. Angelo, (Mallea). Magyar Ország felé a' skardi hegyek, a' Hämus kaptsolatival, és karpáti ágokkal. Egyébként sok szép terjedett, és termékeny rónák ékesítik több vidékeit ezen hegyességeknek.

É g a l l j a.

A' Hämus déli partjain szelíd, és örökös zöldséggel mosolog, sokszor a' meleg nagy is. Éjszaki részén a' hideg szelek fagyokat is okoznak; közép vidéke nyáron a' meleg közt hideg szelekkel sa nyarog.

A' Tengerék: a' fekete tenger, (kara Denghiz) 10,763 □ m. A' márvány tenger, 33 m. h. $\frac{1}{2}$ m. Sz. az egyeumi tengerrel a' Dardanella szoros által, a' feketével pedig a' Konstantinápolyi szoros által kaptsoltatik. Az egeumi, v. fejez tenger (Archipelagos, Ok Denghiz), a' márvány tengerrel a' Dardanella szoros által köttetik. Öblei az Europai parton: Paxos, Enos, Kontessa, Istillar, Indschir, Corfusi, Cassandra, Saloniki, Golo, Isdin, Talandra, Egribos, Aina, és Anaboli. A' föld közti (ioni, Adriaai, és Syriai) tenger, az Anatólis parton: Makria, Antalia, Scanderun, és Finekabai öblökkel. A' tenger szűkek: Bosfor, $4\frac{1}{2}$ m. h. A' Hellespont, v. Dardanellák útja. $\frac{1}{8}$ m. Euripus, Negroponte, és Livadia közt. A' Tavak: Kopa, Livadiában, Jenina Scutarinál Albaniában, Bajana, Isken derjenél, és Ochri tó.

F o l y ó v í z e k.

A' Duna, Száva, Unna, Bosna, Drina, Morawa, Ibar, Czerna, Aluta, Dumbowitza, Jalonitza. Sereth, Ischa, Ozzara, Jantra, a' fejez Drino, Timok, Schiul, Ardschisch, Proava, Patna, és Pruth,

melly 4 ágon a' fekete tengerbe szakad, oda megy az Úrana, és Dniester is. Az egeumi tengerbe folynak: a' Maritza, az Ardával, és Ardenaval; Stromza, (Strymon) Wardar, Carasu, Mester v. Nessus; Melas, Vistritza, Kastum. Az Adriaiba: a' fekete Drino, Siomintla, Pollonia, Cocytus, Salambria, (Penetus) Sionapro, (Achelous) Cephyssus, Ismenus, Carbon, (Alpheus) Pirnasa, (Panisus) Eurotas, (Iri, Vasilipotamo) Asopus, Styx, Verbas, Rama, Jalpuh. 's a' t.

T e r m é s.

Az állatok Országából, minden esmeretes, szelid, és vad állatot fel találni az Europai Török Birtokokban. Különös fajtúak, a' juhok, bivalok, öszvérek, tevék, és sertvések. A' vad állatoknak minden nemeit fel találni. A' növények Orzága bőven adakozik minden éjszaki, és déli gabonákkal, fákkal, fűvekkel, fű szerszámokkal, borokkal, és gyümölcsökkel. Az ásványok Orzága ad aranyt, ezüstöt, ólmot, rezet, Salétromot, közönséges, és drága köveket. Só, és föld nemeket. Mivel illy nagy, el szélyedett, és külömbbfele vidéken helyeztetett Birtokokban minden fel találatik részenként, a' mit a' világon esmerhetni, az egész természet Orzága terméseit le kellene írni; azért a' hol valami különös fog találkozni az egyes tartományokban, arról ott említett fogunk tenni.

II. S z a k a s z.

L a k o s o k.

Ezeknek száma az egész Birodalomban: 22,961,000 Európára jut: 10,600,000. Nagyobb részük az Orzágnak a' Slávok teszik: u. m. Bolgárok, Serblek (Rátzok) Serbusok, Bosnyákok, oláhok: Horvátok, Morlások: Görögök, a' kik többféle nemzetekre, és nyelvekre osztódnak. Ürmények. Vannak Tatárok is, Dalmaták, Montenegrinok; kereskedő An-

golak, frantzok, olaszok. 's a' t. A' kereskedés kedviért majd az egész világ nemzetei öszve gyülekeznek ezen tartományokban. 5 féle külöbségnek van helye a' Nemzetben: 1) a' Cherifek, v. Emirek a' kik a' Mahumed nemzetségéből származnak. 2) A' Ministerek, és Ország tisztjei. 3) A' városi polgárok, és mahumet vallásúak. 4) A' pornép, rabszolgák, adó fizető jobbágyok. 5) A' kik szabadság levél által. (Baratta) az Ország oltalma alatt élnek. A' Görögök, Slávok, ürmények, sőt a' tsekélyebb népségek közt is találkozik Nemesiség; az oláhoknak, és Moldváknak magok Bojárai vannak. A' Görögök most magok Tanátsa, és Elölülője által kormányoztatnak. Azon népségek, mellyek nem Mahumetánok, és nem Frankok (az az olaszok, és frantzok) Rajash nevet viselnek, és lakszabadságokért Charadschot (fő bért) fizetnek.

N y e l v.

A' Török, és Tatár, mellyen az osmannok, Tatárok, és Yurakok beszélnek. Az Arabs, az Arabsoké, és Drusoké; ez Udvari, egyházi, és tudományi nyelv. Az új Görög, melly 70 szollás módjára osztódik. Az ó Görög kevés vidékeken esmeretes, az is változásokkal. A' Sláv (Tóth) nyelv, külömbkféle szollás módjával. Az Ürmény, 4 féle formában. Az oláh. Az Arnauti, és albaniai nyelv, keverék a' Sláwból, és görögből. A' 'Sidó, a' hebraeából, spanyolból, és olaszból. A' Persiai, a' Syriai, a' turkmani, az arameai, a' grusi, és franca nyelv.

Hit vallás, és Religio.

Mahomet vallása, a' Törököknél, és Tatárok-nál, melly 70 féle eretnekségre oszol. Katholikuskok az egész hirodalomba el vannak szélyedve. Nem egyesült görögök, több eretnekségekre osztva. Ürmények, 'Sidók, és bizonyos vallástalanok. A' Sultán (Tsászár) Kalif, az az Mahumet következője, ő teszi a' Muftit, leg főbb papot. A' papok Imán,

a' theologusok, a' kik egyszers mind törvény tudók is, ulemá nevet viselnek. Ünnepek a' Péntek. A' nem egyesült Görögök Patriarchája Konstantinápolban lakik Paschai Rangal, kit a' Sultán nevez ki. A' Tudományok, és elme művellet igen tsekélyek a' Törököknél. Az egész tanulás a' Koránra, számvetésre, föld le írásra, föld mérésre, és tsillag vizsgálásra ügyel. Az orvosi ág, melyet jobhára görögök, és 'Sidók gyakorolnak, többnyire külső Országokban tanúttatik. Vannak tanútt költőik, történet íróik, és musikusaik. Az építte mesterségben is szép elő menetelt tettek, már most rajzolnak is. A' többi Nemzetek is ezen durva iga alatt el idegenettek a' tudományoktól.

A' Törökök alkotmányi állapotjának által pillantása.

I. S z a k a s z.

§. 1.

Az Osmanok Hitvallása.

Ha ki az Osmani népet esmerni akarja, előbb annak vallását vizsgálja meg, melly törvényi alkotmányoknak alapa. Vallása ezen népnek a' Muhamedi, vagy is Islamismus. Azt Muhamed alkotta 609 esztendőben. Fenék alkotmányit, ha még is rendszabásaival meg egyeznének, részint az ő, és új törvényi Sz. könyvekből, részint azon hagyományokból (Traditiones) szedte össze, mellyek az Arabs nemzeteknél divatban voltak. Ezen törvényeken, mellyeket Muhamed maga találmányival meg bővített, áll az egész Islamismus. Hogy tanításának nagyobb befolyást, sikeret, és tiszteletet szerezzen, mennyei látásokkal ámította követőit, 's vallását titkos szinekkel mázolta.

§. 2.

Közönséges törvény könyve az Osmanoknak, mint isteni törvények gyűjteménye, az Edilleh-y-erbéha, vagy Meg mutatása a' hagyományoknak. Ide számláltatnak: a' Curam (Koran), az isteni törvényeknek, a' mint a' Muhamedanok hiszik, gyűjteménye; és egészlen az égből származottnak vélik, mellyet Muhamed szedett öszve. Egyébb nevei: Kitab, Kitabüllah, Masshaf, Fürkann, 's Kelam Scherif. 2) A' Hadiss, vagy Sünneþ; Muhamed törvényei gyűjteménye; mellynek részei; a' Caul, Fyl vagy Sünneþ, és Takrir.

§. 3.

Azon népeket, mellyek a' Muhamed vallását követik, az egyes számban Muslimnak, a' kettőben Müsülmannak, a' többesben Müsliminek hívják, vagy Mohammedy, Mümininn, (hívek) és Manahhidinnnek. (Egy Istent imádó). A' Mahomet nem követőit mind Keafir (plur. Küffar, Kefereh) nével illetik, melly Istent káromlót, hitetlent, setéségben tévelgőt tesz.

Az egész föld Lakosit 4 rendbe osztják: 1) A' Müslimek. 2) A' Zimmyk, a' Török Birodalmi keresztények, és 'Sidók. 3) A' Müsteemimek, a' vidékiek, kik a' Török Birodalmakban utaznak, vagy ott tartózkodnak. 4) A' Harbyk, a' kik a' Portával barátságban, és frigyességben nem állanak. A' világ népségét 7 részre osztják. Az első kettőbe magokat számlálják; az 1 a' Sünnytek (Ehhl-Sünneþ, Ehh-Hakk) ide tartoznak az egy vallású 4 felekezetek, a' kik szerzőjik (Imam) után Hanefytáknak, Schaffiytáknak, Malikytáknak, hívattatnak, 2) A' Schiyták, ide tartoznak minden Mahometan eretnekek. 3) A' kitabytak, a' keresztények, és 'Sidók (a' keresztényeket általjában Issevy, Nassarany; a' Sidókat Jehhudy, Beno-Jehhud; nevezik). 4) A' Medscheussyk, Zoroaster követőji, vagy az úgy nevezett tűz imádók. 5) Az Abedeh-y-Ewsann-

Adschemek, a' Bálványozók az Arabsokon kívül.
6) A' pogány Arabsok. 7) A' Mürteddek, a' kik az Islamismusról le mondanak. A' Mahometanok sok eretnkségekre oszlanak.

§. 4.

Hit vallási tanítása az Islamismusnak 58 tzikelyekből áll. Sok féle kerengős furtsaságaik közt 6 tzikelyt tartanak szükségesnek az üdvösségre; mellyeket Schurut Imannak neveznek: Hiszek az Istenbe, Angyalaiba, Könyveibe, Profetáiiba, végső ítélletnapjába és az isteni el választásba (Praedestinatío) mind a' roszra, mind a' jóra. Meg esmerik Kristus Urunkat is Profetának, de Mahometet nagyobbra betsülik.

§. 5.

A' Kalifak. Imamok, és Emirek.

A' Khalifa fő Pap és Uralkodó egyszers mind. Imam, olly személy, mellynek hivatalja szerint igaz van a' gyülekezetben Elölülni, és papi tisztségeket gyakorolni, t. i. Pénteken, és a' Beyrams-ünnepein.

Emir annyit tesz mint Melik, és Szultán, a' mi Királyt, Ország Urát, és magán Uralkodót jelent. Egy ezzel a' Seyyid, Scherif, és Bey név, Most azt valamennyi gyermekei viselik a' Nagy Urnak. A' tsupa Emir tizmet mindég viselték a' Muhamed nemzetségéből származottak.

§. 6.

A' Mufti a' feje az Osmaní Papságnak, és Ulemáknak, a' ki minden pereket, és nehézségeket, mellyek a' Mahometani törvényekben elő jönnek, el végez. Választása egyedül a' Nagy Urtól függ. Tagja a' Divánnak (Ország tanátstának), szava van a' kül rendi, polgári, és büntető ügyekben. Itéllete rövideden történik írásban, melly Fethwasnak mondatik (végzés, ítélet) a' melly után ezen sza-

vakat teszi: Az Isten jobban tudja. A' Nagy Ur le teszi, és meg öleti ötöt, ha egyébként az a' veszedelmes szempillantásokban még hatalmában legyen, mert a' Mufti nem ritkán magát a' Nagy Urat is le teszi, és meg öleti. Ritkán büntetődik a' Mufti halállal, egyéb ha Haza, vagy Fejedelem áruló, 's az ki bizonyodik, akkor elevenen egy márvány mosárba botsáttatik, és öszve zuzattatik.

§. 7.

Az Ulemák lörvény tudók, és papok egyszers mind, és egy Collegiumot tesznek. Szabadságok az, hogy ha a' Muftival egy forma bűnök van, egy mosárban zuzattatnak vele.

§. 8.

M o s á s.

Ez egy a' leg sikeresebb vallási gyakorlások közt. Semmi istenes dolgot nem szabad a' Mahometánnak elő venni, miglen minden szennyet magáról le nem mos. Három féle mosások: 1) Le kell mosnia minden látható tisztátalanságot testéről, ruhájáról, imádkozó helyéről a' moschéban, ott-hon, vagy akár hol, a' hol 5 imádságát (Namaz, v. Salath) végzi. 2) A' fej, artza, kéz, és láb mosás, a' hányszor ezen tagokról a' törvényes tisztaság el veszik. 3) Az egész test le mosása a' ferdő által, a' mi 2, 3, 4 is esik hétfen.

§. 9.

A' F e r d ő k.

Nyiltferdöket minden városban, helységben, és nyomorúlt faluban találni. Nevek Hammam, melyeket gazdag emberek építettek bőkezűségből. Szünetlen fűtetnek a' föld alatt. Mindenik nemnek különösen vannak ferdő helyeik. Nagy épületek kőből, gypszeltt, vagy márványzott falakkal. Tsak két magos kotzkásan által metzett, és fejer,

vagy zöldes gömb üvegekkel ékesített kúp által világosítottatik. Itt az ember a nedves gőz felyhőben takartatik. A fal köz üregeiben fejez márvány kádok yagynak, mellyekbe tsapokon meleg, és hideg víz folyik. Ezen kádok, vagy vedrek körül történik a mosás. Egy ferdőben el fér 40—60 ember. A kádba tsak betegek mennek, az egészséges vízbe nem megy. A mosás után tiszta ruhában az elő szobába mennek, melly nagy, tiszta épület több ágyokkal. Itt teszük le pompa ruhájokat a ferdő személlyek, mellyek itt tellyes bátorságban vannak. Illyen ferdőknek sokszor nagy részét, sött egészlen is ki bérlik gazdagabb Úrak familiájok számára. A ferdőket szabad nem Mahometanoknak is meg keresni. Ha tiszta vize nints a Töröknek, porral (Teyemmüm) mosdik. Ez homokból, földből, porból, mészből, szemkenőből, hamúból, smaragdából, klarisból, onból, és rézből áll. Ezzel meg dörgöli jól tenyereit; artzáját, és egész kezét könyökig.

§. 10.

A z I m á d s á g.

A Muhamedánoknak több Imádságaik vannak, mellyeket el végezni szoros kötelesség, mivel hogy azok, kivált a Szalath, vagy Namaz, a muhamedani isteni szolgáltnak fő alapa, és mintegy azokból áll az Islamismusnak egész egyházi tzerimoniája (Liturgia). A Namaz imádságot tartoznak a Muhamedanok, a Curan nyilvánoságos parantsolatja szerént külömbbség nélkül el végezni, az napjában, az esztendő külömbbféle részeiben, és az élet bizonyos esetiben többször meg újítottatik. Több szokásokkal (Rikath) egyelítettik, mellyek a sok féle meg hajtásokban, és le borulásokban, állanak, mindég egyformák, akár az a községben, akár magányosan, akár a moschében, akár oda haza, vagy akár hol történyék. A külömbbség tsak a Rikathok számában van, mellyek az imádság orái, vagy

más ünnepek tulajdonsága szerént változnak, és noha az imádságok más nevet viselnek, tsak ugyan az a' Namaz, a' hajlás, és le bórulás. A' Muhamedan tartozik az öt egyházi órákban az imádságot el végezni: regvel, délben, dél után, estve, és ejjel. Magát az imádságnál a' nap menetele eránt fordítja. Az imádság órái az egész Osmani Birodalomban minden Moschékon ki hirdettetnek az Ezann által. Mivel a' Muhamedánoknál a' harang szó esmeretlen, azt az Ezann pótolja, a' Müezzinnek által, kiknek kellemetes hangú szavok van, a' Minaret nevű toronyból, a' kik Mecca felé fordulván, be zártt szemmel, tenyereket fel emelik, hüvelykeket füleikbe dugván, szép zengel kiáltják: jertek az üdvösség templomába, és regvel hozzá teszik: az imádság előbb való az álomnál. A' Salath-witr imádság mindég hajnal előtt végződik a). A' közönséges Imádság Pénteken (Salath ül Dschüma), parantsolat az egész községre tekintve. Ez tsak a' városban tartatik a' Nagy Ur, vagy annak Helytartója jelenlétében, dél tájba, a' hová mind öszve gyűlnek. A' husvéti imádság a' Beyram két ünnepein, mellyek egyetlen ünnepei a' Muhamedanoknak, különös Az első, mellyet Id-fitrnek (böjt utáni ünnep) neveznek, kezdődik a' Scheval hónap elsőjén a' Ramazan hónapi böjt után. A' második Id'ad'hha, vagy Curbann Beyram, melly után 70 napra következik a' Husvét ünnepe, a' Zilhidschek hónap 10-kén. Az első egy, a' második 4 nap tart. Leg pompásabban tartja azokat a' nép, mivel Fejedelmek, és nagyaik is részt vesznek azokban; ekkor tartják vigságaikat. Ekkor fogadja el a' Tsászár az Ország Rendjei hóldulását, (Müayedeh) melly a' nap keletével kezdődik, melly-

a) Ez a' vak nemzet meg szégyeníti ezen tekintetben a' fel derültt miveltt Keresztényeikei, a' kik az Imádságra, melly a' Teremtővel leg tökéletesebb kaptcsolatja az eszes teremtménynek, oly keveset tartanak; holott Iltünk kötelességei közt egy a' leg sikeresebbekből az Imádság gyakorlása.

nek vége lévén nagy pompával a' Moschéba megy. Ekkor egyedül szabad he zárni a' városokban a' boltokat; portéka tsüröket, és áruló épületeket. 7 nap nyúzzik minden mesterség, és munka. Mindennek új ruhája tűnik fel testén. Ekkor látogatják, és köszöntik rokonok rokonikat, barátok barátikat. Ekkor újítják szülék és gyermekek, Élöljárók, és alattvalók egymás iránt szereteteket, és hajlandóságokat külső jelekkel.

A' többi Imádságok: a' Teravihh a' Ramazann hónap böjt alkalmatosságával gyakoroltatik, melly 30 napokig tart; egész nap semit nem esznek, se nem isznak, miglen tsillagot nem látnak; az éjjeli órákat pedig imádsággal töltik a' Moschéban. A' hód setétségében, a' víz szükében, az ütközet előtt a' hadban. Vannak imádságok, mellyeket a' Keabeh Mekka Templomban kell el végezni, és tsak hatszor, háromszor a' férfiak, 's annyiszor az aszszonyok számára, nyittatik meg esztendő által. Az öt napi Namaz közönségesen végeztetik a' négy állhelyeken (Statio) a' Kheabeh körül, és mint négy kápolná az Islamismus négy féle egyháza szokásainak erre a' végre rendeltettek. Ezeket kívül még az ájtatosok több önkénti imádságokat gyakorolnek. (Salath-Tetawvü, Salath-Nafileh). Innét a' valódi Osmannak egész élete tsupa imádság, Fogadás tételeik az imádságra, böjtre, 's más istenes dolgoka terjed, mellyeket szorosán be tellyesítnek.

§. 11.

K ö t e l e s s é g e i k.

Bizonyos szavaknál, mellyeket hall, vagy olvas a' Curannból, le kell borúlnia a' Muhamedának. Tulajdon képpen minden Müsülman tartozik a' Curannt kívül meg tanulni, 's a' ki azt meg tanulta, minden 40 napban egyszer el mondani. És semmit nem szabad az idegen nemzetben (a' nem Muhamedánokban) majmolni.

§. 12.

A' Környül metéltetés.

Ez ugyan nem tartatik szükségesnek az üdvös-ségre, nem is parantsolja azt a' Curann, mert maga Mahumed se volt környül metélve; hanem tsak tanítvánnyi metéltették magokat környül; környül kell mindazon által metéltetni minden Muhamedánnak, ha tsak attól valamelly sikeres gát, vagy veszedelem által nem akadályoztatik. A' szülék a' gyermeket, mellynek a' név születése után 40 napra adatik, majd korábban, majd későbbben metéltetik környül, oda haza, a' hol az Imam némelly imádságokat mond a' tzerimonia alatt. A' hol ki telik, illenkor pompa, adakozás, ünnep, és vendégség gyakoroltatik a' Rokonság közt.

§. 13.

Szokások a' haldoklók, és halottak körül.

A' haldokló hanyatt fekszik jobb oldalával a' Mek-kai Kebeh felé, 's így kell el temettetnie is. A' Curannból elő olvastatik neki a' Hitvallás. A' szoba jó illatú gőzzel töltetik meg. Hasára egy kard tétetődik, tsontjai ki nyújtatnak, szemei be záratnak, álla, és szakálla fel köttetik. Sydir, és Hürd fűszerszám levélvel mosattatik meg a' test, azután kétszeres öltözetbe takartatik; ez, és a' koporsó által füstöltetik; a' halotti imádságnál, mellyet a' háziak, és Rokonok végeznek, jelen van az Imam, 's a' temetés a' halál után néhány órákra következik, sietve viszik azt Rokonai a' temetőbe. A' koporsót turbánnya ékesíti a' halottnak, és egy belűkkel tellyes terítő a' Curannból, melly Mekkában áldottatott meg.

A' ki nem Müsülman, nem szabad neki a' halottat késérni. A' temetés után le térdepel a' Imam a' sír mellett, és a' Telkinát el imádkozza. Holt testet a' Moschéba nem szabad vinni. A' temetők a' városon kívül mulató erdőhez hasonlítanak, hárs, szil, tölgy, és tziper fákkal be ültetve. A' sirok

halmok myrtus, ternyő, téli zöld 's a' t. bokrok-
kal zöldellenek. A' lejtős kő szál, melly a' gazda-
gabbak sírján finom márvány, egy turbánnyal pom-
páskodik. Az aszszonyi nem sir kövei hoszszú
hegyre emelkednek. A' nagy urak temetői körül
foglaltatnak marvánnyal almáriom formára. A' Tö-
rökök szentei temetői hasonlók nagy várokhöz.
Nagy házoknak, kivált az Ulemáknak, vannak föld
alatti boltjaik, mellyek familiájok temetésére szol-
gálnak. A' temető Kápolnák (Türbeh) a' tsászári
Moschék mellett; a' hová a' Tsászárok temetkez-
nek magok háza népével. Falaik portzellán dara-
bokkal, és arany betőkkel tzifrázttattak. A' lámpá-
sok minden éjjel égnek. Minden ilyen kápolnának
van 6—8 örje, és 10—15 öreg embere, kiknek kö-
telessége minden regvel a' Curant el mondani az
ott fekvők lelkiért. Sokan imádságaikat ezen ká-
polnában végzik, kivált a' 30 éjszakákon. Magok
a' Nagy Urak is (Tsászárok) meg jelennek azok-
ban titkon, és alamisnát osztanak. Senkit, a' ki
nem Muhamedan, nem szabad a' Muhamedanok te-
metőjébe temetni. A' holtakat nem szabad fel ás-
ni. A' kik a' hadban, rablók, dög, vér has, ten-
geri szélvész, vagy épület omlás által hálnak meg,
mártYROK, noha nem egy rangúak. A' kik Mek-
kában voltak, Hadschi (istenes, szentes) tziemet
nyernek.

§. 14.

A' Prédikállók a' Moschékban pénteken (Scheyk,
vagy Vaiz) ritkán szolnak könyv nélkül, és egyéb-
ről a' Hitágazatin, isteni szolgállaton, és erköltsi
tanításon kívül. Némellyek szabadon meg mond-
ják az igazat. Ollykor a' Tsászárs is jelen van.

§. 15.

A' hét szent éjszakák. (Leileh y-mübarekeh).
Ezek az Islamismus leg főbb titkai emlékezetére
rendeltettek; a' mellyekről valóban nem érdemes
szollani. A' Dervisek (Török Barátok) minden tsö-

törtökről péntekre, és vasárnapról hetfőre virradó éjszakát meg ünnepelnek.

§. 16.

Az ereklyék, mellyeket a' Törökök annyira tisztelnek, némelly maradéki Muhamednek, mellyek jobbára a' Szeraljban tartatnak u. m. annak zászlója; szakállá, fegyver darabjai, a' szemfedél annak koporsóján Medinában, és több ollyas tsekélységek.

§. 17.

A l a m i s n á l k o d á s.

A' szükölködők iránt igen bőkezűek a' Törökök; jeles a' többi közt a' husvéti alamisna, és áldozat, melly egy itze (Sa) rosból, lisztből, szőlőből, vagy két itze dátolyából, vagy árpából, áll, melly a' szegények közt el osztódik. Ezt pénzben is lehet adni. Ezen parantsolatot az egész nemzet szorosán meg tartja. A' husvéti áldozat, egy ürű, ökör, vagy teve le vágásában áll. Minden jó birtokú Muhamedan tartozik ezt az áldozatot tenni. Egy ökör, vagy teve áldozatyára 7 személy öszve állhat. Nagyok, és gazdagok több állatokat is vágatnak le. Minden házi gazda maga udvarában vágatja le az áldozati marhát, és a' Tsászár palotája beljében nagy pompa közt tellyesíti ezen kötelességet.

§. 18.

Istenes ajándékok, vagy alkotmányok, (Walf), a' szegények ápolyíttására, vagy közönséges hasznóra. p. o. közönséges vendég fogadók, Temető helyek, ugró, és húzó kutak, szántó földek, és minden nemű ingó, és ingatlan jószágok.

§. 19.

A' M o s c h é k.

A' Muhamedani isteni szolgálatt igen egyrétű, úgy Moschéjok belseje is. Az Imamok, és egyéb

vallásbeli szolgák soha nem hordoznak papi ruhát. Isteni szolgálatjok üdején nagy tsendesség uralkodik a' Moschéban. A' tsászári Moschék tsak külső pompa által különböznek a' többiektől. Belső ékeségek kis ezüst lámpásokból, és mesterséges loggó gyartya tartókból áll, mellyek körös körül tserép lámpásokkal, és Strutz tojásokkal meg vannak rakva, 's mellyeken némelly aranyos verseket olvasni lehet a' Curánból. A' falakon tsak táblákat, és fel írásokat szemlélni; neveit t. i. illik az Istennek (Allah) Muhamednek, 4 első Kalifáknak. 's a' t. Minden Minden kép el van tiltva. Fő részei a' Moschénak: 1) az Oltár, egy vak ablak a' hátulsó részen, melly Mekkának föld le írási fekvésére mutat. 2) A' Müezzinnek folyosója az Oltár bal részén. 3) a' predikáló szék a' jobb részen. A' tsászáriakban jobb részen is van egy folyosó, ha t. i. jussok van pénteken, és a' Beyram ünnepén könyörgést tartani, mellyet a' Khatib pap tart. Tsak éjjel gyűjtják meg a' lámpásokat, és gyertyákat az oltárnál. Tsak szönyegekben, és madrátzokon ülnek, és kaptzában mennek be, lábbelieket az ajtó előtt hagyván. Az Imam elől áll az Oltárnál az isteni szolgálat alatt, és a' nép egyenes rendben áll utánna. Tsak bizonyos korú aszszonyoknak szabad a' férfiak gyülekeibe menni; hanem van különös folyosójok rostállal. A' moschék tornyai (Minaret) kitsinek, oszlop formára; az ajtó mindég Mekka felé van; a' nagy moschéken több ilyen tornyok vannak. Tetejek tsútsos süveg formára végződik, ólommal fedve, fellül a' fél holdal, mellynek tsiga forma egymásba fonyodó kettős vége az Isten nevét zárja magába. Hajdon minden Muhamedani Templom Messdschid (metset) nevet viselt; utóbb a' derékebbek Dscheami-y-Messdschid; végre mellyeket Fejedelmek építettek, Dschemai-y-Selatin, nevet nyertek. Metsetek most, úgy szólván, tsak nyílt kápolnák, kivált a' kül városokon, és falukon. Illyent Konstantinápoly kül városaiban 500 olvasni. A' Moschék igen gazdagok, és sok szegényeket táplálnak.

§. 20.

Az épületek a' Moschék körül: 1) az Imaretheik, vagy ebédlő házak, az oskolások, és némelly szegények számára, a' kik itt kenyeret, és két ételt kapnak zöldségből, és ürü húsból, a' szegények e' mellett 2—10 Aspert. 2) a' Betegházok, a' hol 150—500 Betegek ápolyíttatnak. Némellyekben keresztények is fel vétetnek. Ágy helett Zofák vannak a' fal, és oszlopok körül. Tsak ételt nyernek a' betegek orvosság nélkül. Az aszszonyok különös ispotályban vannak. A' bolondok ispotálja, a' hová a' Porta Fermánja nélkül senki fel nem vétetődik. 4) a' köz oskolák, (Mekteb) minden gyermekeknek nyitva állanak; tanulhatnak olvasni, írni, Religiót, és a' Török nyelv első rendszabásit. Bizonyos számúak a' Mosché jövedelmiből tápláltatnak. 5) a' Collegiumok (Medresseh) a' hol a' Gramatica, Syntaxis, Logica, erköltsi, és ékessen szollási, isteni, tudományok, böltselkedés, törvény, Curann, és Mahomet szóval való 10 parantsolatja taníttatik. A' Curan magyarázatja mellett még azt is tanulják, mi képen kellessék minden szót ki mondani abban. Az Imádság, és éneklés módja különös tudományi ág. Némelly tanulók a' Persiai vers szerzésre, de az orvosi, természeti, tsillag visgállói, mekkora mérési, föld le irási, és kül rendi tudományokra kevesen adják magokat, mivel ezek tsak mellék esmereteknek tartatnak, 's az Ország arra nem sokat ügyell.

§. 21:

A' K ö n y v t á r o k.

Tsak magában Konstantinopolyban 36 van. 1000—5000 kötetekkel. Mind kéz írások, szép formákban, zöld, veres, fekete bőrkötésben, és hüvelyben, tzime a' metszésen, és hüvelyen van.

Többnyire hasonlók a' mi könyvtárainkhoz. Szabad be menni mindennap, keddet, és pénteket

ki vévén, és az egész könyvet le írni, de ki nem adódik könyv a' házból. Sok egyeseknek is van könyvtárok, mellyet jobbára holtok után köz tároknak szoktak hadni. Sokan a' könyv, és kézi írományi le írásokból élnek. A' könyváros, és áruló bolt számos Konstantinopolyban, a' hol is egy könyv nyomtató van 1784-től fogva.

§. 22.

Vannak Török Barátok is, ezek két félek. A' Bektaschik klastromokban, (Tekes) együtt élnek, a' honnét mulatság üdején ki mehetnek. A' másik félieknek nints bizonyos lakása, hanem mint Országkerülők ide 's tova kóbolyognak dologtalanul.

II. S z a k a s z.

A' kül Rendi alkotmány.

§. 1.

Termete, és erköltsi vonata az
Osmannoknak.

Termetek izmos, és erős, ámbár képek valamennyire széles, még is jó formán rendes. Igen vastag szempillájok szemek fejezését, és tűzét gyengíti. Orrok, és nyakok vastag, 's hajok barna. Konstantinápolyon kívül, 's ott is tsak a' Nagyobb házokban, esmeretlenek a' míveltebb erköltsi szokások az Osmannoknál. Átaljában az Osman komoly, és mortz, és könnyen bosszúságra ingereltetik. A' dagályt minden Rendsben eszre vehetni. A' tunyaság fő vonat az Osmannok nagy része rajzolatjában, a' mi nem tsuda, ha azok élete, és gondolkozása módját meg gondoljok. A' főbb Rangu' aszszonyoktól meg bivántatik, hogy jó és tiszta ki mondása legyen, értelmesen írjon, tűzni, énekelni, tántzolni tudjon. Nem lehet ezeknek átaljában a' józan ítéletet, okos viseletet, senge érzeményt meg tagadni.

Vitézi bátorságok, és nemeskevély álhatatosságok a szenvedésben betset szerez nekik. Ruhájok, melly esmeretes, egy forma a férfiakéval, a szemfátyolt ki vévén. A fő Rendüeké jobbára a leg gazdagabb indiai, és kaschemiri szerekből van. Tsak az Osmaneknek szabad világos színt hordozni. A Muhamed maradéki különböztetik meg magokat zöld turbánnyok által; a többi egy darab mosolinnal tekeri által fejét.

S. 2.

Életek módja, lakások, és szokásaik.

Kenyerek közönségesen kukoritzából van, kedves ételek a ris'kása, és ürü hús. Bort nem szabad inniok. Látogatóban a sok illatos fűszerszámok mellett egy bizonyos részegítő édes italt is tesznek fel. Egyébb ként a mákmézga (Opium) nem ritka italok, és ollykor bele is hálnak. A dögön kívül kevés betegség uralkodik köztök. A Seraljba, és nagy Urak házába nem egy könnyen hat be a dög. A zofák minden házi hűtoraik az Osmanoknak, mellyek sokszor igen betsesek, nappal székeknek, éjjel ágyoknak szolgálnak. Sokszor tsak szönyegen, vagy madrázton ülnek keresztbe tett lábokkal. Kevés fejér ruhával élnek, 's ruhájokat, éjjel nappal viselvén, le nem vetik, miglen az el nem kopik; innét a sok féreg. Még a betegek se vetkeznek le. Némelly lakások igen fényesek, mellyekben gyöny házzal ki rakott fát, Chinai, és Japáni portzellánt, arany, és ezüst edényt, 's finom lábszönyegeket találni. A Seralj szobái majd mind a leg finomabb persiai szönyegekkal rakattak ki. A köszöntés a Rang minősége szerint különbbféle. Jobb kezeket szívekre teszik, azután ajakokig emelik, tovább homlokokra viszik, 's végre magokat mélyen meg hajtják, jobb kezeket a föld felé lóggatván. Gyermekek a ruhát tsokolják, vagy, ha meg engedtetik, a kezet. Soha a Muhamedan kisebb, vagy idegen előtt fel nem kell; inkább egy mellék szobába vezetteti azt,

mellyben ő későbbben meg jelenik. A' szakált, melly nagyon betsültetik, ki vévén, minden haját le metszenek. A' vendégségben a' házi gazda elsöben ki ad mindeniknek, azután eszik, a' nélkül hogy vendégjeire vigyázna. Az alatt vánkokson ülnek. A' mellett, hogy tehetetlen nyúgodalomban a' füstölgő pipával a' zöld pásiton ülnek, vagy sínorra vontt lépésekkel spanyoli komolyságban sétálva egymással beszélgetnek, még az úgy nevezett Musahibek (tsevegők, vagy bolondoskodók) által is mulattatják magokat. Leg inkább a' Ramazanni hoszszú estvéken, mulatják őket a' magán társaságokban, vagy kávéházokban a' Meddhek (meséllők). A' Chinai szemfényvesztő játék majd mindég igen erköltstelen képzelet, és jobbára a' házokban adatik. Tántzosokat leg inkább Galata, a' Konstantinopoli külváros kortsmáiban találni. Bajvivókat, kardal, és paissal fel fegyverkezve a' menyegzőknél, és környül metéltésnél látni. Ezeken kívül szokásbau van: a' birkózás meg kentt testtel, az Ischerid (bot) hányás, és kő hajgállás, és lóvagló gyakorlás.

§. 3.

A' H á z o s s á g.

Törvényne az Osmannak három féle képen enged feleséget venni; házasság, fogadás, és vásárlás által. A' muhamedani aszszonyi nem jobbára igen be vonottan él, és soha künn szem fedél, és formáját el takaró ruha nélkül meg nem jelenik. Férjén, és közeli rokonin kívül, a' kiknek ollykor szabad őket a' Haremben meg látogatni, soha azokat Muhamedan fel fedett artzával nem láthatja. A' házasulandó soha jegyesét nem láthatja, 's nem esmerheti, másoknak szavára kell mennie, a' kik azt le rajzolják. Meg alkudván a' házasulandók szülei egymásközt, a' völegény meg határozza a' Moringot. Mindent fel írnak, a' mit a' menyaszszony magával visz; mert azt, ha el válnának valaha, mind vissza kell adni. Ha gyermek nélkül meg hal, egy részét adja

viszsa attyafiainak. Ez meg lévén a' Leány attja, vagy Atjafia meg jelenik a' Cadynál (Bíró), az alkú alá írása, és írásba adott házassági szabadság végett. A' menyegzőt az Osmannoknak tsak pénteken, a' keresztényeknek vasárnap, a' 'Sidóknak szombaton szabad tartani. El halgatván több nevetséges, és nem erköltsi épületre szolgáló, 's talám olykor tsak költött, vagy a' babonás tudatlan por népnél szokott környül állásokat, a' sikeresebb tüneményekről emlékezünk. A' menyegző napján a' menyaszszony minden ki telhető drága öltözetben jelenik meg, fénylik rajta a' sok drága kő, igaz gyöngy, és arany pénz, mellyet sokszor Rokoni költsön vesznek, artzája feje, piros, és kék festékekkel rajzoltatik, szemöldöké feketével. Némelly vidékeken kezeit feketére, körmeit sárgára, vagy feketére, és lábait narants színűre festik, és a' tej borítúkról hától le lógó paszománt alá virágokat, gyöngyöket, drága köveket, és arany pénzeket aggatnak. Így fel tzifrázva egy magos székre ültetik azt, a' hol tsendesen ül, szemeit be hunyván, vagy a' földre szegezvén, miglen egy sereg hivatalos aszszony meg jelenik, melly alatt tántzolnak, énekelnek, és musikálnak. A' hadi musika igen lármás; de a' házi szelid, és jobbára somorú hangzatú, de kellemetes, és mindég egy hangú. Estve későn meg jelennek a' menyaszszony házában a' völegény atjafiai fáklákkal, és musikával, hogy azt haza vezessék, a' ki is harátnéjinak, és Rokonnéinak társaságában útnak indul, a' férfiak hátra maradván. Meg érkezvén a' völegény házához drága fűszerszám illatokkal füstöltetik meg, 's maga marad a' maga, és mátkája Rokonival egy szobában, egy magos széken ülven. Addig a' völegény egy más szobában tartózkodik attjafiaival, és hivatalos legény társaival, kik őtet füstölik, és a' leg szebb ruháit elő készítik, menyegzős dallokat énekelvén. Ezután a' férfiak musikával ki mennek a' szobából, és a' Moschéba indulnak, imádságaikat el végezvén, a' völegényt háza kapuáig vissza kísérik; innét tsak Rokoni mennek be vele; a' kinek is az Atja,

vagy éltes Rokona a' menyaszszonynak, ezt elejbe vezeti; azután következik a' vatsora, mellyen tsak a' völegény van jelen egy két Rokonával; a' menyaszszony utóbb vátsoráz. Másnap a' hivatalos aszszony tsoport a' leg nagyobb pompában jelenik meg, az új házások köszöntésére, 's egész nap vigadnak; a' menyaszszony ezen napon mindég igen bé vonott helyheztesben kell maradni, mélyen halgatni, és szemeit a' földre fordítván, és tsendesen a' zofán ülni; körülötte a' többi aszszonyok vigadván. A' Tsászár nem szokott házosodni, hanem annyi rab szolgánékat tart, a' mennyit akar. 7 ezek közül az ő válosztottai, a' kiknek sokszor nagy bé folytatjok van a' köz dolgokra. Ezek Kadeun, vagy Cadinnak neveztetnek. A' ház mellyben a' Rabszolgánék laknak gyermekeikkel együt Haremnek hívatatnak. Ha egy Rabszolgáné ferfiú gyermeket szül, Hasseki nevet nyer, tulajdon házat, és Rabszolgánékat kap, nagy Rangra jut, és különös tisztelettel bánnak vele. Nagy szabadsággal bír a' Harembe, és be mehet a' Sultánhoz, mikor akar. Ha meg hal fija, ismét a' Cadinnak rangjába jut, és az ő Seraljba vezetetik. Némelly Rabszolgánék Odalikeknek neveztetnek az Odától. (Szoba neve). Ha egy ilyen Cadinn lesz, a' Sultán mindég egyet a' 7 közül az ő Seraljba küld. Tsak született Hertzegnek (Sultán leányai) neveztetnek Sultánnéknak, 's az Uralkodónak Anya Valide Sultane nevet hordoz. A' Harem belső állapotjáról semmi bizonyosat (a' meséken kívül) nem tudni, egyébb hogy ott a' kevélység; féltés, és gyűlölség uralkodik a' Rab szolgánék közt, a' hol valódi szeretetnek helye nem lehet. Tsak ez az egy is gyalázatosná teszi nem tsak az Isten, hanem a' józan ész előtt is az Osmannok alkotmányának rendtelenségét, mellyből annyira természeti, és erkölcsi rosz következik. A' Kiszlar Agha fője a' fekete herélteknek, a' kik a' Haremet őrzik. Fő ellátója az a' tsászári Moschéknak is, és istenes alkotmányoknak. Nagy jövedelmei vannak; nagy kegye-

lemben áll a' Sultánnál, 's ahoz többször be mehet. A' Khasne Vekili a' második heréltt a' Seraljban, (melly a' Tsászar lakása, és Ország Tisztsegei szállása) a' távol lévő Kiszlar Agha tisztségét ő viseli, és a' Tsászári belső kintsnek ő viseli gondját. A' fejer herélttek szolgálattjokat a' Haremen kívül teszik a' Nagy Urnál. A' Seralj kapuít őrzik, vigyáznak a' Tsászári Nemes ifjakra, 's tanítják azokat. Perában ifjak tartatnak az Ország költségén kiket Ichoglanoknak neveznek. Tárgyak a' Tsászári szolgálat, és fő tisztségek. Tanítójik Kockin nevet viselnek, a' kik azokat a' Török, Arabs, Persa nyelvekben, írásban, és Curannban oktatják. A' melly ifjak vetetnek, vagy külömbféle helyekről jönnek, lesznek az Adschem Oglanok, a' Seralj tsekélyebb tisztjei: t. i. ajtón állók, fa vágók, szakátsok, víz-hordók. Ritkán vétetnek ide a' Muhamedánok fiai. A' Seralj kertjeiben a' kertészek fője Bostandschi Paschi. Ezen kertészek kül rendi tisztiek is (chatzérok) a' fő város, és tsatorna környékében egész a' fekete tenger torkolatjáig. A' Capidschi-Paschi a' Tsászári külső kapú őrzők feje. Ez mintegy Ramarás is, és olykor valamelly tartománynak Basája.

Több gazdag Osmanoknak van Haremje, de inkább szoktak egy törvényes házas társsal élni; a' haremi Rabb szolgánék tsak többnyire szolgállók. Tsak lássuk egy esetben a' szerentsétlenségeknek a' Haremi istentelenségéből származó következéseit: Hogy a' gyermeki kor meg gátoltassék a' Kormánytól, ama kegyetlen törvény hozatott, hogy a' mellék lineából származó Hertzegek mind el zárottassanak örökre, és mind annyi férfi, és leány gyermekek, mellyek ezen Hertzegektől fogoly sorsokban születnek, halálra ítéltessenek. Ezen törvény még a' született Hertzeg aszszonyok férfi gyermekeikre is ki terjesztetik, kik közönségesen tsak Vezéreknek, és 3 ló farkú Basáknak adatnak hűvesül. A' bé zártt mellék lineai Hertzegeknek néhány Rabszolgánék adatnak Haremjebbe, a' kik-

nek különbbféle italok adatnak, hogy magtalanok legyenek. Ha még is szülnek, a' gyermeket azonnal meg kell ölni. A' bábának életele vesztesége alatt meg van ez parantsolva, de ez nem akarja kezét a' hertzegei vérral szennyíteni, hanem a' gyermeket ápoly nélkül hadja. Minden Tsászár el fogadja fel emeltetésekor ezen irtóztató törvényt, hogy gyermekeiknek bátorságossá tegyék a' thronust, hogy a' vetelkedések, mellyek az Országlás elején az egyenes, és mellék lineai Hertzegek közt támodtak, el távoztassanak; hogy az Ország ezen sok Hertzegek rangjokhoz illendő el tartása terhétől meg szabaduljon. Vallyon nem volna é jobb a' tsupa józan ész itéllő széke előtt is hetsületes házasságra lépni, és a' Keresztény Uradalmak példái szerént a' Kormányi következést bizonyos határokba el rendelni, mint ilyen az Isten, és természet törvénye ellen való égbé kiválto vétkekkel az emberiséget gyalázní?

§. 4.

Az Ország fő Tisztjei.

1) A' Nagy Vezir (Vezir - Azem) 5 ló farkú Basa, a' ki a' leg főbb Országi hatalmat képeli, 's a' kinél az Ország Tanátsta (Diván) öszve gyül. Némmellykor a' Nagy Sultán is meg jelenik annál el takartt rostélyon által. Tzime: ő Magassága. Ha jelen nints, a' Kaimekam viseli személyét. 2) A' Mufti, (fő Pap). 3) A' Defterdar, Nagy Kintstárnok. 4) A' Nisandschi Basa, (Nagy pelsét őrző). 5) A' Kapudan Basa, Nagy Admiralis. 6) A' Reisz Effendi; a' ki kisebb külső dolgokat el lát. 7) A' Teskierchdschi Basa, első Titoknok, ok levél tárnok, és Cancellaria kormányzó. 8) Az Istambul Effendi, a' fő város Kormányosa; és kül rendi Minister. Ezen Divánon kívül van még egy 12 -ből álló Collegium, a' Nagy Vezér, és Mufti előlülése alatt. Minden sikeres Országi dolgokban tanátsúl vétetik, és ez által adatik ki minden Kormányi végzés. A' fő Tiszteket maga a' Tsászár nevezi ki, és öntetszése szerént meg

ületi, 's vagyonokat be huzza, mivel Országi Tisztjeinek természetes örököse. Sokszor veszedelmesek a' Nagyok a' Tsászárnak, és sokszor le tették azt. A' Dragomanok (Tolmátsok) többnyire Görögök.

§. 5.

Az Igazság szolgálata.

A' fő itéllő széket a' két Rumeliai, és Anatoliai Nagy Bírák (Cadi-Leskier), a' fő város fő Bírája, és Ülemák teszik. Ezen itéllő szék alatt állanak a' Cadik. Az Igasság ki szolgáltatásáról a' Törököknél az utazók külömbféle képen beszélnek, azért bizonyosat arról nem mondhatni. Az bizonyos, hogy a' pernek hama vége van Prokátor nélkül, és a' költséget az fizeti, a' ki nyer. Konstantinápoly-nak minden fertályában van itéllő szék (Mehkeme) mellyben egy Cadi Naibjával minden oráján a' napnak meg halgatja a' panaszokat. Halállal többnyire csak Osmanni napszámosok, keresztények, vagy 'Sidók ember ölésért szoktak nyilvánságosan büntetődni. Az ilyen a' Portához vezetetik, és ott meg halja itéletét. A' bűnösnek kezei hátra köttetnek, 's a' hohér azt szorossan tartja övénel fogva. Az Osmannak le vágott feje előre hajtott karjára tetetik, a' nem Mahometánnak a' hátra hajtottra. Az ilyen vesztés az Osmannoknál nem szégyen, inkább ellenkező. A' le fejezett neve, sött halala módja is temető kövére faragtatik. A' Nagy Úrhoz teendő folyamodás az égő gyékény által történik. A' midőn a' Tsászár valamelly Moschéba megy, az uton várja az esedező azt egy darabb égő gyékénnyel fején, és esedező írását fel tartja, mellyet egy a' Tsászárt késérő Tiszt el vész, egy bőr zatskóba tesz.

§. 6.

A' F i n a n t z i a.

A' köz költségekre van a' Miri, es a' Hazné a' Sultán tulajdon kintse. A' Moschéknak is meg van

magok különös kintse, de ez, valamint mind a' mit a' Sultánok be szereznek, egyházi költségre, vagy ha a' nemzet rendkívüli szükségre jutna, annak segedelmére, alkalmaztatik; ez az emlétett Wakf (fogadási, ajándéki, alamisnai adomány) forrásiból is szaporodik. A' kintstár szaporítására szolgál a' Harats (fej adó). A' nem Muhamedan esztendőnként 6 piasztert fizet fejétől. Ide járolnak a' bé huzott jószágok, a' föld adó; a' nem keresztények adója személyes jussaiktól, és ingó birtokaiktól; a' kereskedési, vámi, és oltalmi tartományok adója, a' bányák. 's a' t.

§. 7.

Némelly ágai az Európai Osmannok kézi miveinek igen hasznos helyheztetésben virágoznak, kivált pamut, szőr, és egyéb finom szerekből. A' kereskedés jobbára a' Görögök, 'Sidók, Ürmények, és Arnautok kezeiben van. Ki hordalik: marha, nyers bőr, gyapjó, gabona, bor, dohány, fa olaj, déli gyümölcsök, pamut fonál, selyemszer, teveszőr, szőnyeg, finom bőr nemek, gyánta mézga 's a' t. Be vitetik: gyolts, gyapjú, selyem, szőrös bőr, üveg, pompa, értz, és egyébbb fabrika portéka, 'seb óra, Canariai veréb, 's más egyéb Kalmár portékák. Európában szekér helett lovakkal, vagy tevékkel élnek. A' hamarkövetek, a' kik tatár kalpagjokról Tatároknak neveztetnek, a' közönséges posta helett vannak. Európában jó postaházokat lelmi.

§. 8.

A' Mekkei Bútsú járás, mellyről már emlékeztünk, és a' mellyre kiki köteleztetik életében, ha tsak attól a' Mufti fel nem oldozza. Minden sorsú embernek meg van annál maga haszna. A' katonának ezen úton kettős bére van, a' gazdag mentében mesés történetekkel mulattatik, és a' kereskedőnek jó vásárja van az egész szarándokságban. Sehol sem kell se vámot, se más adót fizetni. A' szegény gazdagon el láttatik a' közönséges költségből.

Esztendőnként 300,000 ember találtatik ezen Karavánnál. (Kervana).

Leg gazdagabb a' Karavánok közt a' Kahiróji, ez a' Nagy Urtól a' leg drágább ajándékokat, és pénzeket viszi magával, mellyek négy darabból állanak, és a' mellyeket az maga számadására készítet Kajróba; mellyekhez még 200 zatskót (66,666 for.) kénéz pénzben oda tesz; el küldi ezen fellül a' Furre-Süree Eminy által a' szokott esztendei Templom pénzeket Mekkába, az ottani Scherifnek egy drága ruhát, egy késérő levelet a' bütsúok bátorságára, és más külömbbféle dolgokat, mellyek a' bütsúra tárgyaznak; 's végre a' Scherif fíjainak, testvéreinek, és leg közelebbi rokoninak 15.000 aranyot kéz pénzben.

A' kézi mesterségek, és fabrikák nem nagy divatban vannak a' sok drága termési szerekhez képest, mellyeket ezen tartományok hoznak. Posztó, pamut, selyem, bőr, üveg, és nyereg szerek a' leg közönségesebb készítmények. A' Török szorgalmat a' 4 fő nemzet kezében a' következő rajzolattal lehet festeni: a' Török üveges, lágy irhás, vasműves, könyvkötő, réz metsző, kötéljártó, nyerges, asztalos, fog orvos, festő, és paplanyos. A' Görög, szőrös bőr, és dohányárús, bor, és szesz mérő. Az Ürmény arany műves, és drága kő áros. A' 'Sidó al alkús, és szemfényvesztő játékos. A' Török, és Görög kávések, és musika szer tsinállók. A' Török, és Ürmény, molnárok, Sütők, asztalosok, vargák, esztergálosok, lakatosok, réz, és fegyver művesek, márvány faragók, és víz hordók. A' Török, és 'Sidó: Selyem fonyók, patikások, és Serbetáru-lók. A' Görög, és Ürmény építő mesterek, és festők. Ürmény, és 'Sidó mind a' 4 Nemzetből: halászok, fuarosok, dohány, és drágaság árulók, orvosok, és seborvosok.

I t e r e s k e d é s.

Ez igen nagy mind vízen, mind Szárazon, mindenféle termesekkel. Ez előtt az többnyire a'

Görögök kezében állott. Most ugyan meg fog ritkúlni ama nagy nyereség, mellyet a' fekete tengeren szedtek az idegen hajóktól, minek utánna az 1829. 14. Sept. Békesség kötésnek, az Orosz, és Török Birodalom közt, egyik fő tikkelye az, hogy a' kereskedés a' fekete tengeren, melly eddig a' Török kézben volt, minden Nemzeteknek szabad legyen. Fő kereskedő helyek, és rév-partok: Konstantinápoly, Thessalonica, Warna, Skutari, Durazzo, Nápoli di Romania, Sophia, Drinapoly, Canea, Bukarest, Belgrád, Rustschuk, Smyrna 's a' t.

III. S z a k a s z.

K o r m á n y.

Magán Uralkodó. A' Tsászár, a' ki Sultán vagy Nagy Ur nevet is visel, tulajdon tetszése szerint parantsol, uralkodik. A' Törvény könyv mind a' vallásra, mind a' világi kormányra nézve, a' Korán, vagy is Mahomet könyve. Az Osmanni Tsászár a' Mahomet kardjával övedztetik fel koronázás helett. Méltósága örökös a' férfiúi ágban. A' tzime-re az Országnak: zöld pais egy nevelkedő ezüst holddal. Udvara fényes, fő Portának hivattatik. A' sok udvari Lakos száma reá megy 10,000 személyre. Az udvari tisztok Aga, és Bascha nevek alatt esmeretesek. III Selim Sultán 1799 a' külső Hatalmasságok jobbágyai érdeme jutalmazására a' fél hold Rendjét állította 3 rangban, és ezen kívül egy érdem pénzt tisztelet jeléül.

A' fő kormányi Tiszt a' Vezír-Azem, v. Nagy Vezír, 5 ló farkú Basa; ő nála gyülekezik öszve a' Diván, (Ország Tanátstsa) mellynek fő tagjai: a' Riaja-Beg, (Belső Minister) Reis-Effendi, (Külső Minister) Tschaus Basi (fő Marsal) Defterdar Kapussi, (kints tárnok) Kapudan Basa, (fő Admiralis) Spahilar Aga, a' Scheikhal-Islam, v. Mufti. 's a' t. A' Bírák, a' kisebb dolgokban a' nagyobb városokon Molla, a' kisebb helyeken Kadi nevet viselnek. A'

nagyobb községekben több Agák végzik a' pert. A' tartományokban fő kormányosok a' Basák. A' Görögök magok Proëstiscik, a' 'Sidók a' Rabbinek alatt állanak. Több tartományoknak tulajdon Kormányok van, a' mellyekről annak helyén emlékezni fogunk. A' mostani Nagy Sultán, v. Nagy Ur, II. Mahmud, igen sok változásokat tett a' Kormány dolgában. A' Jantsárok nemzetségét, a' kiknek kezében volt nem csak a' leg sikeresebb hatalom, hanem még a' Tsászár le tétéle, és élete is, egészen el törülte 1828. A' hadi sereget Európai lábra állította; a' ruházatban, és vallási szokásokban az üdökhöz szabott jobbításokat szerzett, és a' lelki műveletre a' durva Nemzetnek útát nyitott. A' Török Birodalom jövedelmét, és hadi erejét, nehéz volna meg határozni, mivel az bizonytalan, és önkényétől függ a' Sultánnak. A' Basáknak is tartományaikban hadi népekkel együtt magokat magoknak kell el tartani, 's a' midön a' szükség magával hozza, közönségesen fel kell az Ország népének kellni. Tsak nem minden város sántzokkal van körül véve, és minden határok, tenger szükek, és öblök bástyás várokkal meg erősítve. A' nevezetesebb várok: Belgrád, Vidin, Jerköki, Ibrahim, Wárna, Silistria, Candia, Anaboli, Nisa. 's a' t. A' tengeri hadi erő, olly nagy Birodalomhoz képest, tsekély, leg inkább mivel most a' Görögök magokat a' Török Birodalomtól el szakasztották. Hajo építők vannak: Metelinoban, Stanchioban, Sinopeben, és Konstantinápolyban.

A' Törökök általjában szép természetűek, tsínosok, józanok: a' tudományokra nem nagyon hajlandók. III Achmet meg engedett Konstantinápolyban két könyv-nyomatatót, egyet a' Törökök, 's az Arabok számára, másikat a' görögökére, Latánokéra. A' Törökök igen alamisnálkodók, és ispotályaik feleséges épületek. Tartoznak éltekben egyszer Mekkába utazni, (Arabiába) a' hol Mahomet született. A' Mufti a' rangos személyeket fel oldozhatja ezen kötelességtől, úgy hogy magok helett mást küldje-

nek, és alamisnát oszszanak. Ollykor 150 ezer embert is látni egy tsapatban oda utazni, mellyet Caravanak hínnak, kiknek a' Nagy Úr úti vezért szokott adni. Egyébbként a' Töröknek hideg vérüségét még a' multságban is eszre vehetni. Leg nagyobb gyönyörüsége tsak nem egy szép szönyegen, vagy a' nagy melegben egy folyó víz mellett feküdni, és Syriai dohányt füstölegtetni. Opiummal kevertt itallal magoknak a' kief nevű kellemetes andalodást szerzik, melly őket a' leg ragadóbb képzeletekbe meríti, de ha a' dosis nagy, a' kellemek helett vadony dühösségbe zavarja az elmét. A' házok jobbra tsekély diszt mutatnak, a' házi bútor többnyire a' szönyegben, mellyel a' padlat terítettik, és egy alaton Zofában áll. A' bor ital, és szerentse játék meg van tiltva. Gyakran fürdenek. Az Európai Törökök izmosok; őszinték, és igen emberségesek egymás közt, de a' Keresztények eránt durvák.

IV. S z a k a s z.

F e l o s z t á s a.

Európai Török Ország magába foglalja: 1) a' közbe vetetlen tartományokat (Rum-Ili, Rumilia, Romania): Bolgáriát, Serbiát, Bosniát, Croatiával, és Dalmátziával, Görög Országot, vagy is Macedoniát, Albaniát, Thessaliát, Livadiát, Moreát, a' szigeteket, és oltalom fejedelemségeket: Moldvát, és Walachiát (Oláh Országot). Ezen közönséges felosztása mindazon által a' közbe vetetlen tartományoknak magában az Országban esmeretlen; itt tsak a' két fő várost, és 5 Ejaletket (tartományokat) Rumili, Bosna, Morah, Dschesair, Kirid, és az oltalom Fejedelemségeket esmerik.

J e g y z é s.

A' szigeti tartomány, a' partos folytában, melly Thratziát, Macedoniát, és egy részét a' régi Gretziának foglalja magába, (Cyprust, és Cretát ki vévén)

az Archipelagus szigeteivel, és Anatólis külömbbféle vidékeivel, 1475 □ m. 1,620,000 lak. Azután Morea (Peloponnesus) 402 □ m. 340,000 lak. a' 1821 - ben fel keltek a' Török ellen, és magokat szabadságba tévén, új Görög Országot igyekeztek emelni, melyet 3 tartományra osztottak: Gerusia, Areios Pagos, és Peloponnesus; a' negyedik tartományt a' szigetek formálják. Magok Tanátsa meg van az Elölülölvel, és még a' dolog végére nem járt. 'S mivel függetlenségek a' külső Hatalmaktól még el nem esmertetett, mi azokat Török Birodalomban hadjuk régi helyeken.

Európai Török Ország.

A' Török Birodalom fő városa.

Konstantinopolis.

Konstantinopel (az az Konstantin - városa) hajdon Bizantzium, törökül: Stambul; az egész Török Birodalom fő városa, és a' Török Tsászárnak Lakhelye; mellyre olly kívántson fordulnak jelen lévő éveinkben Európának minden szemei sorsa ki mentele homálya végett, fekszik a' 41° éjsz. szél. és 29° kel. hossz. egy emeleten, melly egy folytató dombja a' körül fekvő hegy lántznak, melly hosszszas terjedtbe mint egy azt a' fekete tengerből. a' Propontisból, és Bosforusból ki tüntetvén, Haemust Rodopevel kaptsolja; valamennyi föld irók észre vételei szerint az emelet, mellyen a' város fekszik, ejszák felé hirtelen nevelkedik a' rév part eránt, a' honnét által ellenébe dél felé sajdétlanul laposódván a' Propontis eránt, három negyed részéből a' házaknak bájoló kilátás esik ezen tengerre. Néhány öblök, valamennyire szélesek, és az eső víztől formáltattak, 's a' mellyek feneke a' forrás viz tartalékjára szolgál, osztyák el egyenetlen alapát, a' honnét a' város két dombokon fekszik, 's így némelly természeti hasonlatossága van a' régi Romával. Ezen hal-

mok, a' kevély Tsászári metsetek, melly a' magosabb pontjain állanak ezen fokosnak, meg mérhetetlen kúpaikkal, magos tornyokkal körül véve; a' házak külömbféle színekkel festve, kertekkel, a' hol tzipressus, mirtus, és egyéb szünetlen zöldelő fák emelkednek, mind annyi épületek kör - nézszín formára osztott pompája, tekintete a' révpárnak, melly a' számos nagy gallyákkal, és az azt keresztül barázdálló sajkákkal, mintegy szünetlen elevenítetik, és végre távoli szemlélete a' felséges tenyészet virágzó vidékinek, mind ez egy pillantatba a' szemnek leg szebb játék színt, és leg gyönyörűségesebb kellem tárgyát fejt, a' millyent tsak képzelhet magának a' teremtett elme. Azomba természeti pillantata ezen városnak nagyon meg egyez a' meg mérhetetlen Ottomanni Birodalom erköltsi tekintetével, ha ki annak egyikébe, vagy másikába béhat. Az idegen meg döbbenvén ezen Úradalom szörnyű ki terjedésétől, 's annak dütsősége fényétől, azt hiszi, hogy magát egyikébe leli a' leg gazdagabb, és hatalmasabb Birodalmaknak Európában. De lassanként oda bellyebb hatván egyebet nem vesz észre a' gyengeségnél, rendetlenségnél, kormánytalan állapotnál, és az omladati változásoknál. Még maga bája is Konstantinopol tekintetének homályba készül. Kedve az utasnak érzi magát szorongattatni, bús, és szomorú érzékenységeklől satoltatni, a' midőn, minek utánna ezen fő városnak ketsegtező külsejét, melly a' természettől a' városok királynéjának látzik alkotva lenni, tsudálva szemlélte, abba bé menvén, egyebet nem lát, mint szűk, szegletes, szemetes, silányan alapolt uttzákat; fábol, vályogbol, és agyagból épült házakat; szemfényvesztő tetőkkel fedve, 's végre egy nagy sokaságú népet, mellynek komoly, vagy nyughatatlan artzáján a' fel fuvalkodást, vagy félékenységet olvashatni, igen ritkán tűnvén szembe ama víg elevensége, és kellemetes tekintete a' boldog, és meg elégedett nemzeteknek. Konstantinopol, két egy arányas domb lántzok közt helyheztelve a' Bosforus tsatorná-

ja deli széle által ellenébe, mellyek annak védelmére mint egy természetes gátot vonnak a' szél erőszakja, és vizek rohanatja ellen, kettős hasznával szerenséltetik a' szüntelen újjuló, és hűvesedő levegőnek; 's a' több számú folyó vizeknek, mellyek a' rév-part körül a' Marmora tengerbe szakadnak. A' város határin nem látni posványost. Eg alja elég mérsékelt, a' hideg soha fellül nem halladja az 5 grádust a' zeruson alól; se a' meleg 26-kát a' Reaumur szerint. Egyátaljába számaltatnak esztendő által 64 esős. 5 havas, 5 ködös, 15 szélvész, 20 felyhős. 36 változó, és 210 tökéletesen tiszta napok. Az éjszaki, és déli szelek, mellyek a' pertozatok, és tenger fekvése által határozzák magokat, változva uralkodnak; amaz Sz. György havától Sz. Mihálé-ig; ez az után kevés napok alatt. Tsak télen, a' midőn az Európai török birodalmaknak mindannyi hegyei hóval borítatnak, emelkednek fel a' szelek keletről, nyugotrol, és éjszaki nyugotrol, 's ezek mindég leg hidegebbek, 's havat toznak magokkal. Ennyire kedveskedvén Konsantinopolnak a' természet nem kellene ott soha szállást adni a' dög halálos nyavalának; mellyet ott az ugy is esmért okok annyi kárral ápolgatnak.

A' Fanar, és Ejub kül városok egy részét tesszik a' várasnak, 's tsak annak falai választyák attól. A' Fanar lak helye a' Görög Patriarchának, a' leg tiszteletesebb görög familiáknak, 's azok számá házi tselédinek, és az azoktól függő személyneknek.

Az Ejub kül várasba tsupa Török lakik, 's kerítésébe foglalja a' hasonló nevü metsetet, mellybe a' Szultán a' tronusra való fel magasztaltatása után a' nagy Emirtől a' fő fegyverkezettel által övedztetik, melly jel képe a' katonai leg főbb méltóságnak.

A' Hassekin, Hassan-basa, Galata, és Tophana, a' révpart éjszaki dombzatján fekvő kül-várasokat foglalják (az 1) a' 'Sidók, (a' 2) a' tengeri fegyverház tiszt'ei, és szolgálói, a' 3) a' hol mintegy 30 Európai műhelyek taláztatnak; (a' 4) a' pattyantósok;

az ágyu tüzellős munkások tselédekkel együtt. Ezen kül-várasok dél felé egy halom alján fekvén nem olly egészségesek, mint egyéb részei Konstantinopolnak, mivel hogy azokban nem lengedeznek a' fekete tengerről jövő friss szellők, mint Perába, és Sz. Demeterbe, mellyek egy emeleten pipeskednek az említett kül-várasok felett. Skutari kül váras az Asiai oldalon igen egészséges, és kellemetes tájjékon fekszik szünetlen friss, és tisztá levegővel élén, és igen tenyészes kör-vidékkel gyönyörködven. Fzen kül-váras, mellynek lakosi száma többre megy 30,000-nél. gyülek pontya minden meg érkező, és tovább induló utas seregeknek, (karaván) a' kik Kisebb-Asiába, Persiába, Siriába, vagy Indiába utaznak, 's onnét vissza jönnek. A' váras kül várasival együtt foglal magába: 14 Tsászári, 200 közönséges metseteket (moschea) 300 imádság házat, (messgid) 30 besestanist, (vásár bolt), 500 kutat. és mint egy 100 ezer házat. A' róppant metsetek, mellyeknek fényes oszlopi jobbára a' régi Görög Ország le rontott templomaiból származnak, a' Sz. 'Sófia temploma, formájára vannak építve, a' melly, jóllehet testmisége által tiszteletet ihlel, és kúpai nagyságára nézve tsudállatos; nem mutatya mindazon által jó izlését a' régi, és mostani Roma' üdeinek; és a' mesterségre tekintve talán sokkal tsekélyebb némelly góthi épületü templomoknál. A' Kisebb metsetek, és messgidsek tornyotskájok által különböznek a' házaktól, a' honnét a' szolgák a' törököket imádságra hívják.

A' Magány házak fából vannak; falai vályoggal, vagy agyaggal ragasztatnak egybe, 's innét a' tűznek, és omladásnak közönséges eledelei. 'S ha mindjárt történetből meg menekednek is a' gyakor tűzlángtól, öszve szakadnak lassanként magoktól 50 esztendőök folyta alatt. A' nap keleti szokások szerint, az aszszonyoknak külön kell lakni a' férfiaktól, azért az épületet két részre kell osztani, mellyek egy szük folyosó által közösek egymással; 's mellyeknek egyi-

ke az asszonyok lakása, (harem) a' másik a' látogatók fogadója.

Némellyek úgy vélik, hogy a' Görögök üdejébe se lett volna talán szebb ezen város, mivel hogy II. Mahomet meg tartotta mind a' Görög épületeket; és a' mit a' tűz meg emésztett, azt a' törökök ismét azon helyre, és formára építették fel, a' mint az előtt állott, De az tellyességgel nem látzik meg egyezni a' Görögök műveltségével.

A' Besestinek (nyílt vásár helyek) szörnyű nagy keskeny tornáczok, mellyeknek falai köbül épültek, és boltozottak; hogy ott a' bátorságosan helyeztetett, és bizonyos emberekre hagyatott portékák nagyobb bátorságban legyenek. Minden féle kereskedők ott különösen vannak mind nemzetségre, mind mesterségre nézve. Néhány, jobbára rendnélküli piatzok hagynak némelly üregeket közepén ezen házak bolygójának. Ketteje mindazon által azoknak emlékeztetre méltó: a' Hippodromus, a' melly igen híres volt a' Romaiak üdejébe; és az Etmeidan, vagy is a' mézárások piatza, a' hová szokták a' Jantsárok bográtsaikat hozni, és ott gyüleseit tartani, a' midőn a' Kormányt, vagy Szultánt le akarták tenni. A' Hippodromus, melly még most is, mint a' Görögök üdejébe, a' ló futtatásra szolgál, 400 láb hosszú, és 100 láb széles; mérték osztályai nem változtak, mivel hogy egy egyiptomi granit hegyes oszlop, egy faragott köböl álló torony oszlop, és egy szalamiába nyomott oszlop még most is fenn' állanak közép vonatán ezen piatznak, és a' széleitül hasonló meszesességbe.

A' Törökök, használván a' Romai Tsászároktól emelt víz vezetékeket, nagy számu kutakat állítottak Konstantinopolban, mellyeknek külömbféle képzete inkább hasonlít a' Chinai, és Indiai épület-módjához, mint sem az Európaihoz. A' sok víz szüksége, melly a' musellmannoknak olly nagy várasba a' földésre, és gyakor mosásra kell; tette, hogy a' török kút-készítők olly szorgalmatosok lettek. Ők nem engednek a' mieinknek a' víz-veze-

tés mesterségébe. Viz tsatornáik, és vizi oszlopaik nagy elmésséggel, és gondal igazgattatnak. Lakosi száma bizontalan; ott se a' születeknek, se a' holtaknak számával nem törődnek, 's az utasok Passuális nélkül költöznek abba. Némellyek 500,000-re határozzák azt hozzá tartozóival; mások a' sok külvárosokat öszve vévén 1,100,000 et számálnak abba, mások ismét: 900,000 et. Átaljában ugy tartják, hogy a' Lakosok közt 120.000 Görög, 90,000 ürmény, 50,000 'Sidó, 2000 Franchi (az az Katholikusok) és 640,000 török. Mindenik ezen nemzetek közül különös fertályban lakik, tulajdon ruházata, és szokásai szerént; süvege formája, lábbelye színe, melly a' töröknél sárga, az ürménynél veres, a' görögnél fekete, a' 'Sidónál kék, az a' jel, melly ötet másoktól meg különbözteti. Az Osman, és ürmény, a' kik ásiái eredetűek, tsak nem egy szokásuak. Asszonyaik rejtekbe élnek, és a' midön ki mennek, artzájakat fátyollal fedezik. Áma' Setétes rajzolat, mellyet némelly írók, mint búzgó tisztelőji az európai szokásoknak, akartak festeni a' napkeleti feleség féltésről, igen nagyított, és nem egyez a' valóval. A' törökök, és ürmények 'sengén szeretik hitves társaikat, és ritkán tudják meg tagadni azoknak, a' mit kívánnak. Ezek tudni illik kellemetes hütvesek, magokat különböztető anyák, a' török, és ürmény asszonyoknak nagyobb részint egyéb tárgyak nints, mint férjeknek tetzeni, és gyermekeiket minden ki telhető szorgalommal nevelni. Ezen tulajdonságok, mellyekkel majd valaményi diszeskedik, az asszonyi nemet a' törökök, és ürmények szeméi előtt olly tekintetre emelik; hogy az ollyan férfiú, a' ki feleségét meg üti, ugy telintődik elöttök, mint egy leg alább való, és meg vetésre méltó személy. Nem illy el zárattak, és ditséretes tulajdonságuk közönségesen a' Görög asszonyok; 's azért ha férjeiktől tsapásokkal lakolnak, nem igen nagy boszuságot szereznek szomszédjaiknak.

a) A' Törökök értik közönségesen a' Franki név alatt mind azon keresztényeket, a' Hitt vallás külömbbsége nélkül, a' kik Europai eredetűek, és Török országban tsak mind jövevények tekintetnek.

Pera kül-városa, a' hol a' külső követségek laknak, minden nemzetek eleyét magába foglalja; ott minden féle ruházatot szemlélni, és minden nyelvet hallani. Egyik köszönti a' másikat, 's úgy barátkoznak együtt, mint várasainkban. A' kereskedők portékás tsürei, és boltyai úgy vannak kirakva, és rendelve, mint Londonba, és Párisba. A' Frantzok, Oroszok, Angolyok, Austriakok. é' a' t., a' Franchi név alatt barátságosan élnek egymás közt. Látván ezen tsekély kerületben ezen baráti egyeséget Európa nagy Fejedelmei jobbágyi közt, mondhatni, hogy Pera mintegy szigete az Europai polgári miveletnek Asia vadsága közepette.

Közép pontyán az éjszaki, és déli tartományoknak; a' keleti, és nyugoti nemzetek közt helyeztetve, úgy hogy azokkal közösködhessék a' Pontus Euxinus: Propontis, Archipelagus, közép, és nagy tenger által, 's mindanyi folyóin ezen tengereknek, izmos vas matska vetéssel kedveskedvén bátorságas, és tágas rév-partyában, és a' Bosforos-tatornájában a' föld minden hajójinak, mellyek oda gyűlhetnének, úgy látzik, mintha Konstantinopol a' természettől a' belső világ fő várasául rendeltett volna. Az utolsó Görög Tsászárok alatt tsak ednéhány frantz mértföldekre terjedett körvidéke

A' 'Sidók, a' Kik Spanyol Országbol erednek, meg tartották regi hazai szokásokat, de meg tágítással, mellynek jobbára oka a' nyereség szeretete.

a) A' Frankok (katholikus keresztények) ugyélnék Konstantinápolyban, mint tulajdon hazájokban. Semit nem félvénsé a' törvénytől, so a' Kormányi tisztségtől, mivel hogy a' köz alkü ereje által kiki a' maga nemzete követje altalma alatt él, és magát Europai viselethez alkalmaztatja, leg inkább a' miúlta az Oroszok sok győzedelmeik által a' törököt meg tanították, miképen kellessék tisztelnie az Europai kereszténységet.

Európa Tekintete. X. Kötet.

falain kívül; 's még is magát kormányozni tudta, és maga magába foglalta a' Romai Uradalmat. Konstantinopol mindég egy lesz a' Világ első városi közül.

Azomba rendi, és kereskedési hasznain kívül fekvésére nézve igen könnyen elsővé lehet Konstantinopol a' tsata piatzok közt szárazunkon. Egy három szegü hegyen épült, mellynek két eleje a' mély vizekbe ázván, az tsák egy oldalról támadtathatik meg. Ezen véd oldala, melly egy egyenes lineát képel, leg könnyebben meg erősíthetelik fél holdas bástyákkal. Pera, Sz. Demeter, és Galata külvárosok egybe véve a' leg nagyobb erősség helyét formálhatnák, és Konstantinopolnak felséges támaszul szolgálhatnának. Azok kerítése, a' török temető felett, Pera mellett, a' magas róna felett Sz. Demeternél, és végre okmeidan-ón által vonatván, egyik szélét a' Bosforos-partyára, Dolma Baksce meget, 's a' másikat a' Konstantinopoli révpartra helyezhetvén. Hassekeni, és az Ainali-Cavak Seralj közt.

A' második fő város Edrené (Adrianopolis, Drinápol) a' hajós Maritza partján, melly itt a' Tundschat, és Ardát fel veszi, két híddal 100,000 lak. Tsászári palotával, fellegvárral, fegyverházzal, 40 moschéval; több ispotállal, és ferdő házókkal. II. Selim Aja épülete 999 ablakkal. 1 Görög Érsek 10 templ. 18 Han (kalmár szállás), 20 Robot, (útas szállás) 450 kert, több fabrika, és nagy kereskedés, díszesítik azt. 1828. Az oroszok Diebits hadi vezér alatt azt be vették, és itt történtek a' 14 Septemberi Béke alkuk. Kerekes formája igen kellemetes; vidéke igen termékeny, és jó bort hoz, Levegője egészséges.

Ejalat Rumili (Romania tartomány) 4776 □ m. 4,863,000 lak. Magába foglalja Bulgariát, Serviát, Arnautot, és egy részét Thratziának, Macedoniának, és Epirusnak. 22 Sandschakságra (Helytartóságra) osztatik, mellynek mindenikét egy 2 lófarkú Basa kormányozza. A' Helytartóságok a' következők.

1. W i s a. Wisa (Byzia) fő várossal, Görög Ersekség. Tschorli, (Tyrilos) város. 4000 l. Tschatal Borgas, Drinápol, és Konstantinápol közt az Ország úton. Indischigis, m. v. a' Karassun.

2. Kirkkilissa, a' hasonló nevű fő várossal, bor termesztéssel. Borgas v. a' fekete tenger mellett kis révvel; török pipákkal.

3. Sofia, az ön nevű erős fő várossal (Triaditza, hajd. Sardica) az. Ima hegy közelében, 46,000 lak. Itt tartatott 347 az Egyházi gyülekezet Sz. Athanas ügyében az Ariánusok ellen. Van itt egy Latán, és egy Görög Ersek. Lak széke a' Romeliai leg hatalmasabb Basának. 2 Kath. klastr. 23 moschee, több fabrika, és meleg ferdő van benne. A' többi városok: Filibe, Filippopolis, 30,000 lak. ri's műveléssel, kereskedéssel, és fabrikákkal. Tatar-Basard, (Bessapara) 10,000 lak. meleg ferdőkkel. Eskisagra 20,000 lak. a' Tundscha mellett. Janboli. Kasanlik 10,000 lak. Nisch, (Nissa) a' Nissava parton, erősség, 4000 lak. Görög Püspökkel, Samakow, Berkofdscha, a' Kirusi ezüst minával. Jetiman, helys. a' Hámus szűk útjával. Suli, v. Kapuli Derbent, Trajan kapúja.

4. Nicopolis: fő városa Nigheboli, v. Nicopolis a' Duna mellett, híres azon hartzról, melyet I. Bajazet, török Tsászár meg nyert 1396 Sigmond Király ellen. Sok Görög tudósok ebből elő látván Konstantinápolnak, és Görög a' birodalomnak romlását, csoportonként költöztek által Itáliába; mely által a' Görög nyelv, és tudományok fel éllesztettek a' nyugoti vidékeken. Latán Püspöki szék 's Görök Ersekség, 10,000 lak. felleg várral. A' többi városok: Sistow, v. Schistab 21,000 lak. Oroszchuk, v. Rustschuk a' Duna parton 30,000 l. görög Ersekség, sok fabrikákkal, kereskedéssel 1811, és 1829, ütközetekről híres.

Dschibra, Riprovatz g. Érs. Islemje. (Selimnia). Tirnava 8000 lak. g. Püsp. Jerköki, vagy Giurgewo (Walachiában) erősség a' Duna szigetén 7000 lak. mely az 1829 kötött békeség szerint le döntetik.

5. Silistra: fő városa Silistra, v. Dristra egy hegy alatt, a' Duna mellett, 20,000 lak. (mások 60,000 tesznek). g. Erseks. nagy és erős város. Lakhelye a' Beghlerbeg Basának; 1829 többszöri ütközetekről híres. 2) Chersowa v. Hirsowa. 3) Babatag, a' Namsin parton 10,000 lak. 4) Kostendsche, (Chiustenza) a' fekete tenger fél szigetén, sántzokkal, és gátokkal körül véve. 5) Misivria (Mesembria) g. Erseks. révvel a' fekete tengeren. Isakschi a' Duna mellett.

6. Schumma 21,000 lak. Selyem fonyók, és takácsok.

7. Baltschik, a' fekete tengernél, Tomi városa omladékival, a' hol Ovidius számkivettette élt. Ibrahim, Braïla, Brahilow, a' Duna éjszaki partján (Walachiában) erősség 30,000 lak. révvel, és kereskedelessel.

Várna a' tenger öböl partján fekszik, hol a' várna vize a' tengerbe szakad. Ez a' víz a' tengerbe rugván a' lapályt el bórítja, és terülésével egy motsáros tavat áraszt, Limán névvel, posványos partokkal. A' vár erősségei egymást körben fedező köfalsántzokból (Linea) állanak; az 1 németmérföldre kerülő, 's oldalain álló tornyokkal oltalmazott szélső sántzon kívül mély árok, 's ezen belől helyel helyel bástyák, és redutsántzok vagynak. Ennek keleti helyében fekszik a' város, mellyett hasonló képpen rendszabatlan föld sántz Körít; 's e' megett áll a' város külső kö kerítése a' tenger partig nyúlva. Ezen belől még más erősebb kerítése is vagyon, 's a' kettő közt széles térség fogja körül a' várost. A' fellegvár egy kastélyból áll délfelé, 's ezt újra magas falak, és tornyok kerítik. Ejszak felől hegyek övedzik a' várost, mellyek ngúgot felé terjeszkednek, a' hol a' kö falakon kívül kertek vannak, kö kerítésekkel el osztva; mellyektől fedetve a' Törökök sok izben hatalmasan oltalmazták magokat. Dél felől nehéz volna a' várost ostromba venni, a' hol azt a' várna vize motsárai, 's a' Limán iszapos tava oltalmazzák. A' várnai tenger öbölnek határa éjszak felől a' Godroffi, dél felől a' Gala-

tai Fokok, e' kettő mintegy másfél mértföldnyire esik egymástól. A' várnai öböl partja nem felletébb magas, de igen meredek, 's tsak egy helyen lehet könnyen ki szállani a' Godroffi foktól egy fertály mértföldnyi távolyra. Lineahajókkal nehéz a' várhoz annyira közelíteni, hogy azt jó foganattal lehetne ostromlani, a' honnan a' viznek tsekély mélysége miatt arra tsak kisebb hadihajók fordíttathatnak. Dél felől is a' fellagvárt tsak fregátokkal lehet meg támadni. A' Konstantzinápolyi szoros tenger Várnától mintegy 30 mértföldnyire esik.

A' várnai lakosok száma 16,000 a' kik többnyire borral, és búzával kereskednek. Itt győzedelmeskedett Amurat 1444 László Királyon. Ez a' vár tartóztatta fel mindég az Oroszok Győzedelme terjedését; de 1829-ben azt szerentsésen be vették. Kutschuk Kainardschi falu, híres az 1774 Békességről. A' fátlan, és vizetlen Dobrudsche vidéket a' ló nevelő Tatárok lakják. A' Karazu, v. Karassoi tó. A' Dunának 6 ágú kara, melly a' Törökök, és Oroszok közt idegen vidéket képel.

6. Viddin, a' hasonló nevű fő várossall; erősség a' Duna parton, 25,000 lak. Egy Sandschagbeg Lakhely. g. Püsp.

7. Semendra; egy darabja Serviának. Ezeknek Hospodárjok van, a' ki a' Belgradi Basa parantsolatit tellyesíti.

Fő városa: Semendra (Sandrew. Sz. András), a' Duna mellett 8000 lak. g. Ers. Lakhelye a' Serviai Tanátsnak. Felleg várral, és kereskedéssel. 2) Belgrád, görög Fejérvár; a' Duna, és száva öszvefolyásánál 50,000 lak. 4 részből áll; a' felleg várbol, vízi, és Rátzvárosból, 100 templ. és mosché van benne Lakhelye a' Basának; g. Püspök. Közép pontja a' Kereskedésnek Török, és Magyar Ország közt. Híres több tsatákról, a' mellyek után majd Magyar, majd Török Birtokba jutott. 3) Posorofdscha (Pasárowitz) a' Morava he folyásánál a' Dunába, a' hol 1818 Békesség köttetett. 4) Has-san - Pascha - Palanka, erősség, közelében orvos ku-

takkal. 5) Usitzá, kő szikla várral, 6000 lak. Grotzka Kurutscherme. Valliova m. városok. Tachtali, és Demirkapi (Vaskapú) veszedelmes szűk utak. Poritsch, Duna sziget.

8. Uskub. Fő városa; Skopia, v. Uskub 10,000 lak. g. Érseks, közelében van egy szoros út a Schartagon által.

9. Veldschterin, egy része serviának: az ön nevű fő várossal, (Usiterna) g. Püspöks. A' városok: Pristjna, 10 000 lak. g. Püspöks. Metrofdsche, (Mitrowitz) g. Püsp- Kossova.

10. Tschirmen: ön nevű fő várossal. 2) Dschir Mustapha, a' Maritza parton, mellybe 1 kő híd vezet által 2000 l. Berki, meleg forrásokkal.

11. Salonik, az ön nevű fő várossal (Thessalonica) a' tenger öblön, 1 várral, és 2 erősséggel. Lakhelye a' Basának, 3 ló farkal: és g. Érseknek, 70.000 lak. több kathol. és görög templ. török metsetekkel, 'Sidó oskolákkal, nagy vévvel; 9 ferdökkel, számos fabrikákkal, és ki terjedett kereskedéssel. Továbbá a' városok: Karaferia, v. Veria, (Beroka) 8000 lak. Jenidsche Vardar, 6000 dohány mivelövel. Vodina, (Edessa) 12,000 lak. a' Vistritza mellett. Sidrekaissi, Aschik, Katherin.

A' Chalchidi fél sziget, Carcis (Charies) m. várossal, a' hol egy Aga lakik. A' Gavrini termékeny vidék. A' Jurakok hegyi helységei derék juh neveléssel.

12. Kostendil, a' hasonló nevű fő várossal az Egrisu parton 8000 lak. g. Ers. kereskedése van. Közelében arany, és ezüst minák, 's kénköves ferdök vannak. A' városok: Dúpindscha, az Iskérnél 6000 lak. vas, és atzél hutákkal. Rarabova 4000 l. ezüst, és réz bányákkal, Ostromdscha, és Petrofdscha, dohány termesztéssel Tuílan, Ollassina.

13. Janína, fő városa: Janina, v. Joannina, a' hasonló nevű tó felett, (a' régi Acherusia; melly az Acheronon által a' Narda öbölbe folyik) 50,000 lak. Lakhelye az Albaniai Vezérnek; g. Érseks. 8 görög templ. 16 moschéval; görög oskolákkal, és könyv-

tárral. Több kézi műhelyei, és nagy kereskedése vannak. A' többi városok: Anatólico a' Lepanto öb-
lön 5000 lak. Missolunghi; az Ainadachtí öbölnél
4000 lak. erősség, és a' száraz részen által hatat-
lan posványokkal körül véve. Prevesa, v. Prevez-
za, erős vár a' hasonló nevű fél szigeten, az Arta
öbölnél; fabrikás, és kereskedő város révvel. Kö-
zelében látni a' régi Nicopolis omladékait. Arta, v.
Narda, az ön nevű öbölnél 7500 lak. g. Püspöks.
Vonidscha (Voinizza) az Arta öbölnél 2500 lak. g.
Érseks. felleg vára, réve, és kereskedése van fa olaj-
jal. A' Sagori kerület, az ön nevű fő helységgel. A'
Philati beliek. A' Paramithi beliek, és Suliotok.

14. Avlona; a' hol a' Kimariotok, görög vad
maradék, és Taglik, arnauti nemzet találkoznak.
Fő városa; Avlona, v. Valona, a' hasonló nevű öb-
lön 5000 lak. tengeri révvel: Lakhelye egy Sand-
schaknak, g. Püsp. Halászatja van. 2) Argyro Kastro,
4000 lak. 3) Arnaud. 4) Berar, a' Chervesta mellett
12,000 lak. g. Érseks. 5) Depedelen. 6) Pogonia.

7) Mesakia; a' Bolina torkolatján. 8) Kimara, a'
tenger mellett; fő kereskedő helye a' Kimarioták-
nak, a' Kimarai hegyi kerületben.

15. Delonia. Delfino (Delonia) fő várossal, nem
meszse a' Pindus hegyétől 12,000 lak. Lakhelye
egy Basának. 2) Butrinto, erősség a' Corfui tenger
szoroson. g. Püsp. réve, és kereskedése van.

3) Parga, erősség, a' hol a' Fanar (Acheron)
egy tenger öbölbe szakad.

16. Iskenderia; fő, és erős városa Iskenderi (Is-
kodari, Skutari) a' Bojana ki folyásánál a' Skutari
tóból 16,000 lak. hegyi vár. lakhelye a' g. Püsp. és
egy Basának. A' többi városok: Bar, (Antivari) erös-
ség a' Rikanaz torkolatjánál 3500 lak. Kathol. Ér-
sekszéke. Révvel. Oigun (Dolcigno) tengeri rév
4100 lak. felleg várral; kathol. Püspökség. A' majd
fel hathatatlan karatag, vagy Montenegro hegyi ke-
rület.

17. Dukagin. Fő városa; Dukagin v. Drivasto,
a' Drin folyó mellett. kathol. Püspöki szék. Lech

Eskenderra, (Alessio) a' Drino torkotatjánál 5000 l. réves tengeröböl, kath. Püspökkel. A' Saderina kerület 32 Arnauti fejedelmekkel.

18. Ilbessan; a' hasonló nevű fő várossal, 3000 lak. Van vára, g. Püspöke. 2) Duradsch (Durazzo, Dyrrachium) a' tenger mellett izmos várral, és révvel. 5000 lak. kathol. Püspök, és g. Ersek Lakhelye. Kereskedik. 3) Kavaja, 2500 lak. Tirana. g. Püspökség.

19. Ochri, Ochri (Ochrida) fő várossal a' hasonló nevű tó mellett 3500 lak. g. Erseks. Közéleben ezüst, és kénkö bánya van. 2) Akhissar, egyébként Kroja, hajdon Epirus fő városa 6000 l.

20) Perserin, Arnaut, és Servia része Perse-
rin (Prisrendl) fő várossal 4000 lak.

21. Aladschadhissár, Serwia, és Bulgaria része, a' hasonló nevű (Kruschevats) fő várossal, a' Morava mellett, g. Püspöks. 2) Leskofdscha (Leskovatz) a' Morava parton. 3) Saplina a' Toplitza mellett vas bányával.

22. Tirhala, az ön nevű fő várossal a' Salambria partján 5500 lak. g. Erseki szék. Itt izmos által menetel van az Agrafan (Pindus). A' többi városok: Volo, (Jolkos) a' hónnét az Argonauták útjokat kezdték; a' hasonló nevű öblön, majd 2000 'Sidó lak. révvel; és Kereskedéssel. Jenischer (Larissa) a' Salámbria partján 25,000 lak. g. Erseks. erősség 22 moschéval. Sok fábrikája, és kereskedése van. Turnowa, 6000 lak. g. Püspöks. 13 g. templ. Tschataldscha. Farsa (Pharsala) 5000 lak. g. Erseks. Trikey, 5000 lak. g. Erseks. Armijo (Armira) a' hasonló nevű tengeröblön. Ambelakia, (Amphilochia) 6000 görög lak. A' Begazo (hajdon Tempe) völgyben fekszenek 5 — 6 városok Tricala fellett, a' régi Gonnus vidékin 10 klastromok meredek kősziklákon (Meteora). Bata 2000 lak. híres bútsús helye a' Törököknek. Zágora, (Magne-
sia) fő selymes megyéje a' Törököknek Európában

24 görög falukkal. Itt vannak a' Lacha, Kissavos, és Petras hegyek.

J e g y z é s.

Abbé Nicolle de la Croix. (A' Avignon 1822).

Bolgár Országot (Bulgaria) régi állapotjában írja le, és azt ezen név alatt különös tartomány-nak rajzolja az Európai éjszaki Török tartományok (Moldva, Oláh, Dalmatzia, Bosna, Servia, Romania) közt a' fekete tenger nyugoti részén. Nevét, u. m. veszi a' Bolgároktól, a' kik a' VIII században Asiából, és a' Volga mellékéről ki jöven, a' Duna parton telepedtek meg. Nem egyesült Görögök. Átaljában hegyes, de jól mívelt. Lakosi számok, és igen tehetőssek. Nevezetes városai: Sofia, Vidin, Nicopolis, Varna, Mangalia vagy Tomis Vára, és Szilistra; a' mellyekről fellebb szólottunk.

V. S z a k a s z.

Ejalet Bosna. A' Bosniai Helytartóság.

Bosniát, Dalmatzia, és Croatia részeit foglalja magába. 1063 □ m. 560,000 lak. 8 Sandschaksággal, 5 ezek közül a' Beghlerbegnél, vagy Basánál lakik, a' többi 5 valódi Helytartó. A' Helytartóságok:

1. Travnik; fő városa Bosnah-Seraj, v. Serajewo, 65,000 lak. 1000 metset; 3 Minoriták háza, 's több templ. található. Fabrikás, és kereskedő város. 2) Foiniza; Minoriták klostromával, puska-por, és fegyver fabrikával, 's hámorokkal. 3) Bieloplie, 3000 lak. 4) Travnik, a' Laschwa partján 8000 lak. Minoriták Lakhelye. Lakszéke a' Bosniai Basának. Kastélvással. 5) Plevle: kath. Püspöki szék. 6) Vissegrad, erősség. 7) Kiseliak, savanyú víz.

2) Javornik. Fő városa Isvornik (Zvornik) a' Drino mellett 14,000 lak. 2 köszikla várral. 2) Bogurdien (Schabat) erősség a' Száva mellett.

3. Srebernik: az ön nevű fő várossal a' Drino partján, 1500 ezüst bányával, 2) Schepsie, a' Bosna folyónál, 1500 lak. vas műhellyel, és hajó építővel.
5) Busud (Brod) erős vár a' Száva partján.

4. Banjaluka: a' hasonló nevű fő várossal a' Vlaskoberdo hegyhez közel a' Bania, v. Berbania folyó torkolatján, 15,000 lak. 2 felleget várral, 40 moschéval, 2 ferdővel, és puskaapor fabrikával; híres az 1737 ütközetről. A' többi városok: Jaitza, erősség a' Bliva torkolatjánál. Bihatsch v. Wihatz erősség egy szigeten az unnában, 3000 lak. Dubitza, erősség nem messze az Unna be folyásától a' Szávába a' Magyar Horváth Dubitza által ellenébe 6000 lak. Berbir (Török Gradiska) ó Gradiska ellenébe, erősség. Kamengrad; ezüst, és vas bányákkal, 's hámorokkal.

5. Novibazar; az ön nevű fő várossal a' Rasika, v. Oroschka partján 8000 lak. kath. Püsnök széke. van vár kastélya, meleg fürdeje, 's vásárja.

6. Hersek: (Hertzegowina) a' Csernagora (Montenero) Klobuk, Gusseitze 's a' t. hegyeken. Fő városa: Trebigne (Trebina) a' Tschervenidscha mellett 10,000 lak. kathol. Püspöki székhely. Erősség. 2) Mostar a' Narenta partján 9000 lak. jó kereskedése van.

VII. S z a k a s z.

A' Görög sziget tartományok. Ejalet Dschesair.

1475 □ m., 1,620,000 lak. Kormányi Megyékre osztva (két Helytartóságban). A' megye Osztalok a' következők.

1. Aainabacht, mellytől a' tengeri öböl (máskép Lepanto) a' száraz, és Morea közt egész a' Corinthi tenger szorosig nevét veszi, magába foglalja Aetoliát, egy részét Locrinak, és Dorisnak. Fő városa; Aainabacht (Ennebech) Lepanto, Naupactus; a' hasonló nevű tenger öblön, mellynek be menetele a' kis Dardanella kastélyok által oltalmaztatik, kastél-

várral, révvel. g. Erseks. Lakhelye egy Basának. Itt verték meg hajdon az Athenaiak a' Spartaiakat, és Don Juan 1571, a' török flottát. A' Romeli Kapak vár ezen részen Lepanto öblét védelmezi.

2. Egribos: a' tulajdon Görög Ország egy részéből, az Egribos, és egyéb szigetekből áll; a' szároz magába foglalja a' régi Atticát, Boeotiát, Phocist, Locrist, és Dorist vagy is keleti Livadiát, Livadia, vagy Lebadi váróssával, 10,000 lak. Püspökség, fabrikákkal, és kereskedéssel. 2) Athiniah, v. Setines (Athenae) az Eginai öblön, az Ilissus, Callirrhoe) és Eridamis folyók mellett, 10,000 lak. fellelge várral. Ersekség, 39 templ. több klastr. 1 káth. templ. és klastr. Athenásnak régi díszreiből alig látni itt amott valami gyász omladék maradványit, és nehezen is jut az azon új díszre, a' millyenre azt juttatni kívánnák a' Görögök barátjai. 5) Nisaea (Megara) az Engia tenger öblön, révvel. Euklid születése földje. 4) Isdin. v. Zeiton (Zitung) az Achelous parlján 2 m. délre van a' Kumayta, v. oeta hegy a' Thermopoli szűk úttal, a' hol Leonidas 300 Spartanokkal hazájáért meg holt. 3) Salona (Amphissa) 4000 lak. Püspöks. 6 templ. 6 mosché. A' városron túl van Liakura (Parnassus). 5) Thiva, stiva (Thebae) az Ismenus folyónál 6000 lak. Püspöks. 6) A' faluk, Plataeae. Castrí (Delphos), hajdon híres volt az Apollo bálvány házáról; Pythia barlangról, pythi játékról, Castaliai forrásokról. Skrupi. (Chaeronea). Levsina (Eleusis). Révvel az Egina öblön.

A' Propylaeák; a' Ceres, és propylaea Diana bálványházaí omladékival. Maráthon. 7) A' szigetek, Egribos, v. Negroponte (Eubaea) az Epirusi tengerszűke által választatik a' száraztól, hegyes, de termékeny, a' hasonló nevű erős fő várossal, (Chalcis) egy híd által kaptoltatik a' szárazzal 16,000 lak. Püspöks. Kasilhissar, Karysto (Castello rosso) 3000 lak. Püspöks. Kavaleri, Asturi, Petali, Koluri (Salamis) 5000 lak. a' száraztól egy tsatorna által választatik, mellyen Temistokles a' Persa flottát meg verte. Ambelachi falu, a' régi Salamis omladékival. Aina v.

Engià (Aegina, Oenone) az ön nevű tenger öblön 3,500 lak. révvel. Püspöks. Igen termékeny.

3. Galiboli; déli partosa Thráziának, Galiboli fél szigettel, és éjkeleti része Macedoniának. Fő városa Galiboli, erősség egy fél szigeten, 's a' Dardanella szorosa kimenetelén a' Márvány tengerbe, 17,000 lak. felleg várral; a' Török Kapudán Basa Lakszéke; püspöki szék, révvel, és kereskedéssel. Ezen várost vették be 1356 leg először is a' Törökök Európában. A' többi városok: Silivri (Selymbria) a' Marmora tengernél 6000 lak. Püspöks. Erekli (Heraclea) ugyan ott, Püspöks. Rodofdschio (Rodosto) ugyan ott, meg erősítve 16,000 lak. Erseks. 7. Templ. rév, kereskedés. Enos, az ön nevű öblön 7000 lak. Dimotika, a' Maritzán 8000 l. Erseks. kastél várral. Itt mulatott XII. Károl a' Pultawai útközet után; kereskedő réves városok. Feredschik, meleg ferdőkkel. Hirepoli, Seres, Sirus (Serrae) 30,600 l. az Egrisu, és Stronza partján, várral, 100 metsettel, 8 ferdőkkel. Erseks. Lakhelye a' Beynek. Jó kereskedése van. Kavala, a' tenger mellett, 2700 lak. dohányt, viaszt, pamutot, olajt 's a' t. terem. Dirama, Pirauschta; a' Filippi tsata piatztzal, a' hol Brutus, és Cassius el esett. Keszrje (Kastorea) 16,000 lak. egy tónál, bor kereskedéssel, Toly Monastyr, Betaglia, Bitoglia (Heraclea) a' Vestrizza partján 15,000 lak. Orfan, a' Contessa v. Orfán öblön, kereskedik gabonával. A' Dardanella erős várok (Yamakok) Kilibbahr, és Sedbahr.

4. Midillü, tsak szigetek az Archipelagusban, mellynek fő szigete Lesbos Asiához tartozik. Az Európaiak: Taso v. Taschos, (Aethria) a' Contessa öblen, 6000 lak. hegyes, jó márvánnyal, hajó fával, borral. Fő helye Castro.

2) Semadrek (Sámotraki), 1500 lak. az ön nevű várossal.

3) Imrus (Imbro) 4000 lak. 4 faluval, Imbrus Kastállal.

4) Limije (Lemnos) v. Stalimene: 8000 lak. 2 fél szigetből áll, hegyes, de gazdag gabonával, borral, és petsétes agyaggal Lemnos (Myrima) várossal, Püspöks. Van Kastélya, réve, és hajó építője. Cochine, rév a' keleti részen. S. Antonio, és Porto Candia révek. A' Therma hegyes meleg forrás.

5) Skopelo, 2400 lak.

6) A' lakatlan szigetek: Skiato, Dromi, és Pelagnisi.

7) Skiri (Skiro) 1800 lak. ön nevű városában van Püspöks. rév, jó marha tartás, bor, és pamut, 's kender mivelet, márvány bányával.

5. Andra v. Andros, tsak szigetek. A' hajdoni éjszaki Cycladok:

1) Andros (Andra) 12,000 lak. gazdag selyemmel, borral, olajjal, árpával. déli gyümöltsőkkel: városa Arna 5000 lak. Latán, és Görög Püspöki szék, révvel.

2) Istendil (Tino, Tenos) 20,000 lak. szinte ollytermékeny mint Andros: városa Sz. Nicolo: Kathol, és Görög Püspökség, kastél várral, kereskedős révvel.

3) Mykoni (Mycone) 6000 lak. hasonló nevű városával, 4000 lak. g. Püsp.

4) Ilegi, (Delos) tsak tengeri nyúlak lakják: itt születtek Apolló, és Diana, kiknek itt híres bálványházok.

5) Syra (Syros) 1000 kath. Lak. Hegyes, de termékeny; városa: Asprana: Püspöki szék, Kapuzinus klostrommal, és kereskedéssel.

6) Thermia (Cythnus) 6000 lak. meleg forrassal. Hasonló nevű városa 4000 lak. Püspöki szék. Sz. Erini révvel. Silaea m. város, 2000 lak. Sz. István révvel.

7) Morted, Zea (Ceos) 5000 lak. ön nevű várossal a' régi Karthaea helyén; g. Püspökkel, és kereskedő révvel. Julis omladéki közt találtatott a' híres Parosi Kronika.

8) Sydra (Hydra), tsak egy kö szíkla 50,000 göröggel, a' kik nagy kereskedést űznek. Innét vet-

ték egyöbbsként a' Törökök leg jobb tengeri tisztjeiket, és szolgálkat. Városa; Hydra, egy a' leg szebbek közül Keleten, 40,000 lak. 50 Templom. Fabrikás, mívelt, és kereskedő város, derék révvel.

6. Nakscha (Naxos), a' hajdoni déli Cycladi szigetekből áll; u. m.

1) Nakscha (Naxos) 10,000 lak. igen termékeny, van márvány, 's egyéb kő neme; ön nevű városa 4000 lak. 30 Templ. 5 Klast. várral, révvel, Kath. és Görög Püspöki szék.

2) Bara (Paros), termékeny; városa Parichia. Leg jobb rév Naussa. A' szigetnél fekszik: Antiparos (Oliaros) egy tsuda tsepegő köves barlangal; itt születtek Phidias, és Praxiteles.

3) Amorgo, 2600 lak. sok bora van, városa Amorgo, Sz. Anna révvel.

4) Istanbulje (Stampalia) hajdon Astypalaea, termékeny.

5) Nanfi, (Nymphio) hegyes, de termékeny.

6) Degirmenlik (Santorin, Thera, Callistos) 12,000 lak. Mező városok: Apanemeria, Pirgos, gör. püspöks. Skauro, kath. püspöks. Mellette a' Basalt szigetek: Mikra, Lamaini, Palaja Kameini, és Therasia.

7) Nio (Jos) 3700 lak. Nio révvel.

8) Sikino, 300 lak.

9) Polikandro, 200 lak.

10) Melos (Milo) 500 lak. tűz okádó sziget, de termékeny, bővelkedik értz vizekkel, és meleg forrásokkal. Miló városa kathol. és görög Püspökség.

11) Kimolí (Argentiere) 200 lak.

12) Siphno (Sifanto) 500 fabrikákkal. Fő helye Sifanto, rév, kastélvár, görög Püspöki szék.

13) Serfo (Serfanto, Seriphus) 600 lak. vas, és magnes bányákkal:

VII. S z a k a s z .

Morea (Peloponnesus) Helytartóság (Ejalet) 402
 □. m. 240,000 lak. A' Korinthi föld szük által kap-
 tsolodik a' szározzal, Magába foglalja a' két, bor-
 ral, olajjal, masolával, róssal, sajtal 's a' t. bővel-
 kedő, kerületet, t. i.

1) Tripolitzát, a' fél sziget közepén; és Arca-
 diában, 12,000 lak. 6 Templ. 4 metset. erős vár.
 Lakhelye egy 3 lófarkú Basának. Kereskedése van.
 A' többi városok: Kordos (Gereme, Corinthus) a'
 hasonló nevű tenger szüknel 4000 lak. 360 tornyos
 erőssége, 5 Templ. 5 metset, 2 rév, kereskedés,
 és g. Erseki szék van benne. Archos (Argos) 4000
 lak. Püspöks. az Anaboli (Napoli) öböl szélén, és
 Planitza partján. Karia falu helyén volt Mycene,
 Agamemnon temetője, és Erusino forrása. Anaboli
 (Nauplia, Naplia, Napoli di Romania) egy fél szig-
 eten az ön nevű öbölnel 6000 lak. Erseks. A' Görög
 Kormány széke, kereskedéssel. Koron, erős-
 ség, 5000 lak. Püspöks. révvel, és tengeri kereske-
 déssel. Methone (Motun, Modon) erősség 5500 l.
 Erseks. réve, és kereskedése van. Közeliében lát-
 ni a' Sapienza szigetet a' Porta longa révvel. Mav-
 romathi (Messene). Avarin (Navarino) Pylus erős-
 ség, jó rév-parttal, a' hol 1828. a' Török Flotta
 az egyesült tengeri hadi sereg által semmivé tété-
 tett. Arcadia (Cyparissa) g. Püspöks. az ön nevű
 tenger öblön. Londar, Kalaverta, (Kalavrita) 10,000
 lak. Erseks. Castel Tornese, Belvedere (Elis), Mi-
 raka falú, a' hol a' híres Olympia állott, és Pao-
 litza (Phegaliaz, a' kotylios hegyen Arcadiában) az
 Epikurios Apollo Temploma omladékival. Chiaren-
 za (Carenza) az ön nevű fokon, kastállal, és rév-
 vel. Patras, v. Patrasso (Baliabadra, Patrae) egy
 hegyen a' Lepanto be menetén 6000 lak. 12 Tem-
 plom. 5 metset, erősség. g. Erseks. Nagy kereske-
 déssel. Voistitza (Egea) rév. Kastenu, Gastuni,
 5000 lak. g. Erseks. révvel. Ronája leg terméke-
 nyebb Európában. Lala, a' Laliotok Lakhelye. Ka-

rak Morah vár. Kironiti (Epidaurus) falu. Eskuláp hazája.

2) Misitra (Mistra) fő várossal, a' Hebriopotamus, és Pontalma folyóknál 6000 lak. hegy kastéllal, g. Érseks. Mogoula, falu az Yri v. Eurotás parton Palaeochorival, a' hol Sparta omladékait látni. Mengesche. Monembasia, v. Napoli di Malvasia, Török. Menewtsche, 2000 lak. révvél. g. Érseks. híres a' Malvasiai borról. Közeliében szemlélni Epidaurus Limera város omladványait. Kalamatta, Boronia, Maina hegyesség, a' Maniotok lakvidéke. Fő helyek Citries (Chitrie) a' Bey Lakhelye. Leg termékenyebb megyéjek a' Zaruatai, a' hol Varousi g. Püspökség.

VIII. S z a k a s z.

Kirid (Kandia, Creta) Helytartóság, 188 □ m. 270,000 lak. Hegyei: a' Psiloriti (Ida) örvénnyel, Sethia v. Lasthi (Dicte) a' Sphachia ággal; és fokok: Garabusa, Sidera, Salomon, Spada etc. A' Levegő igen mérsékeltt. A' föld egész esztendőben zöld, 's a' rósák, Nartziszsok, 's narantsfák mindig virágoznak. Folyói: Stomio, Arcandi, Grosiro, 's a' t. Termékeny Rónái vannak. Mindenféle Marhát, gabonát, déli terményeket, és gyümölcsöket hoz 3 Schandschakságra (Kerületre) osztatik.

1) Kanea, fő városa Kanea (Cydonia) erősség a' tengernél 9000 lak. Püspöks. leg nagyobb kereskedése van a' szigetben.

2) Kíssamo, (Chisamo) rév, és erősség, g. Püspökkel.

3) Selino, a' tengernél kastéllal.

4) Kerroneso, g. Püspöks. Suda, és Garabusa erősségek szigeteken, révvél. Gozzi Lakos sziget.

2. Retimo; fő városa Retimo, egy fél szigeten a' tenger mellett, 4000 lak. fellelge váaral. Görög Püspöks.

Egy Basa Lakhelye. Margarites f. 10,0001. olaj, bor, gabona termesztéssel. Amari kerület, a' Piloriti déli részén, az Abadiottok Lakhelye.

3. Kandia; fő városa; Kandia, 16,000 lak. erősség, g. Érseks. a' Beghlerbeg Lakhelye. Kaputzinus Klastrom. 3 Templ. 12 metset, és sok szappan főző lakik benne. Közelében, a' régi Knossus omladékait szemlélni. A' többi városok: Milopotamo, kastállal a' tengernél, g. Püspöks. Mirabello, vár a' tenger mellett révvél; 1 Schandschak Lakhelye. Lambis, g. Püspöks. Arcadion, híres klastrom. g. Püspökkel. Hagios Deka, helység, a' régi híres Gortyne város omladékival. Serie, Püspöks. erős várral egy tenger öbölnél. Girapietra, g. Püspöks. erősség. Spina longa erős vár, és rév. Sfachia rév. Közelében a' Sfachiotok Lakhelyei.

IX. S z a k a s z.

A' közbe vetett Tartományok, Moldva, és Oláh Ország. Ezen két Fejedelemségek magok Görög Despotáijktól, vagy Wajdájiktól (Begh, Hospodár) kormányoztatnak, kiket a' Török Tsászár, ezután az Orosz Tsászár jóvá hagyásával, nevez ki. És az 1829. Alkúk szerint a' ki nevezéshez egy forma Jussa lesz az Orosz Udvarnak a' fényes portával, és ennek kevesebb be folyása lesz a' Moldvák, és Oláhok belső dolgaiba.

Moldva Ország, Moldavia, Török. Bogdan, 803 □ m. Folyó vizei: a' Dniester, Duna, Pruth, Sireth (Bisitza, Sutzawa, Roman, Moldva) és Patna. Bövelkedik arannyal, sóval, salétrommal, meleg forrásokkal, minden nemű gohonával, borral, dohánnyal, dinnyével, fával, lóval, szarvas marhával, birkával, sertvéssel, medvével, farkassal, rókával, nyúllal, kövi nyestel, szarvassal, őzzel, vad disznóval, és ketskével; gyöngytyúkkal, pávával, Sólyommal, méhekkal, sáskával, 's hallal, a'

Lakosok Moldvák, de egyéb szomszéd nemzetek is nagy számmal tartózkodnak itt, és Oláhországban, mellyről mind azok értetődnek, a' miket Moldváról mondtunk. Ebben a' két tartományban az Uralkodó nyelv egy, melly a' Latánból, görögből, törökből, és Sláv szavakból van öszve szerkézttve. Az Uralkodó vallás nem egyesültt görög, de katholikusok is sokan vannak. Ugy 'Sidók. A' kereskedés jobbára a' Hospodárok kezében van; a' mi ebből ki marad, a' görögök, és 'Sidók bírják. A' nép száma Moldvában 360,000.

A' Moldvai Hospodárság a' felső, és alsó Moldvára osztatik. Felső Moldvában, (Zara de Susz) jelesebb városok:

1) Jasch v. Jassy, a' Bachlui folytába 25,000 l. van hegyvára, fejedelmi udvara, 14 Bojár palotája, 43 Temploma, és kápolnája, 26 klastroma, 1 kathol. szentegyháza, g. Érseks. Lakhelye a' Hospodárnak. Lyceummal, révvel, fabrikákkal, és kereskedéssel.

2) Roman; a' Moldava, és Sireth egybe folyásánál, g. Püspökség.

3) Waslui, az ön nevű folyónál.

4) Fokschani a' Milkow partján, tulsó fele Valachiához tartozik 2000 lak.

5) Tekutsch, a' Barlad partján.

6) Galacz, a' hol a' Pruth a' Dunába folyik, 7000 lak. kereskedéssel, és hajó építéssel.

7) Falschi, a' Pruth mellett.

8) Husch, ugyan ott, g. Püspöks. dohányt termeszt, 1711. Békesség kötés volt az Orosz, s'Török Udvar közt. Tschetäezuja, Kipereschy, és Batow.

Alsó Moldvában; (Zara de Schosz). Jelesebb városai éjszakra:

1) Dorohoe, a' Zigia folyó eredeténél, megyei tiszt lakás.

2) Stephanești, a' Pruth mellett, a' Cotschin vár élés, és fegyveres tára.

3) Harlew, a' Bagdar partján, g. Püspöks.

4) Botoczani 4000 kereskedő lakossal.

- 5) Kotnar, kathol. községgel, bor művelők.
- 6) Baja.
- 7) Niamts, erősség a' nyugoti hegy alatt; közelében a' magos Tschaslof v. Schachloi hegy.
- 8) Bakou, a' Bistritzta mellett.
- 9) Totrusch, só bánya, az Oitos szoros úttal Erdély felé.
- 10) Okna, a' Totrusch partján só aknákkal. Viszsa állítatnak (a' Drinápoli 1829. Béke kötés szerínt) a' Raiasok: Chotzym, és Podidilipkan, az ön nevű várossal, és helységgel.

X. S z a k a s z.

Oláh Ország. Walachia.

Török: Ak-Iflak, Oláh. Zara rumanaska. 1297
 □ m. 950,000 lak. Egyéab iránt mindenben hasonló Moldvához.

F o l y ó v í z e i.

A' Duna, Aluta, Ardschisch, Proava, Wedea, Dumbowitza, Jalomitza, Buses, Sireth, Czerna, Patna. 's a' t. Termékenysége hasonló Moldváéhoz. Az Aluta osztja két egyenetlen részre, a' keletire, és nyugotira. Igen Termékeny Ország a' Duna éjszaki részén.

1. A' keleti, vagy is tulajdoni Oláh Ország. Fő városa Bukarest, a' Dumbowitza partján 60,000 l. 1821 a' föld indulás, 1823 a' tűz által sok károkat vallott. Egy görög Metropolitának, és Hospodárnak Lakszéke; Lyceummal, a' hol minden művelti tudományok, és nyelvek tanítatnak. Van itt 1 Franciskanus klastrom. 50 g. Templ. és kápolna, 20 g. klastr. 1 protestans Templ. nagy kereskedése van. 1812. Békesség kötött. Útzáji téresek, és tsinosok. Körvidéke ragadó 3 tavával.

2) Tirgowischt (Tervis) erősséggel 5000 lak. Fjedelmi udvarral; 20 Templ. 2 klastr. kereskedik.

3) Orasch, a' Jalomisza mellett.

- 4) Slobosian.
 - 5) Rimnik, a' hasonló nevű folyónál.
 - 6) Fokschani, a' Milkow parton, 4000 l. 1772 itt volt a' Békességi öszve jövetel.
 - 7) Buses, az ön nevű folyó mellett 4600 lak. g. Püsp. és klastr.
 - 8) Waleni, só aknával.
 - 9) Ployest, a' Dymbowitza parton 3000 lak.
 - 10) Kimpina, 4000 lak. fő szoros út Erdély felé.
 - 11) Ardschisch (Argis, Hydata) az ön nevű folyónál.
 - 12) Ruschy de Wedea.
 - 13) Pitescht: közelében van a' Puerta Romani-
low, vagy Trajan Kapúja.
2. A' nyugoti rész, kis Walachia, vagy Banát Krajowja; a' hol jelesebb városok:
- 1) Krajowja, a' Schiul parton 8000 lak. Lak-
helye a' Bännak, só aknával.
 - 2) Karakall, az Aluta mellett.
 - 3) Riminik, Püspöki szék.
 - 4) Oknamare, az Okna parton 2000 lak. só bá-
nyákkal.
 - 5) Strechaja, klastr. a' Motrul parton erős-
séggel.
 - 6) Demirkapi, a' vas kapú Orsovához közel,
a' hol a' Duna úgy öszve szorúl, hogy azon vesze-
delmes hirtelen folyás támad. Ide fognak tartozni
a' régiebb, 's nem régen el szakasztott helyek is-
mét (az 1829 Drinápolyi Béke kötés szerént) a'
Rayas városok és erősségek; Orsova, az új Orso-
va erős várral. Turnul a' hasonló nevű helylel,
Giurgewo, melly a' Béke kötés szerént földig le
rontatott, Brailow, vagy Braila, az ön nevű vá-
rossal.
-

XI. S z a k a s z.

Serbia v. Servia. (Törökül) Serf Wilajeti, v. Lasz Wilajeti.

Magába foglalja mindazon tartományokat, melyekben Serbus Nyelven beszélnek a' Lakosok; az 1829. Drinápolyi Békekötés következtében vissza állított Határai; éjsz. a' Duna; nyug. a' Drina: kel. a' Duna, és Timok, délr. a' Sardagh, és a' Haemus hegyének egy ága. Hegyes, de azért minden tekintetben igen termékeny, és derék tartomány. Jelesebb hegyek: a' Dinari havas lánzok, a' hol az Uskupi szük menet van. Tsuttsaik különbözőféle neveket viselnek. Folyó vízei közt nevezetesebbek: a' már említett Duna, Drina, és Timok. A' többi ajándéki közt a' természetnek úntig bővelkedik a' földművelési terményekkel. Terjedése 920 □ m. 100,000 emberrel, kiknek természeti, és erköltsi vonatiról egyébbhol szollottunk. Terményeire nézve meg egyez a' többi Közbevetett Kormányi Török tartományokkal. Kormányi állapotja hasonló a' Bolgár, Oláh, és Bosna Országaiakéhoz.

Hat Kerületre osztatik, melyek a' következők: 1) a' Kraina, 2) a' Timoki, 3) a' Parakini, 4) a' Krusevátzi, 5) a' Starosláwkai, 6) a' Drinai.

Nevezetesebb Lakhelyek: Belgrád, (Nandor Féjérvár) erősség, 30,000 lak. és nagy transito (vitel) Kereskedéssel. Szabáts, erősség. Sandrew, (Semen-dria). Hassan Pasa, Palánkai, Passarovitz, melly az 1718 Békesség kötésről híres Prokopia, Krátowa, Nissa, Guistendil, Prisrendi, (Preisereno) Nowibasar vagy Jenibasar, Giurgewi Stupi, Skopia, vagy Uskup, Trepie, Ibar, Pristina, Bielopole. A' Rossowai, vagy Rigómezei 70,000 lépésnyi, mind a' két részről hegyekkel zártt termékeny róna a' Drino partján, nemellykor Bosniához is számláltatik.

XII. S z a k a s z.

Az újonnan fel állított Görög
Fejedelemség.

Az újonnan szerkézett Görög Fejedelemség tökéletesebb le írására szükséges volna a' Görögök eredetéről, tudományi, erköltsi, szorgalmi, és Kormányi elő meneteikről, virágzásokról, hanyatlásokról, és végső tsükkenésekről szollani; kiknek az új Görögök késő maradékai. A' folyó század első fertálya végén a' változó sors őket Három Hatalmasságok könyörületességébe ajánlotta, mellyeknek közben járása által a' fényes Porta kivántt szabadságokat vissza adta, azon fel tételek mellett, mellyeket alább a' köz Tudósításokból közlünk. Mivel pedig még ezen új fejedelemségnek tökéletes be rendelései, és alkotmányai annyira el nem határozottak, hogy arról rend szerínt írni lehetne, arról tsak annyit említhetünk, a' mennyit a' közhitelű Jelentésekből ki vehetünk. Azon kívül is egy ilyen tartománynak tökéletes izmosítására, hasonló körményekben, több évek folyta kívántatik. Addig is annak tsak újabb határait, hegyeit, vizeit, 's némelly egyéb tulajdonságait fogjuk rövided'en említeni, a' jelesebb Lakhelyekkel, és szigetekkel.

A' Magyar Kur. 37 szám. 7. Maj. 1850. Apr. 23. Konstantinopolyból Kurir érkezett Bétsbe, azon tudósítással, hogy:

A' Porta ráállott az egyesült három Hatalmasságok által meg állított Tractatusra Görög Ország jövő Sorsának meg állapítására nézve, úgy a' mint az Febr. 5. és 20. kán a' Londoni Conferentziákban el végeztetett.

Szász - Koburgi Hertzeg Leopold neveztetett ki a' három Hatalmasságok által (a' Londoni protocoll. szer. 4. Ján. 1850). Görög Országi Uralkodó Fejedelemnek a). A' 4. Febr. 1850. London.

a) A' ki későbbben ezen Méltóságról le mondott.

Protoc. szerint: Görög Ország egy független státust formáll, és minden olyan politikai, igazgatásbeli, és kereskedési jussokkal bír, mellyek a' tökéletes függetlenséggel egybe kötötte vagynak.

A' Görög Országi Igazgatás Monarchiai, és örökös, az első születésnek Rende szerint, 's a' Fejedelem Görög Országnak független Fejedelem tizmetét viseli.

Határai Görög Országnak: az Aspropotamus Víz torkolatjától, ennek mentében, az Angelo Castro taváig, 's ezen tón, mintsintén a' Vrachori, és Stavrovitzai tavakon keresztül az Artolina hegyéig; onnét az Axos Hegy hátán keresztül, a' Kaluri völgyön, és az Oeta hegy hátán keresztül méggyen a' Zeituni öböl, a' hol ebbe a' Sperchios Víze bele szakad. Görög Országhoz tartoznak mindazon vidékek, mellyek a' lineának délre esnek, hasonló képen egész Negroponte szigete, az ördög szigetek, Skyro szigete, a' régenten Cyclades név alatt esmértes szigetek, mellyek az éjz. szél. 56° és 59°, és Greenwich Meridian. számlált kel. hosz. 26° közt fekszenek.

Ezen Ország földjére hadi ereje egyiknek is a' három szövetséges Hatalmasságok közül, a' más két Udvarok jóváhagyása nélkül, be nem léphet. A' Katholikusok egy Jussal birnak a' nem egyesült Görögökkel.

(NB.) Mindezeknek addig tökéletes ereje nints, miglen az az illetén Europai Hatalmasságoktól jóvá nem hagyattatik.

Terményi Tulajdonságairól említést tettünk Török Ország rövid rajzolatjában.

Hegyei közt jelesebb az Oeta, a' Termopyla szoros úttal. Stiva, Parnassus, Helikon, és Cithäron, Vedrinitz, (Karavario), Ption, Zagára, S. Nicolas. A' fokok közt: Cap Ronello, Matapan, Malio v. S. Angelo, Skillo, Estemo, Koloni, S. Basile, Laleida, Nord, Doro, Huno, Carysto, Negro, Cherrhonnesi, Kumi, Papas, S. Dimitrio, Trama-

chi, Malangara, Tis Agios, Psaromati, Plokova, Phalasia. 's a' t.

F o l y ó v i z e i:

Ruphia v. Alpheo; a' két Potamo, Pirnaza, Cephisus, Gavrio, és Asopo. Tavai közt leg nagyobb a' Kopais tó.

Tenger öblök: az Joniai tengerben; az Arkadiái, Módoni, Kolokythiai, Koronthis, Saloni. Az Archipelban: a' Naupliai, Eginai, Silotai, Talantani, és Zeitoni.

J e l e s e b b L a k h e l y e k.

Mivel még határozott fel osztása a' Görögök Fejedelemségének hitelesen tudva nints, mi azt természetes fekvésében vesszük vizsgálta; két felé osztván a' Szározi részt, 's a' harmadik résznek az Joniai szigeteket vévén, negyediknek az Archipelieket.

A' S z á r o z o n.

Az északi, és keleti részen, melly a' régi Livadiának, vagy Graeciának nagyobb részét foglalja magába, nevezetesebb városok:

- 1) Anatoliko, fő város.
- 2) Lepanto (Naupactus), a' hasonló nevű öblön, erős várral, révvel, és kereskedéssel. Az öböl szük be menetele, mellynek nyugoti partján valaha a' régi Aetoliak laktak, két vár kastéllal oltalmaztatik.
- 3) Mesalonghi (Missolonghi), meg erősített, bástya sánttzal, és két mértföldnyi hosszú, széles, és mély árkokkal, sziget formára, körül vett város, leg sikeresebb hadi erőssége Görög Országának, melly úgy tekintetik, mint Moreának, és Aetoliának kultsa.
- 4) Livadia, fő városa keleti Görög Országának egy vár Itastéllal.

5) Thebae, (Stiwa, v. Thivai) Görög Érsék széke. Athenae, (Athinhah, Setines). Lásd a' VI. Szakasz.

6) Salona. A' jelesebb mező városok: Ohmduruk, Aita, Galatidi, Arakova, Modunisz, Turchokori, Rokino, Distomo, Megara, Erimo, Tanagra, Marathon, Kephisia. 's a' t.

A' nyugoti részen, t. i. Morea fél szigeten (Peloponnesus) jelesebbek a' következő városok: a' Lepanto öblön:

1) Korinth, (Gereme v. Kordos) vár kastállal. Görög Érséki szék. Innét veszik eredeteket, és neveket a' Korinthi apró v. másola szőlők. Valaha egy volt Görög Országnak leg szebb, és gazdagabb városi közül; híres az Iszthmi Játékokról, értzéről, és oszlopi rendéről. Első Keresztény Lakosihoz Sz. Pál Apostol két levelet küldött.

2) Patras, kereskedő város, egy vár kastállal, Görög Püspöki Templommal, és révvel, 10,000 lakosi olajjal, selyemmel, dohánnyal, déli drága gyümöltkkel kereskednek.

Az Joni tenger öblön:

1) Navarin (Pylus) Lásd a' VII. szak.

2) Modon, (Methone), Longanico, (Scouri) a' régi Olympia helyén. Belvedere. 's a' t.

A' Koroni öblön: Koron, Kalamata, és Passava, révekkkel. Maina, a' Mainoták fő helye a' Matapani fok fél szigetén.

A' Napoli öblön: (Sinus Argolicus) Napoli di Malvasia:

1) Epidaurus, jól meg erősítetett tengeri város, révvel, és derék szőlő míveléssel.

2) Nápoli di Romania (Nauplia), erős tengeri város.

Belljebb a' szározon:

1) Tripolitza, most fő városa Moreának, felleg várral.

2) Misitra, a' Taygetus allján erős várkastállal. Közéleben még omladványit lelmi a' hajdoni Sparta városának.

3) Argos, tsekély hely a' Najo (Inachus) folyónál, Görög Püspöki székkal, és felleg várral díszes. Hajdon híres, és pompás fő városa volt az Argivoknak. Nemea falu. Híres a' régi mulatságokról.

Ezen vidékekre tartoznak még: Kalavritiá, Gastouni, Kaliteni, Arkadia, Kalamata városok. Vostitza, Pernitza, Leena, Vasiliko, Lala, Dimitzana, S. György, Klegna, Pyrgo, Andritzana, Phanari, Sinano, Londari, Prasto, Andrussa, Nisi, Vordonia, Koutouphari, Geronthra, és Kolochina derékkebb helységek.

Az Archipeli Görög szigetek.

Candia (Creta) szigetétől éjszakra a' mély tenger öböl Egeumi tengernek hívattatik, és ennek déli része a' Görög Archipelnek neveztetik. A' régiiek annak sok szigeteit két seregre osztották. A' Delos szigete körül fekvőket Cyclades, (kőrsziget) a' többit Sporades (szélyett sziget) névvel jelelték. Igen termékeny bennük a' föld, és szelid az ég alj. Hoznak pamutot, olajt, drága borokat, ma'solat, apró szőlőt, fügét, déli nemes gyümölcsöket, masztikszot. 's a' t. Jobbára Görögök lakják. Találkoznak Ürmények is, Törökök, és 'Sidók. A' Görög Lakosok különös jó hajósok, és sok hajókkal bírnak. A' Görög szigetekhez tartoznak többnyire a' nyugoti Sporadesek. Jelessebbek:

1) Skyro, telye hegyekkel, és kő sziklákkal, jó marha tartása, sok bora, pamutja, kendere, és márvánnya van. A' hasonló nevű fő helye révvel diszeskedik. A' Negroponte nagy sziget sorában vannak: Negroponte; (Euripus, Euboea) a' rendetlen apadásáról, 's áradásáról, és halbőségéről esmeretes Euripus tenger szüke választya azt a' szároz Görög Országtól; 22 □ m. 40,000 lak. Fő városa: Egribos (Negroponte, Chalcis) a' szározzal egy híd által kaptosztatik. Lakosi száma 16,000. Görög Ersekkel. Révébe 400 hajó el fér. A' másik város: Karysto. Orio, Kupo, Stura helységek.

2) Andro, egy a' leg kellemetesebb, és termékenyebb szigetektől, Arna fő helyével, van réve.

3) Tino, (Tenos, Hydrussa, Ophiusa) Lakosi híresek dolgosságokról. Fő helye Nikolo, van Kathol. Püspöke, és Görög érseke.

4) Myconi, az ön nevű fő hellyel; Lakosi bőr, kordován, és szattyán fabrikákban fáradoznak.

5) Delos, hajdon az Apollo, és Diána bálványháza, most pusztá, 's a' siványok oltalom helye.

6) Naxia (Naxos) egy a' leg gyümölcsösebb szigetei közt az Archipelnek; jó borral, szép márvánnyal, és a' leg jobb sárvirággal. Ön nevű fő kelyében kastél vár van egy révvel kisebb hajóknak. Széke egy Katholikus, és egy Görög Püspöknek.

7) Paro, márványáról híres. Antiparo, kis sziget egy nevezetes tseppkö barlanggal.

8) Amorgo.

9) Nio.

10) Stampalia.

A' Livadi arányban:

1) Zia (Zea, Ceos) hasonló nevű várossal.

2) Thermia, meleg forrásokkal.

3) Hydra, Lakosi, a' Hydrioták, esmeretes hajósok.

4) Serpho v. Serphanto, h. n. várossal, a' hol egy rév, és kastélvár található.

5) Milo, (Melos) a' tűz, és víz által luggatott sziget; gazdag timsóval, kénkövel, vasértzel, és meleg ferdőkkel. H n. városának réve van.

6) Kimolo v. Argentiére, jó Kalló földel.

7) Santorini, (Callista) egy termékeny földhéjjal terített tajtékköszíkla, mellyen a' bor, és pamat bokor munka nélkül terem.

8) Nanphio, termékeny olajjal, viaszszal, és mézzel. A' többiek: Egina, Siphanto, Polino, Polykandro, Myeoni; Syro, Skopelo, Skyatho. 's a' t.

T o l d a l é k ,

a' T ö r ö k B i r o d a l o m h o z .

Az Invalide nevű Orosz Újság Május Haváról 1828 a' Török Száraz, és tengeri Erőnek mennyiségéről a' következő mutató táblát közli:

I. G y a l o g s á g .

Europai módon intézve, 68 Bataillonban (1000 fő szerint) 68,000 fő; a' Sultán Testőrző Serege 6000; Hajós katonák Levantéből, de a' kik szárazon is tartoznak, ha a' szükség úgy kíványa, szolgálni, 40,000 fő; 8 könnyű Bataillon, hajdon Mechterdi név alatt, 8000. Ásiai könnyű Sereg 6000; Önként vállalkoztak 5000. Idegenekből álló Sereg 5000. Öszveséggel az egész Gyalogság száma, 138,000 fő.

II. Á g y u s s á g .

(Artilleria) Ágyusok, (Artilleristák) 28 Bataillonban (600 ként) 12,000; Bomba hányó 3000. Minaásó, és áts 5000. Testőrző ágyús 2000. Várőrző ágyús a' Duna melletti várakban 14,400. Tselédek v. szolgák 6000. Öszveséggel 40,400.

III. L o v a s s á g .

Testőrző Lovasok 1500. Spáhik, kik állandóan Soldot húznak 2500. Tartalék lovasság 20,000. Timáristák 120,000. Önként vállalkoztak 30,000. Öszveséggel 196,500.

Mind ezen el számláltt nemei a' Török katonaságnak együt véve tesznek: 374,900 főt. Ha inét ki veszszük a' 40,000 hajós katonákat, a' Konstantinápoli 20,000 Örizetet, és a' Duna várakban

lévő 65,000 Őrizeteket; továbbá a' Sultán test őrző 9,500 Seregét; ki jön, hogy Pünkösd Havában 1828 az Orosz Tábormmal szembe 240,400 Török állott ki a' tsata piatzra. Nintsenek ide számíttva sem az Ásiában, sem a' Moreában, sem a' Szigetekben, vagy másút távól lévő Török Seregek.

Az egész rendes Török táborm erőt mint egy 300,000 főre tehetni; melly az Országnak közönséges fel szállíttása által még annyira meg szaporodhatnék. A' Török tengeri erő állott Pünkösd Havában 1828: 24 Linea hajókból, 21 Fregátákból, és 40 kisebb hajókból, mellyeken öszveséggel 2000 darab ágyúk, és 5200 Hajós legények valának. Epülőfélben volt új hajó 11.

Az Uralkodó Ház.

M a h o m e t a n.

Nagy Sultán: II. Mahmud Han, mint Nagy Sultán XXVI. mint Chalif XXI. szül. 12. Jul. 1785 (7. Apr. 789 meg holt Abdul. Hamud Han fija). A' Haremból a' Thronusra emeltetett 28. Jun. 1808 és Mohammed kardjával pompással körül övedztetett 11. Aug. 1808. Gyermekei: Abdulmed-Scid, Thronusi Hertzeg. szül. 20. Apr. 1823. 2) Haddige Sultane. szül. 5. Sept. 1825. 3) Adile Sultane, szül. 22. Maj. 1826. 4) Abdul Hamid, szül. 18. Febr. 1828. Abdul-Asis Nagy Uri Hertzeg, szül. 8. Febr. 1850.

Testvér: 1) Hesme Sultane, szül. 16. Jul. 1778 özv. 1803. Capudan Pascha Zuczuk Haseintol. 2) Sathai Sultane, szül. 28. Oct. 1786. 3) Roxelane Sultane, szül. 5. Jan. 1788. 4) Heiberrulach Sultane, szül. 5. Martz 1789.

Atja testvére: III. Mustafa (híres nevezettel) Leányai: 1) Schach Sultane, szül. 19. Apr. 1761. 2) Haddige Sultane, szül. 13. Jun. 1768. el jegyzt. 1784. Silihder Mustafának, Halebi Pasának.

A' Pénz érték, és Mértékek nemei.

Pénz érték: Két féle, külföldi, és honni. 1 Piaster, külf. tesz. 45 kr. 1 fill. p. honn. 31 kr. 1 fill. p. 1 Para, k. 1 kr. $\frac{1}{2}$ fill. honn. $3\frac{1}{8}$ fill. 1 Asper. (jó) $1\frac{4}{5}$ fill. honn. $1\frac{1}{4}$ fill. 1 Asper (folyó) k. $1\frac{1}{2}$ fill. honn. $1\frac{1}{4}$ fill. 5 jó Asper mindég 6 folyót tesz.

A' közönséges Zatskó (Kesor) = 500 Piaster. Az arany Zatskó. (Kitze, 30,000 piaster, vagy 60,000 Zechino. A' Species arany 5 piaster. A' Species tallér $2\frac{1}{2}$ piaster. Juzlik $2\frac{1}{2}$ piaster; Továbbá arany. Fonduc (Zechino) 5 piast. Altune $5\frac{1}{2}$ piast. Zari-makbub, v. Zinásjerli $1\frac{3}{4}$ piast. Ezüst: Juspara v.

Juslic $2\frac{1}{2}$ piast. Ikilie, v. Ikigrusch. 2 piast. Al-
mischlik, Iselota $1\frac{1}{2}$ piast. Grusch, Biergrusch 40
Para. Zolota v. Solota 30 para. Jarimlic, v. Ig-
hirmischlic 20 para. Onbeschlik, 15 para. Onlic v.
Onpara, 10 para. Beschlic 5 para; Para 3 Asper.
Asper v. Akdsje, darabok. Réz: Maenkir, v. Gje-
duky $\frac{1}{4}$ Asper. Pul $\frac{1}{4}$ Maenkir.

Mértékek nemei.

Réf: nagy Pik 100 = 86 bétsih. kis Pik, v. Draa
Stambulin 100 = $83\frac{1}{8}$ béts. más Pik 100 = $84\frac{3}{4}$ béts.
más Pik Stambulin 100 = $82\frac{3}{8}$ béts.

Török mértföld Berri 5 = 1 austr. posta mért-
föld. foglal magába $66\frac{2}{3}$ Agascht, (v. Parasanget
 $22\frac{2}{3}$).

Gabona m. 1 Fortin 4 Kisloz, 100 Kisloz = 57
austr. mérő.

Folyó m. Az Oka = $2\frac{2}{16}$ bétsi font. Alma = $3\frac{3}{4}$
austr pinth.

Keresk. m. 1 Quintal $1\frac{1}{3}$ Batman. 44 Oka. 100
Rottel v. Lodra, éz 2 Cheky. 1 Rottel = $1\frac{1}{8}$ bétsi
font. A' számolando Mazze = 50 darab.

